

Załącznik do Uchwały Nr Rady Miejskiej w Skawinie z dnia

**Program Opieki nad Zabytkami Gminy Skawina
na lata 2024 - 2027**

Marzec 2024

Wykonawca:

ul. Rzemieślnicza 1 /801
30-515 Kraków
www.terra-adp.pl
tel. 508 292 460

Zespół:

mgr inż. arch. Agnieszka Rozenau-Rybowicz
mgr inż. Danuta Ciepły

1. Wprowadzenie	3
2. Uwarunkowania prawne tworzenia programu opieki nad zabytkami	4
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	5
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	6
4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	6
4.2 Polityka w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami w dokumentach szczebla wojewódzkiego ...	11
4.3 Polityka w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami w dokumentach szczebla powiatowego	18
5. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	22
5.1 Dokumenty programowe gminy	22
5.2 Zarys historii przekształceń przestrzennych obszaru gminy	32
5.3 Charakterystyka zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	36
5.3.1. Zabytki nieruchome objęte wpisem do rejestru	36
5.3.2. Zabytki nieruchome objęte wpisem do rejestru	43
5.3.3. Zabytki archeologiczne objęte wpisem do rejestru	47
5.3.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	47
5.3.5. Zabytki archeologiczne	84
5.3.6. Dziedzictwo niematerialne	94
5.4 Stan zasobów obiektów zabytkowych	96
5.5 Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy	98
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego. Analiza szans i zagrożeń	100
6.1 Mocne strony	100
6.2 Słabe strony	100
6.3 Szanse	101
6.4 Zagrożenia	101
7. Założenia programowe	102
7.1 Priorytety programu opieki	102
7.2 Kierunki działań	102
7.3 Zadania	103
8. Instrumenty realizacji programu opieki nad zabytkami	104
9. Zasady oceny realizacji programu	105
10. Źródła finansowania	106
11. Bibliografia	116

1. Wprowadzenie

Obowiązek sporządzania gminnego programu opieki nad zabytkami wynika z art. 87 ust.1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (tekst jedn. Dz. U. z 2022 r. poz. 840 z późn. zm.). Uwarunkowania formalno-prawne tworzenia tego dokumentu omówione zostały w Rozdziale 2 niniejszego opracowania.

Celem opracowania jest wskazanie najbardziej wartościowych obiektów i zespołów zabytkowych, określenie zagrożeń oraz wskazanie zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz opieki nad zabytkami w granicach administracyjnych gminy Skawina.

Jest to dokument programowy, który określa uwarunkowania i formułuje politykę w zakresie działań związanych z inicjowaniem, wspieraniem oraz koordynowaniem prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego, a także upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego gminy.

Fundamentem dla formułowania polityki w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego jest rozpoznanie zasobów dziedzictwa materialnego oraz niematerialnego. W latach 2021-2022 r. w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, sporządzono listę obiektów przyjętych do gminnej ewidencji zabytków gminy Skawina. Dokument ten określa materialne zasoby zabytków nieruchomości gminy i zgodnie z zapisami ustawy, stanowi podstawę dla tworzenia programu opieki nad zabytkami.

W 2021 roku Rada Miejska w Skawinie Uchwałą Nr XXVI/384/20 z dnia 30 grudnia 2020 r. przyjęła *Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Skawina na lata 2020-2023. Program opieki nad zabytkami Gminy Skawina na lata 2024-2027* stanowi kontynuację głównych założeń dotychczasowego programu. Określone w 2020 r. cele i priorytety polityki Rady Miejskiej w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego pozostają w dużej mierze aktualne.

Gmina Skawina to gmina miejsko-wiejska, położona w południowej części powiatu krakowskiego, w centralnej części województwa małopolskiego. Od północy graniczy z gminami Czernichów oraz Liszki, od północnego-wschodu z miastem Kraków, od wschodu z gminami Mogilany i Myślenice, od południa z gminami Sułkowice oraz Lanckorona, od zachodu z gminami Brzeźnica oraz Kalwaria Zebrzydowska. Teren gminy zajmuje powierzchnię około 99,8 km², w tym 20,5 km² to powierzchnia miasta. Przez gminę prowadzą główne szlaki komunikacyjne, dzięki którym obszar jest dobrze powiązany z większymi ośrodkami miejskimi. Gmina Skawina jest oddalona od Krakowa o około 20 km, od Myślenic o 30 km, od Katowic ok. 80 km. W skład Gminy wchodzi 16 sołectw: Borek Szlachecki, Facimiech, Gołuchowice, Grabie, Jaśkowice, Jurczyce, Kopanka, Krzęcin, Ochodza, Polanka Hallera, Pozowice, Radziszów, Rzozów, Wielkie Drogi, Wola Radziszowska, Zelczyna. Według danych z Głównego Urzędu Statystycznego w 2022 roku gminę zamieszkiwało 44 025 osób¹, co stanowi około 14,7,% ludności powiatu krakowskiego i plasuje gminę na pierwszym miejscu pod względem liczny ludności w powiecie. Od kilkunastu lat w gminie panuje trend wzrostowy, w ciągu 10 lat liczba ludności wzrosła o 937 osób (2,1%). Wzrost liczby mieszkańców związany jest przede wszystkim z dodatnim przyrostem naturalnym.

¹ <https://bdl.stat.gov.pl/>

2. Uwarunkowania prawne tworzenia programu opieki nad zabytkami

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami należy do zadań własnych gminy, zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. *o samorządzie gminnym* (t. jedn. Dz. U. z 2023 r. poz. 40 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (Dz. U. z 2022 r. poz. 840 z późn. zm.) nakłada na lokalne organy samorządowe obowiązki:

- uwzględniania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy,
- prowadzenie gminnej ewidencji zabytków w postaci zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków,
- sporządzania gminnego programu opieki nad zabytkami.

Wymieniona wyżej ustawa definiuje pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami w sposób następujący:

- ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwale zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie, zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków, udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków, przeciwdziałania kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę, kontrole stanu zachowania i przeznaczenia zabytków, uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska,
- opieka nad zabytkiem sprawowana jest przez jego właściciela lub posiadacza i polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków naukowego badania i dokumentowania zabytku, prowadzenia prac konserwatorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku i jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwale zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz o jego znaczeniu dla historii kultury.

Przygotowanie i realizacja programu opieki nad zabytkami należy do ustawowych instrumentów samorządu, określonych w art. 87 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (t. jedn. Dz. U. z 2022 r. poz. 840 z późn. zm.), w której określone zostały cele sporządzania programu opieki nad zabytkami oraz tryb jego sporządzania.

Zgodnie z art. 87 ust. 1 w/w ustawy, wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat, gminny program opieki nad zabytkami.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami definiuje w art. 87 ust. 2 następujące cele programu opieki nad zabytkami:

- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenia do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,

- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Program opieki nad zabytkami przyjmuje Rada Gminy, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków (w przypadku gminy Skawina - WUOZ w Krakowie).

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Ochrona i opieka nad dziedzictwem kulturowym na terenie Rzeczypospolitej Polskiej jest regulowana wieloma aktami prawnymi, które powinny być uwzględniane w opracowywaniu programów opieki nad zabytkami. Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

- **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej** (Dz. U. z 1997, nr 78 poz. 483, z późn. zm.)
Zgodnie z Konstytucją, Polska „strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju” (art. 5) oraz „stwarza warunki upowszechnienia i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju” (art. 6, ust.1), natomiast każdy obywatel „obowiązany jest do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie” (art.86);
- **Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (t. jedn. Dz. U. z 2022 r. poz. 840 z późn. zm.), która jest podstawowym aktem prawnym dotyczącym dziedzictwa kulturowego w Polsce;
- **Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (t. jedn. Dz. U. z 2023 r. poz. 40 z późn. zm.), która w art. 7 ust. 1 pkt. 9 stanowi, iż „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy: (...) kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”.

Uregulowania prawne dotyczące ochrony i opieki nad zabytkami znajdują się również w ustawach:

- Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. *o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym* (t. jedn. Dz. U. z 2023 r., poz. 977 z późn. zm.),
- Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. *Prawo budowlane* (t. jedn. Dz. U. 2023 r. poz. 682 z późn. zm.);
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. *Prawo ochrony środowiska* (t. jedn. Dz. U. z 2024 r. poz. 54);
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. *o ochronie przyrody* (t. jedn. Dz. U. z 2023 r., poz. 1336 z późn. zm.);
- Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. *o gospodarce nieruchomościami* (t. jedn. Dz. U. 2023 r. poz. 344 z późn. zm.);
- Ustawa z dnia 9 października 2015 r. *o rewitalizacji* (t. jedn. Dz. U. 2024 r. poz. 278);
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. *o zmianie niektórych ustaw z związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu* (t. jedn. Dz. U. z 2015 poz. 774 z późn. zm.);
- Ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. *o ochronie gruntów rolnych i leśnych* (t. jedn. Dz. U. 2024 r., poz. 82);
- Ustawa z dnia 25 października 1991 r. *o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej* (t. jedn. Dz. U. z 2024 r., poz. 87);
- Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. *o muzeach* (t. jedn. Dz. U. z 2022 r., poz. 385);
- Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. *o bibliotekach* (t. jedn. Dz. U. z 2022 r., poz. 2393);
- Ustawa z dnia 14 lipca 1983 *o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach* (t. jedn. Dz. U. z 2020 r. poz. 164 z późn. zm.);
- Ustawa z dnia 28 marca 1933 r. *o grobach i cmentarzach wojennych* (t. jedn. Dz. U. z 2018 r. poz. 2337);

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (t. jedn. Dz. U. z 2021 r. poz. 81),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. 2024 nr 30, poz. 259),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (t. jedn. Dz. U. z 2023 r. poz. 2425),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. 2004 nr 212, poz. 2153),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. 2019, poz. 1886).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju - Polska 2030² to dokument określający główne trendy, wyzwania i scenariusze rozwoju społeczno-gospodarczego kraju oraz kierunki przestrzennego zagospodarowania kraju z uwzględnieniem zasady zrównoważonego rozwoju.

W ramach określonego w Strategii Celu 3 - Poprawa dostępności i jakości edukacji na wszystkich etapach oraz podniesienie konkurencyjności nauki jako jeden z kierunków interwencji wskazano *Wzmacnianie wykorzystania potencjału kreatywnego poprzez rozwój sektora kreatywnego i przedsiębiorstw kreatywnych*. Kierunek ten ma obejmować:

- Wspieranie dywersyfikacji źródeł finansowania sektora kultury i sektora kreatywności.
- Wspieranie edukacji artystycznej.
- Wsparcie postaw przedsiębiorczych w sektorze kultury.
- Współpracę z podmiotami z innych sektorów.

W ramach Celu 11 – wzrost społecznego kapitału rozwoju, wśród kierunków interwencji wskazano *Zwiększenie obecności kultury w życiu codziennym ludzi poprzez stałe zwiększanie dostępności zasobów kultury i kształcenie nawyków kulturowych*. Kierunek ten ma obejmować:

- Uzupełnienie programów szkolnych o zajęcia dotyczące kultury, sztuki (rozszerzenie zajęć plastycznych, muzycznych) oraz wprowadzenie projektów współpracy między szkołami a instytucjami kultury – muzeami, ośrodkami kultury, bibliotekami, teatrami, kinami i galeriami sztuki.
- Promocję modelu kształtowania przestrzeni publicznej (rzeźby, wystawy publiczne, konkursy talentów, itd.).
- Promocję czytelnictwa, teatrów, kina.

² *Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju - Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności, Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji, Warszawa 2013.*

- Wprowadzanie nowoczesnych metod obcowania z kulturą i sztuką do przestrzeni publicznej (prezentacje multimedialne, video-walls, audiobooks w komunikacji miejskiej, itd.).
- Poprawę jakości i rozwój edukacji kulturalnej i artystycznej w systemie edukacji formalnej i innej niż formalna.
- Wykorzystanie i rozwój infrastruktury instytucji kultury w zakresie edukacji i animacji kulturalnej oraz realizacji funkcji społecznych przez instytucje.
- Wspieranie procesów digitalizacji i upowszechniania zasobów kultury i dziedzictwa kulturowego.

W ramach wymienionego wyżej Celu 11 wskazano również kierunek interwencji *Modernizacja infrastruktury oraz rozszerzenie ról społecznych instytucji kultury, w tym bibliotek i ośrodków kultury*. Kierunek ten ma obejmować:

- Modernizację i rozwój infrastruktury bibliotek lokalnych i ośrodków kultury przede wszystkim na terenach wiejskich i w małych miastach.
- Realizację programów i szkoleń podnoszenia kompetencji i kwalifikacji dla pracowników tych instytucji i organizacji w zakresie przede wszystkim edukacji cyfrowej, kulturalnej, medialnej i prawnej.
- Wyposażenie bibliotek i ośrodków kultury w sprzęt informatyczny.
- Digitalizację zasobów i tworzenie sieci współpracy między instytucjami kultury.
- Promocję czytelnictwa, uczestnictwa w kulturze, korzystania z zasobów i usług instytucji kultury oraz innych podmiotów aktywnych w obszarze kultury.
- Usprawnienie modelu zarządzania i funkcjonowania instytucji kultury.

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)³ jest kluczowym dokumentem państwa polskiego w obszarze średnio- i długofalowej polityki gospodarczej. U podstaw przyjętej Strategii leży więc przekonanie, że proaktywna polityka państwa może dawać pozytywne impulsy i generować pozytywną presję dla tworzenia nowoczesnej, innowacyjnej i zrównoważonej gospodarki.

Za cel główny przyjęte zostało *tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym*.

Służyć temu mają trzy cele szczegółowe: I – Trwały wzrost gospodarczy oparty coraz silniej o wiedzę, dane i doskonałość organizacyjną, II – Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony, III – Skuteczne państwo i instytucje służące wzrostowi oraz włączeniu społecznemu i gospodarczemu.

Wśród obszarów wpływających na osiągnięcie celów Strategii wyodrębniony został *Kapitał ludzki i społeczny*, w ramach którego wskazano wśród kierunków interwencji m.in. *wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej*. Do 2020 r. wskazano w tym zakresie następujące działania:

- Wzmacnianie potencjału instytucji kultury o szczególnym znaczeniu – wspieranie instytucji kultury, których wieloletnia działalność i tradycja mają szczególne znaczenie dla celów polityki państwa w obszarze kultury i których dorobek jest ważnym elementem budowania tożsamości kulturowej Polaków oraz narzędziem promocji Polski w świecie.
- Wypracowanie systemu wspierania rozwoju sektorów kreatywnych – stworzenie warunków dla rozwoju sektorów kreatywnych w Polsce, które wpłyną na rozwój całego ekosystemu wspierania kultury.

Do 2030 r. wskazano kolejne działania:

- Ochrona i promocja dziedzictwa narodowego - wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmacniania kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty, inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO).

³ *Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)*, Uchwała Nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r. (MP. Z 2017 r. poz. 260).

- Wzmacnianie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych, poprzez uczestnictwo i zwiększanie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty (lokalnym, regionalnym, narodowym), likwidacja „białych plam” w dostępie do kultury.

W dokumencie ustalono następujące projekty strategiczne mające służyć wzmocnieniu roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej:

- **Rozwój czytelnictwa** – projekt ma na celu poprawę stanu czytelnictwa w Polsce poprzez wzmacnianie roli bibliotek publicznych, szkolnych i pedagogicznych jako lokalnych ośrodków życia społecznego stanowiących centrum dostępu do kultury i wiedzy.
- **Kultura obywatelska** – projekt obejmuje szereg inicjatyw, których celem jest wzmacnianie postaw obywatelskich m.in. poprzez działania kulturalno-edukacyjne, wzbogacanie kultury popularnej o elementy i wartości kultury wysokiej, wspieranie projektów o charakterze lokalnym i oddolnym, wzmacnianie organizacji i struktur stanowiących naturalne przestrzenie rozwoju postaw obywatelskich (np. uniwersytety ludowe, organizacje harcerskie, grupy rekonstrukcyjne).
- **Niepodległa 2018** - program budowania kapitału społecznego i wspólnoty obywatelskiej, zogniskowany wokół obchodów 100 rocznicy odzyskania niepodległości Polski (obejmujący m.in. kształtowanie postaw patriotycznych, budowanie pamięci zbiorowej i spójnego wizerunku Polski, włączanie obywateli do działania na rzecz dobra wspólnego).
- **Dziedzictwo buduje wspólnotę** – utworzenie sieci muzeów historycznych, których głównym celem jest opowiadanie o historii Polski z różnych perspektyw. Dzięki synergii uzyskanej w wyniku współdziałania w sieci, możliwe będą wspólne: budowanie dostępności (np. poprzez system biletowy), promocja w kraju i za granicą, a także realizacja przedsięwzięć edukacyjnych i wystawienniczych.
- **Kultura/Dziedzictwo/Wspólnota** – wdrożenie instrumentów wsparcia finansowego i pozafinansowego dla bibliotek, domów kultury oraz archiwów państwowych. Planowane jest uruchomienie trzech typów programów: – wspieranie projektów, które pozwolą bibliotekom funkcjonować jako lokalne centra aktywności społecznej oraz miejsca dostępu do wiedzy, jak również zdobywania umiejętności korzystania z nowych technologii; – wspieranie realizowanych przez archiwa państwowe projektów animacyjno-edukacyjnych, w ramach których wzmacniana będzie wiedza społeczności lokalnych o ich dziedzictwie historyczno-kulturowym, przy jednoczesnym uwzględnieniu rozwoju wspólnoty w oparciu o lokalne zasoby i potencjały oraz promocji regionów; – wspieranie projektów, w ramach których domy kultury będą animowały integrację lokalnych społeczności wokół kluczowych problemów lokalnych.
- **Kolekcje** – w ramach programu wspierane będą państwowe i samorządowe instytucje kultury, a także inne organizacje, w działaniach polegających na tworzeniu i rozwijaniu narodowych i regionalnych kolekcji sztuki współczesnej oraz kolekcji muzealnych, a także w działaniach na rzecz powstawania nowych dzieł muzycznych, ich prawykonania, popularyzacji i udostępniania w przestrzeni publicznej.

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030⁴ za swój główny cel podaje wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Zasadniczą rolą SRKS w systemie zarządzania rozwojem Polski jest budowanie kapitału społecznego, który przełoży się na wzrost efektywności realizacji interwencji zaplanowanych w ramach SOR oraz innych polityk publicznych, w tym również regionalnych i lokalnych, wszędzie tam, gdzie kapitał społeczny i powiązane z nim kompetencje będą istotnym czynnikiem sprzyjającym skutecznej realizacji poszczególnych przedsięwzięć. Jednym z priorytetów Strategii jest: Wzmocnienie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich. Cel

⁴ *Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030, Uchwała Nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r. w sprawie przyjęcia "Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030".*

ten obejmuje następujące kierunki działań: Tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmocnienia uczestnictwa w kulturze; Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowanie dóbr kultury; Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury, Umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę oraz wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.

W dokumencie tym zwrócono uwagę, iż problematyka ochrony krajobrazu kulturowego obejmującego przyrodę, układy urbanistyczne, zagospodarowanie i sposoby wykorzystania terenu powinny być odpowiednio uwzględnione w zapisach Strategii i planów rozwoju lokalnego i regionalnego, a w szczególności w planach zagospodarowania przestrzennego. Zapisy takie pozwolą na skoordynowanie polityki względem kultury, ochrony środowiska, rozwoju gospodarczego i społecznego. Konieczne jest w związku z tym usprawnienie i wspieranie współpracy wszystkich podmiotów zaangażowanych w proces planowania przestrzennego na różnych jego etapach.

W ramach realizacji założonych celów sporządzono wykaz projektów strategicznych, wśród których znalazły się między innymi:

- Digitalizacja i Rozwój Kultury Cyfrowej kontynuacja procesów związanych z digitalizacją, przechowywaniem i udostępnianiem różnego typu zasobów dziedzictwa cyfrowego w Polsce (muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych, audiowizualnych i zabytków), w tym do celów ponownego wykorzystywania, w ramach którego digitalizację należy rozumieć jako nowoczesną formę konserwacji i zabezpieczania najcenniejszych zasobów kultury.
- Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami projekt ma na celu stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami, w tym m.in. optymalizację systemu ochrony dziedzictwa kulturowego i budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa.
- Rozwój Turystyki Kulturowej projekt ma na celu realizację działań systemowych dotyczących zabytków znajdujących się na szlakach kulturowych i uznanych za Pomniki Historii, w tym dofinansowanie prac konserwatorskich oraz projektów wspierających proces upowszechniania dziedzictwa kulturowego i jego wartości, a także aktywizujących zaangażowanie społeczne w proces ochrony i opieki nad zabytkami. Celem projektu jest stymulowanie rozwoju społeczno-gospodarczego przez wzrost atrakcyjności turystycznej oparty na zasobach kulturowych.

W Strategii zwraca się uwagę, iż podstawą budowania silnego kapitału społecznego jest również wzmocnienie prospołecznych postaw i tożsamości opartych na wspólnym dorobku kulturowym. Szacunek do tradycji oraz poczucie przynależności do wspólnoty i jej historii powinny iść w parze z rozwojem kreatywności, otwartości i tolerancji. Dlatego istotnym elementem SRKS będą także działania ukierunkowane na wzmocnienie i wykorzystanie potencjału kultury i zasobów dziedzictwa narodowego na rzecz utrwalania wzorców i kompetencji sprzyjających rozwojowi kapitału społecznego.

Odnosnie ochrony zabytków, dokument wskazuje, że jednym z kluczowych zadań państwa w tym obszarze jest zatem dalsze inwestowanie w zachowanie obiektów zabytkowych oraz usprawnianie systemu ochrony zabytków. W tym celu realizowany jest projekt strategiczny pn. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami (KPOZOZ). Program określa cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz wskazuje środki służące do ich realizacji.

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026⁵ za swój główny cel podaje zwiększenie odporności zasobu zabytkowego w Polsce. Do realizacji opracowano trzy cele szczegółowe dotyczące:

- weryfikacji wybranego zasobu zabytków i wzmocnienia narzędzi ochrony dziedzictwa o wyjątkowej wartości;

⁵ Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026, Uchwała Nr 242 Rady Ministrów z dnia 8 grudnia 2023 r. w sprawie "Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026".

- wzmocnienia potencjału organizacyjnego systemu ochrony zabytków;
- roli zabytków w zrównoważonym rozwoju (edukacja i partycypacja).

Do realizacji celów i zadań opracowano szczegółowy harmonogram wraz z planem finansowym programu. Dokument jest uzupełniony o projekt systemu wdrażania, monitoringu i ewaluacji oraz analizę ryzyka. Istotnym rozwiązaniem, porządkującym zagadnienia przedstawione w programie i uwzględnionym na każdym etapie prac nad dokumentem, są kierunki działań wskazujące na konkretne zadania priorytetowe w obszarze ochrony zabytków, przyjęte do realizacji do 2026 r. Są to:

- podnoszenie wiedzy o wybranych grupach zasobu zabytkowego kraju:
 - ochrona zasobu wielkoobszarowych i wieloelementowych zespołów architektury obronnej,
 - weryfikacja i klasyfikacja zasobu, stanu zachowania z waloryzacją zabytków techniki kolejowej i zaplecza kolejowego,
 - weryfikacja i klasyfikacja zasobu, stanu zachowania z waloryzacją zabytków techniki związanych z przemysłem wydobywczym/górnictwem/kopalnianym, węgla kamiennego i innych paliw kopalnych,
 - weryfikacja i klasyfikacja zasobu, stanu zachowania z waloryzacją zabytków w zakresie zabytkowej architektury osad służbowych związanych z gospodarką leśną Lasów Państwowych;
- ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości:
 - model i system wartościowania zabytków,
 - plany zarządzania dla pomników historii,
 - wsparcie procesu tworzenia planów ochrony parków kulturowych,
 - system bezpieczeństwa zabytków,
 - projektowanie konserwatorskie;
- realizacja międzynarodowych zobowiązań:
 - implementacja konwencji UNESCO z 1972 do ustawy o ochronie zabytków,
 - wdrożenie Konwencji UNESCO z z 2001,
 - współpraca międzynarodowa z UNESCO-ICOMOS-ICCROM-UE,
 - wsparcie tworzenia planów zarządzania dla miejsc światowego dziedzictwa w Polsce;
- cyfryzacja procesów administracyjnych:
 - cyfryzacja procesu inwestycyjno-budowlanego w zakresie ochrony zabytków,
 - opracowanie i realizacja programu szkoleń specjalistycznych dla pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków;
- wzmocnianie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków:
 - wdrożenie i rozwój programu AZP+,
 - digitalizacja i udostępnianie zasobu archiwalnego,
 - rozwój zasobu dokumentacyjnego 3D,
 - rozwój portalu Zabytek.pl;
- reforma finansowa ochrony zabytków i opieki nad zabytkami:
 - premia zabytkowa,
 - wprowadzenie alternatywnego sposobu finansowania opieki nad zabytkami – crowdfunding;
- wzmocnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych:
 - strategia przeciwdziałania skutkom zmian klimatycznych dla zachowania zabytków,
 - wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami,
 - twój dom – dialog z tradycją,
 - upowszechnianie tradycyjnych, neutralnych dla środowiska, metod i technik rzemieślniczych – „Szkola rzemiosł CAD”,
 - wzmocnianie kompetencji zawodów rzemieślniczych,
 - proces prowadzenia inwestycji w obiektach zabytkowych – szkolenia dla samorządów;

- edukacja – podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego:
 - włączenie edukacji ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach
 - badania społeczne i statystyczne dotyczące dziedzictwa kulturowego
 - pomiar wpływu kultury i dziedzictwa na rozwój społeczny
 - kampanie społecznoedukacyjne dotyczące zagrożeń dziedzictwa kulturowego
 - wsparcie merytoryczne służb mundurowych oraz organów wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących przestępczości przeciwko zabytkom
 - edukacja o dziedzictwie kulturowym, z uwzględnieniem dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami
 - utworzenie i rozwój działalności Forum Posiadaczy Zabytków przy Generalnym Konserwatorze Zabytków

4.2 Polityka w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami w dokumentach szczebla wojewódzkiego

Strategia Rozwoju Województwa „Małopolska 2030”⁶ wskazuje, że województwo małopolskie jest regionem posiadającym wyjątkowe obiekty dziedzictwa, stanowiące istotną część narodowego i europejskiego dziedzictwa, mocno wpływające na poczucie narodowej tożsamości Polaków. Spośród 15 obiektów z Polski wpisanych na prestiżową Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO, aż 6 miejsc lub zespołów obiektów znajduje się w Małopolsce. Wojewódzka ewidencja zabytków zawiera około 48 000 obiektów, natomiast do wojewódzkiego rejestru zabytków nieruchomości wpisanych jest 5 981 zabytków. Zdecydowana większość z nich zlokalizowana jest w Krakowie i jego najbliższej okolicy, a także w południowej części Małopolski. Wśród zabytków nieruchomości wyróżnia się grupa 174 obiektów o znaczeniu regionalnym. Województwo małopolskie plasuje się w czołówce – na drugim miejscu w Polsce, za województwem dolnośląskim – pod względem „zagęszczenia” obszarowego zabytków, liczby obiektów nieruchomości przypadających na 1000 km². Na taki obszar w Małopolsce przypada 349 zabytków, znacznie powyżej średniej krajowej (235). W dokonanej przez Narodowy Instytut Dziedzictwa analizie szacuje się, że jedynie 1/3 obiektów figurujących w wojewódzkim rejestrze zabytków nie wykazuje objawów zniszczenia i nie wymaga przeprowadzenia prac remontowych, pozostałe 2/3 obiektów wymaga podjęcia tego typu prac. Za szczególnie zagrożone uznaje się 378 obiektów, które nie utraciły wartości zabytkowych (to 7,79% całego regionalnego zasobu). Grupę obiektów, których istnienie jest szczególnie zagrożone stanowi drewniane budownictwo mieszkalne.

Małopolska jest regionem, w którym kultura w znaczący sposób wpływa na budowanie kapitału społecznego poprzez aktywną działalność centrów kultury, domów i ośrodków kultury oraz klubów i świetlic. Województwo małopolskie od lat wyróżnia się największą w kraju liczbą instytucji - w 2018 roku działało ich 457 i plasowało region przed województwem podkarpackim (379) oraz śląskim (372). Na wsi zlokalizowana była większość świetlic (95%), domów kultury (73,9%), ośrodków kultury (72,9%) oraz centrów kultury (51,4%). Kluby miały swoje siedziby głównie w miastach – 83,1%. W 2018 r. instytucje te zorganizowały 27,6 tys. imprez, w których wzięło udział 4,1 mln uczestników.

Wyzwania określone w Strategii, to:

- Zachowanie dziedzictwa dla przyszłych pokoleń, szczególnie przeprowadzenie prac adaptacyjnych i modernizacyjnych obiektów zagrożonych (np. drewnianego budownictwa mieszkalnego – interwencja „in situ”, zabytkowych dworów, pałaców i zamków oraz zabytkowych obiektów techniki).

⁶ *Strategia rozwoju województwa „Małopolska 2030”, przyjęta Uchwałą Nr 1612/19 Zarządu Województwa Małopolskiego z dnia 29 sierpnia 2019 r.*

- Kultura żywa - zachowanie aktywności twórców i animatorów oraz utrzymanie popytu na usługi w sektorze kultury.
- Podtrzymanie wizerunku Małopolski jako regionu silnego kulturowo i twórczo wykorzystującego potencjał innowacji oraz kształtującego swą tożsamość i doceniającego swoje korzenie.
- Kultura dla nowego pokolenia – świadomość i wrażliwość ludzi – wzmocnienie edukacji kulturowej poprzez rozszerzenie oferty edukacyjnej, budowanie tożsamości lokalnej i ponadregionalnej, podnoszenie poziomu wiedzy o kulturze, sztuce i twórcach, kształcenie oraz rozwijanie kompetencji kulturowych i kreatywnych

W ramach strategii postępowania przyjęto, że potencjał, jakim dysponuje Małopolska pod względem zasobów dziedzictwa kulturowego stanowi o wyjątkowości i atrakcyjności regionu, sprawiając że zajmuje on szczególne miejsce na mapie kulturalnej kraju. Niezwykle bogactwo unikatowych zabytków kultury materialnej i niematerialnej z jednej strony wymaga systematycznego prowadzenia działań dążących do poprawy stanu ich zachowania, z drugiej – pozwala na kreowanie nowych funkcji zabytków, odpowiadających na aktualne potrzeby społeczne czy gospodarcze (w szczególności kulturalne, edukacyjne i turystyczne). Kluczowe znaczenie ma także skuteczna ochrona i rewaloryzacja zabytkowych przestrzeni urbanistycznych i ruralistycznych, a nie tylko pojedynczych obiektów. Podmioty działające w obszarze kultury powinny budować między sobą relacje, które pozwolą na czerpanie korzyści z wymiany doświadczeń, sprzyjąc będą tworzeniu zintegrowanej oferty kulturalnej oraz wyrównywaniu istniejących deficytów w dostępie do oferty kulturalnej w regionie.

Poziom partycypacji powiązany jest ściśle z edukacją kulturalną, stąd konieczność przygotowywania do uczestnictwa w życiu kulturalnym i uczenia korzystania z kultury już od najmłodszych lat. Istnieje potrzeba rozwoju programów edukacyjnych na poziomie kultury wysokiej i popularnej, dedykowanych różnym grupom odbiorców i realizowanych w oparciu o potencjał sektora kultury, zarówno w grupach formalnych, jak i nieformalnych. Podejmowane działania umożliwią także rozwijanie kreatywności i innowacyjności wśród dzieci i młodzieży, co w przyszłości przełoży się na potencjał w zakresie budowania społeczeństwa kreatywnego. Ożywienie edukacji kulturalnej powinno nastąpić przy równoczesnym wychodzeniu naprzeciw oczekiwaniom mieszkańców w tym zakresie, z uwzględnieniem potrzeb i preferencji różnych grup społecznych.

Bardzo ważnym zasobem dziedzictwa Małopolski jest tradycja, żywe niematerialne przejawy kultury, odziedziczone po przodkach i przekazywane kolejnym pokoleniom. Wymagają one ochrony i opieki, szczególnie poprzez wsparcie folkloru, tradycji i sztuki ludowej. Istotne jest zachowanie i budowa tożsamości Małopolan w oparciu o tradycję i duchowość miejsca, z jednoczesnym wykorzystaniem potencjału innowacji. Kultura dialogu z mieszkańcami, dostrzeganie ich potrzeb i wspieranie wspólnych działań, w tym o charakterze lokalnym, pomogą w utrzymaniu dobrego wizerunku Małopolski jako regionu silnego dziedzictwem kulturowym, z mieszkańcami świadomymi jego wartości i śmiało spoglądającymi w przyszłość.

Główne kierunki działań odnoszące się do dziedzictwa kulturowego określone w Strategii to m.in:

- Ochrona, promocja i rozwój dziedzictwa kulturowego:
 - Ochrona i opieka nad zabytkami nieruchomymi i ruchomymi.
 - Działania na rzecz nadawania obiektom zabytkowym nowych funkcji użytkowych, m.in. związanych z działalnością kulturalną, edukacyjną oraz turystyczną.
 - Dokumentowanie, zachowywanie i upowszechnianie dziedzictwa niematerialnego i materialnego, w tym wprowadzenie otwartej licencji dla wzorów etnograficznych w oparciu o formy i motywy ludowe.
 - Wspieranie twórców ludowych, rzemiosła oraz produktów tradycyjnych i regionalnych.
 - Zapewnienie ochrony i właściwego wykorzystania obiektów zaliczanych do dóbr kultury współczesnej.
- Zmiana jakości usług i dostosowanie oferty kultury do zmieniających się potrzeb odbiorców:

- Poprawa jakości istniejącej oraz budowa nowej infrastruktury kultury, a także adaptacja obiektów na cele kulturalne.
 - Tworzenie wspólnej oferty kulturalnej w ramach współpracy pomiędzy podmiotami kultury (sieciowanie).
 - Poprawa otwartości instytucji kultury na różne potrzeby osób, w tym rodzin z dziećmi, osób z niepełnosprawnościami, seniorów.
 - Zwiększanie różnorodności oferty instytucji kultury i wprowadzanie propozycji interdyscyplinarnych, w tym z wykorzystaniem nowoczesnych rozwiązań technologicznych, w celu podnoszenia dostępności i atrakcyjności oferty.
 - Wspieranie aktywności twórców i animatorów kultury w łączności z odbiorcami.
 - Wsparcie rozwoju kadr kultury, w tym animatorów kultury, menadżerów kultury i osób zajmujących się działalnością naukowo-badawczą w instytucjach kultury.
 - Wzmocnienie kooperacji podmiotów działających w obszarze kultury z podmiotami przemysłów kreatywnych.
 - Optymalizacja mechanizmów zarządzania podmiotami działającymi w obszarze kultury i dziedzictwa.
- Wzmocnienie edukacji kulturalnej:
- Rozwijanie programów edukacji kulturalnej, ukierunkowanych na zróżnicowane grupy odbiorców, wspierających kształtowanie potrzeb i postaw oraz umożliwiających świadome i aktywne uczestnictwo w kulturze.
 - Stymulowanie współpracy podmiotów sektora edukacji i kultury dla realizacji programów i propozycji kulturalnych rozwijających umiejętności uniwersalne, w szczególności kompetencje kreatywne dzieci i młodzieży.
 - Wspomaganie lokalnych inicjatyw i form twórczego uczestnictwa w przedsięwzięciach kulturalnych.
 - Stymulowanie międzypokoleniowej wymiany wartości kulturowych poprzez różnorodne inicjatywy społeczne.
- Zachowanie i budowa tożsamości mieszkańców w oparciu o potencjał innowacyjny i tradycję:
- Kreowanie i organizowanie wydarzeń kulturalnych służących pielęgnowaniu polskości oraz rozwojowi i kształtowaniu świadomości narodowej i regionalnej mieszkańców.
 - Koordynacja i wsparcie marketingowe wydarzeń kulturalnych inicjowanych przez społeczności i instytucje lokalne.
 - Ożywianie potencjałów drzemiących w społecznościach lokalnych, w tym na terenach peryferyjnych, np. górskich, poprzez inicjatywy kulturalne, m.in. organizowanie muzeów domowych i ekomuzeów.

Wojewódzki program opieki nad zabytkami w Małopolsce na lata 2022 – 2025⁷ stanowi naturalną kontynuację wcześniejszych dokumentów programowych. Aktualna misja programu to „*Pielęgnowanie i przywracanie wartości cennych elementów krajobrazu kulturowego Małopolski, kreowanie poczucia regionalnej tożsamości, wzmacnianiem odpowiedzialności obywatelskiej za kulturową spuściznę pokoleń oraz stworzenie spójnego systemu ochrony i opieki nad dziedzictwem*”.

Fundamentami dla realizacji misji są:

- zapewnienie możliwie najskuteczniejszej ochrony regionalnego dziedzictwa kulturowego – zarówno tego najcenniejszego, jak i tych wszystkich jego aspektów, które w powszechnym odbiorze nie są jeszcze postrzegane jako wspólne dziedzictwo kulturowe warte ochrony i opieki,
- utrzymanie bogactwa i zróżnicowania kulturowego wynikającego z długiej historii regionu,

⁷ *Wojewódzki program opieki nad zabytkami w Małopolsce na lata 2022 – 2025*, przyjęty Uchwałą Nr LVI/800/22 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 4 lipca 2022 r.

- wydobycie inspiracyjnej siły dziedzictwa kulturowego dla teraźniejszości i przyszłości,
- harmonijna korelacja środowiska zurbanizowanego ze środowiskiem przyrodniczym
- przywrócenie, uporządkowanie i pielęgnowanie krajobrazu kulturowego Małopolski, zagrożonego lub skażonego działaniami człowieka i rozwojem cywilizacji, związanymi np. ze niszczeniem zasobów naturalnych i kulturowych, zakłóceniami funkcjonowania ekosystemów przyrodniczych, działaniami prowadzącymi do zmian fizjonomii krajobrazu, do niszczenia układów kompozycyjnych, układów historycznych, wprowadzaniem chaosu w przestrzeni, pozbawianiem jej indywidualności i funkcjonalności,
- powiązanie przestrzeni w sieć o wieloaspektowym znaczeniu i licznych funkcjach,
- kreowanie regionalnej tożsamości wspartej na dziedzictwie, z której obecne i przyszłe pokolenia mogą czerpać wzorce oraz pomysły w procesie rozwoju osobistego, społecznego, gospodarczego,
- wzmacnianie aktywności i odpowiedzialności obywatelskiej za dziedzictwo kulturowe regionu,
- budowanie potencjału społecznego i relacyjnego dla dziedzictwa.

Według dokumentu właściwie zagospodarowany potencjał dziedzictwa regionalnego i kultury wpłynie na wzrost atrakcyjności Małopolski, także w obszarze przemysłów kultury i czasu wolnego. Wizję przyszłości sformułowano jako: *„Małopolanie dumni z zadbanej przestrzeni kulturowej, którą uważają za wspólne dobro i chcą mądrze pomnażać.”* Jej rozwinięciem jest wyobrażenie Małopolski u progu lat 30. XXI wieku, uwzględniające przede wszystkim perspektywę mieszkańców, ale również innych interesariuszy: *„Małopolska jest silna świadomością dziedzictwa kulturowego, jego wagi i wartości. Jej mieszkańcy i mieszkańcy są z niego dumni, otaczają je troską, a czerpiąc z niego inspiracje, wzbogacają swoją tożsamość w nowych czasach. Unikatowość regionu i jego wielorakie historyczne konteksty, w tym cenna wielokulturowość, dają Małopolanom silną pozycję i są impulsem przemian – mentalnych, społecznych, gospodarczych, ekonomicznych, technologicznych. Świadomość dziedzictwa kulturowego i dbałość o nie, w tym troska o krajobraz kulturowy Małopolski, są mocnym fundamentem rozwoju regionu.”*

Zawarte w Programie misja i wizja stawiają jeden cel strategiczny: *Harmonijne wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego Małopolski dla sprostania wyzwaniom teraźniejszości i przyszłości oraz zapewnienia wysokiej jakości życia Małopolan.* W ramach tego celu wyznaczone zostały trzy cele operacyjne, sześć priorytetów oraz kierunki działań:

1) Cel operacyjny – *Skuteczna ochrona zasobów dziedzictwa i wartości kulturowych regionu:*

- Priorytet I. 1: Zachowanie optymalnej jakości krajobrazu kulturowego i funkcjonalne wykorzystywanie miejsc i obiektów dziedzictwa:
 - Rozpoznawanie stanu zachowania materialnego dziedzictwa kulturowego regionu poprzez monitoring i dokumentowanie jego zasobów oraz badanie przemian ich stanu oraz pełnionych funkcji,
 - Spełnianie zasady ochrony zabytków in situ wraz z otoczeniem zabytku,
 - Dbłość o stosowanie wytycznych konserwatorskich oraz zapewnianie zintegrowanej, kompleksowej konserwacji zabytków,
 - Poprawa stanu zachowania najcenniejszych i najbardziej zdegradowanych obiektów i obszarów zabytkowych,
 - Ochrona przed utratą unikatowych walorów krajobrazu, będących głównymi nośnikami konkurencyjności i atrakcyjności regionu,
 - Utrzymywanie elementów przestrzennych reprezentujących tradycyjny układ i charakter wsi,
 - Utrzymywanie i wyeksponowanie historycznych układów przestrzennych miejscowości i obszarów krajobrazowych,
 - Konsekwentne i systematyczne wprowadzanie regulacji określonych ustawą krajobrazową.
- Priorytet I. 2: Pielęgnowanie tradycji regionalnych, w tym spuścizny po historycznej wielokulturowości regionu:

- Wzmocnienie ochrony i opieki nad dziedzictwem niematerialnym opartym na wielokulturowości regionu,
 - Wspieranie twórców ludowych, tradycyjnego rzemiosła oraz tradycyjnych zawodów,
 - Dokumentowanie i upowszechnienie zasobów dziedzictwa niematerialnego.
- 2) Cel operacyjny – *Efektywne zarządzanie regionalną przestrzenią kulturową:*
- Priorytet II. 1: Wzmacnianie systemowej współpracy podmiotów zaangażowanych w ochronę dziedzictwa kulturowego:
 - Inicjowanie i wspieranie projektów oraz aktywności środowisk czerpiących z walorów dziedzictwa kulturowego i twórczo je interpretujących,
 - Aktywne zarządzanie miejscami z Listy Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO, wyróżnionych Znakami Dziedzictwa Europejskiego, pomnikami historii i szlakami kulturowymi w wymiarze świadomości międzynarodowej i lokalnej,
 - Trwała i programowa współpraca administracji publicznej ze środowiskami naukowymi obejmująca kształcenie kadr i definiowanie metod ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym,
 - Stworzenie modelowych porozumień kompetencyjnych służb konserwatorskich z samorządami i instytucjami ochrony zabytków,
 - Systematyczny rozwój sieci muzeów domowych, wsparcie i zachęcenie do współpracy właścicieli wartościowych kolekcji prywatnych, izb regionalnych i zbiorów kościelnych,
 - Promowanie dobrych praktyk z zakresu użytkowania i wykorzystania obiektów zabytkowych i kształtowania przestrzeni posiadających walory krajobrazowe,
 - Rozwijanie współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej oraz integracji regionalnej budowanej w oparciu o ideę sieci obszarów, miejsc i instytucji,
 - Prowadzenie aktywnej polityki rynku pracy – tworzenie miejsc pracy związanych z dziedzictwem kulturowym.
 - Priorytet II. 2 : Rozwijanie nowych możliwości zarządzania obiektami zabytkowymi związanych z wyzwaniami przyszłości:
 - Harmonijne łączenie walorów zabytków z ich współczesnymi funkcjami,
 - Stymulowanie rozwoju projektowania urbanistycznego, chroniącego i wzbogacającego przestrzeń kulturową i dziedzictwo,
 - Rewitalizacja miejscowości i obszarów prowadzona w zgodzie z historycznymi wartościami terenów i układów,
 - Unowocześnienie instytucji opieki nad zbiorami i zabytkami oraz rozwój infrastruktury turystycznej,
 - Stosowanie ekologicznych rozwiązań służących ograniczeniu emisji zanieczyszczeń, poprawie stanu i kosztów utrzymania zabytków oraz jakości życia Małopolan.
- 3) Cel operacyjny – *Kompetentna edukacja i promocja w zakresie wartości dziedzictwa kulturowego:*
- Priorytet III. 1: Kształtowanie postaw wrażliwości na wartości dziedzictwa kulturowego:
 - Edukowanie do odbioru dziedzictwa kulturowego, jego interpretacji i reinterpretacji,
 - Wprowadzanie adekwatnej oferty edukacyjnej o wartościach i różnorodności dziedzictwa kulturowego Małopolski,
 - Uwzględnianie potrzeb edukacji o dziedzictwie lokalnym i regionalnym w programach nauczania,
 - Budowanie silnej identyfikacji Małopolan z regionalnym dziedzictwem kulturowym.
 - Priorytet III. 2 : Upowszechnianie walorów dziedzictwa kulturowego:
 - Sprzyjanie rozwojowi sposobów spędzania czasu wolnego opartych na wartościach krajobrazu kulturowego oraz miejscowych tradycjach i autentyczności lokalnego dziedzictwa kulturowego,
 - Tworzenie rynku i promocja produktów tradycyjnych i regionalnych,

- Kreowanie placówek muzealnych jako ogniw lokalnej tożsamości, edukacji i regionalnej turystyki kulturowej,
- Wspieranie rozwoju turystyki kulturowej i rekreacyjnej,
- Udostępnianie cyfrowe zasobów dziedzictwa materialnego i niematerialnego wraz z definiowaniem treści edukacyjnych i promocyjnych,
- Uwzględnianie potrzeb edukacji o dziedzictwie lokalnym i regionalnym w konkurencyjnej ofercie czasu wolnego dla wszystkich grup wiekowych,
- Prowadzenie aktywnego marketingu i systemowej promocji walorów i aspektów regionalnego dziedzictwa kulturowego.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego.⁸ Głównym celem dotyczącym ochrony dziedzictwa kulturowego w Planie zagospodarowania przestrzennego województwa małopolskiego jest cel strategiczny B.4. Kształtowanie krajobrazu kulturowego. Obejmuje on następujące działania:

- B.4.1. Stworzenie systemu ochrony krajobrazu kulturowego;
- B.4.2. Zapobieganie rozproszaniu osadnictwa;
- B.4.3. Ochrona dziedzictwa kulturowego na obszarach wiejskich;
- B.4.4. Ochrona tradycyjnych form gospodarowania, szczególnie na terenach górskich;
- B.4.5. Ochrona zabytków i rewitalizacja starej zabudowy;
- B.4.6. Humanizacja blokowisk.

Ochrona, utrzymanie i przywracanie zasobów dziedzictwa kulturowego nastąpi poprzez:

- ustanawianie nowych form ochrony zasobów kulturowych takich jak parki kulturowe;
- obejmowanie ochroną w studiach uwarunkowań i miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego wartościowych obiektów i zespołów znajdujących się poza rejestrem zabytków, w tym zabytków inżynierii;
- egzekwowanie zaleceń konserwatorskich oraz prawidłowości procesu rewaloryzacji i użytkowania obiektów zabytkowych;
- opracowanie i prowadzenie programów ochrony obiektów zabytkowych łączących ochronę z wykorzystaniem gospodarczo-społecznym;
- opracowanie i prowadzenie programów ochrony obiektów zabytkowych architektury regionalnej;
- opracowanie programu dotyczącego ochrony zespołów architektury militarnej i pól bitewnych oraz miejsc wydarzeń historycznych, w tym martyrologii;
- kształtowanie świadomości społeczeństwa o wartości zasobów zabytkowych oraz wartościach regionalnych;
- dokumentowanie i opracowywanie pod względem naukowym zasobów dziedzictwa kulturowego;
- ochrona dorobku mniejszości etnicznych;
- stwarzanie warunków do rozwoju kultur subregionalnych w celu integracji społeczności rozdzielonych granicami administracyjnymi.

Wykorzystanie i udostępnianie zasobów dziedzictwa kulturowego nastąpi poprzez:

- tworzenie ofert inwestycyjnych i poszukiwanie inwestorów proponujących wykorzystanie zasobów w sposób niekolidujący z charakterem i pierwotną funkcją obiektów;
- prowadzenie działań promocyjnych, organizacyjnych dla podniesienia świadomości społeczeństwa odnośnie znaczenia i wartości obiektów zabytkowych, a także możliwości ich wykorzystania.

Zachowanie, ochrona i rewaloryzacja historycznych układów przestrzennych nastąpi poprzez:

⁸ *Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego*, przyjęty Uchwałą Nr XLVII/732/18 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 26 marca 2018 r. w sprawie zmiany Uchwały Nr XV/174/03 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 22 grudnia 2003 roku

- opracowanie programów kompleksowej rewaloryzacji zespołów staromiejskich z zachowaniem wymogów konserwatorskich przy zapewnieniu im doboru właściwych funkcji oraz zapobieganiu zagrożeniom wynikającym z oddziaływania układów komunikacyjnych;
- podejmowanie działań rewaloryzacyjnych zespołów staromiejskich wg priorytetów wynikających z ich wartości;
- promowanie wzorów gospodarowania w centrach historycznych miast i miasteczek;
- obejmowanie kompleksową rewaloryzacją zespołów urbanistycznych i ruralistycznych w obrębie proponowanych rezerwatów i parków kulturowych;
- eksponowanie i odtwarzanie w sylwetach miejscowości dominant architektonicznych takich jak wieże kościołów, klasztorów, zamków ratuszy oraz wkomponowywanie nowych;
- przeciwdziałanie tendencjom do rozpraszania zabudowy wsi oraz powstawania ciągów zabudowy wzdłuż dróg powodujących łączenie się odrębnych miejscowości.

Zachowanie i ochrona krajobrazu kulturowego nastąpi poprzez:

- obejmowanie ochroną w formie rezerwatów kulturowych terenów o wybitnych walorach kulturowych;
- obejmowanie ochroną w formie parków kulturowych terenów o wysokich walorach kulturowych;
- zagospodarowanie i udostępnianie stanowisk archeologicznych o czytelnej formie krajobrazowej w celach dydaktycznych, turystycznych i naukowych;
- powstrzymanie zanikania specyficznych i wyjątkowych form krajobrazu poprzez znalezienie dla nich nowych funkcji i sposobów utrzymania;
- stworzenie programu ochrony zabytków architektury drewnianej i historycznego krajobrazu naturalno-kulturowego polan gorczańskich oraz ich promocji jako produktu turystycznego;
- wspieranie tradycyjnych form rolnictwa na terenach górskich, w tym hodowli owiec.

Zachowanie, ochrona i kształtowanie architektury regionalnej nastąpi poprzez:

- utrzymanie zróżnicowania regionalnego krajobrazu architektonicznego (Podhale, Orawa, Spisz, Pogórze, Ziemia Krakowska);
- ochrona najcenniejszych obiektów „in situ” oraz rozwoju muzeów typu skansenowskiego;
- obejmowanie w studiach uwarunkowań i planach zagospodarowania przestrzennego problematyki form zabudowy tradycyjnej oraz egzekwowanie nawiązywania nową architekturą do lokalnych form i materiałów;
- podnoszenie świadomości o wartości architektury regionalnej;
- tworzenie programów pomocy w zachowaniu i konserwacji zabytkowych obiektów architektury regionalnej.

Zachowanie, ochrona i rewaloryzacja obiektów i zespołów o najwyższej randze i szczególnym znaczeniu dla kultury narodowej nastąpi poprzez:

- wytypowanie obiektów zabytkowych o randze regionalnej i krajowej;
- podejmowanie działań na rzecz wpisania na listę światowego dziedzictwa natury i kultury UNESCO obiektów o najwyższej randze;
- podejmowanie prac dla wytypowania i weryfikowania listy obiektów mogących potencjalnie spełniać warunki wpisu na listę światowego dziedzictwa UNESCO.

Zachowanie i ochrona niematerialnych wartości kulturowych, stanowiących o tożsamości regionu nastąpi poprzez:

- podjęcie prac na rzecz inwentaryzacji zasobów niematerialnych (miejsc kultu, szlaków pielgrzymkowych, ośrodków tradycji, obyczajów i obrzędów);
- promowanie imprez kultywujących tradycję, regionalny strój, obrzędy;
- wspieranie zanikających zawodów;
- wykorzystanie niematerialnych zasobów dziedzictwa kulturowego w ofercie turystycznej województwa.

Podejmowanie działań organizacyjnych, badawczych i promocyjnych poprzez:

- inicjowanie i wspieranie współpracy między samorządami na rzecz ochrony i promocji zasobów kulturowych;
- wspieranie współpracy w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego pomiędzy służbami konserwatorskimi i samorządami;
- wspieranie wydawnictw i autorów publikujących problematykę kultury i tradycji regionu;
- podejmowanie działań na rzecz komputeryzacji obiektów wpisanych do rejestru i ewidencji zabytków oraz upowszechnianie wiedzy na ten temat m.in. przez strony www;
- wspieranie organizacji imprez regionalnych popularyzujących materialne lub niematerialne zasoby kulturowe regionu.

Integracja ochrony środowiska kulturowego z ochroną środowiska przyrodniczego poprzez:

- obejmowanie ochroną krajobrazu naturalnego związanego przestrzennie z założeniami urbanistycznymi, ruralistycznymi i architektonicznymi;
- wykorzystanie wartości kulturowych dla rozwoju gospodarczego regionu;
- opracowanie katalogu ofert kulturowych województwa;
- wspieranie podmiotów gospodarczych zainteresowanych ochroną i konserwacją oraz wykorzystaniem obiektów zabytkowych;
- promocja produktu kulturowego Małopolski na rynku krajowym i zagranicznym.

4.3 Polityka w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami w dokumentach szczebla powiatowego

Strategia Rozwoju Powiatu Krakowskiego, „Powiat krakowski 2030”⁹. Zgodnie z zapisaną w Strategii wizją „*Powiat krakowski w pełni wykorzystuje swoje położenie w sąsiedztwie stolicy województwa małopolskiego – Krakowa, zapewniając wysoki standard i komfort życia. Nowi oraz dotychczasowi mieszkańcy tworzą zintegrowaną społeczność, aktywnie włączającą się w sprawy lokalne. Mają oni możliwość rozwoju zawodowego dzięki istnieniu wielu miejsc pracy – w tym w innowacyjnych sektorach gospodarki. Potrzeby mieszkańców są zaspokajane także poprzez możliwość korzystania z dobrej jakości usług publicznych, w tym usług zdrowotnych, opiekuńczych, edukacyjnych i administracyjnych. Na terenie powiatu promowane są postawy proekologiczne (m.in. gospodarka niskoemisyjna) pozwalające na zapewnienie bezpieczeństwa w warunkach zmieniającego się klimatu oraz niwelację zanieczyszczeń środowiska. Istniejąca komunikacja publiczna pozwala na dogodne poruszanie się po terenie powiatu, a także na komfortowy dojazd do Krakowa powodując ograniczenie ruchu samochodowego. Obszar rozwija się gospodarczo zgodnie z założeniami gospodarki niskoemisyjnej, a także dzięki zwiększeniu roli turystyki weekendowej, wykorzystując istniejące walory przyrodnicze i kulturowe. Zachowanie cennych wartości krajobrazowych powiatu jest możliwe dzięki wspólnym działaniom gmin w zakresie planowania przestrzeni.*”

Zgodnie z zawartą w strategii „*powiatu krakowski w 2030 roku to obszar rozwiniętej gospodarki i turystyki opartej na istniejących zasobach przyrodniczo-krajobrazowych i dziedzictwa kulturowego, gwarantujący swoim mieszkańcom wysoką jakość życia poprzez dostęp do infrastruktury i usług publicznych oraz pozbawione zanieczyszczeń środowisko.*”

Wśród celów strategicznych w dokumencie tym wskazano:

1. wzmocnienie systemu świadczenia usług pomocy społecznej i usług zdrowotnych;
2. kształcenie i rozwój społeczeństwa obywatelskiego powiatu krakowskiego;
3. tworzenie i promowanie warunków dla rozwoju gospodarki powiatu krakowskiego;

⁹ *Strategia Rozwoju Powiatu Krakowskiego „Powiat krakowski 2030”, Uchwała Nr 263/2020 Zarządu Powiatu w Krakowie z dnia 8 października 2020 r.*

4. ochrona, kształtowanie i racjonalne wykorzystanie zasobów środowiska naturalnego powiatu krakowskiego;
5. spójność i ład przestrzenny powiatu krakowskiego;
6. rozwój nowoczesnej infrastruktury komunikacyjnej i technicznej powiatu krakowskiego oraz zapewnienie bezpieczeństwa jego mieszkańcom;
7. współpraca samorządowa i kształtowanie wizerunku powiatu krakowskiego.

Strategia w ramach celów operacyjnych wskazuje szereg kierunków działań odnoszących się bezpośrednio do aspektów ochrony zabytków i działań mających na celu ich promocję, m.in:

- Wzmacnianie poczucia tożsamości terytorialnej, kulturowej i społecznej powiatu krakowskiego,
- Wspieranie inicjatyw lokalnych,
- Tworzenie i renowacja istniejących miejsc spotkań dla mieszkańców powiatu krakowskiego,
- Organizowanie wydarzeń mających znaczenie dla rozwoju i upowszechniania kultury, sportu i nauki,
- Wspieranie przez powiat krakowski działalności kulturalnej prowadzonej przez organizacje społeczne, placówki oświatowe, gminne ośrodki kultury czy biblioteki,
- Organizacja imprez sportowych, rekreacyjnych i wydarzeń społeczno-kulturalnych na terenie powiatu krakowskiego,
- Promocja wydarzeń w zakresie kultury, sportu i edukacji poprzez lokalne media tradycyjne oraz social media,
- Ochrona dziedzictwa kulturowego, w tym ochrona i rewaloryzacja zabytków,
- Promocja dziedzictwa kulturowego powiatu krakowskiego np. poprzez działania edukacyjne w szkołach.

W ramach mocnych stron wskazano duży potencjał kulturowy, liczne zabytki oraz walory przyrodniczo - krajobrazowe sprzyjające rozwojowi turystyki pieszej i rowerowej, dużą liczbę restaurowanych zabytków, systematyczną poprawę jakości placówek usług społecznych (edukacja, kultura, pomoc społeczna, rehabilitacja społeczna) oraz istniejące dziedzictwo kulturowe/historyczne obszaru powiatu krakowskiego.

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Krakowskiego na lata 2023-2026¹⁰

wytycza kierunki polityki władz samorządowych w tak ważnych kwestiach jak ochrona i promocja lokalnych cech kulturowych. Ważnym elementem POnZ jest rozwój i promocja walorów turystycznych powiatu, z wykorzystaniem w tym celu obiektów zabytkowych, bogactwa przyrody oraz regionalnej tradycji. POnZ akcentuje rolę powiatu w zachowaniu unikatowych cech obiektów zabytkowych oraz lokalnej specyfiki budowlanej poprzez uwzględnianie w planach zagospodarowania przestrzennego zagadnień związanych z ochroną zabytków. POnZ podkreśla rolę całej społeczności lokalnej – właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych, organizacji pozarządowych, jednostek organizacyjnych powiatu, władz samorządowych oraz wszystkich mieszkańców w zachowaniu miejscowego dziedzictwa kulturowego.

Program do zabytków o szczególnych walorach zalicza historyczne, staromiejskie układy urbanistyczne, m.in. Skawiny, w których zachowały się czytelne elementy układu urbanistycznego o średniowiecznej genezie. prezentują kościoły drewniane. W tej grupie Do wybitnie cennych, o specjalnych, unikalnych wartościach kulturowych zaliczono kościół w Woli Radziszowskiej (XV/XVI w.). Wśród obiektów związanych z judaizmem na terenie gminy jako szczególnie cenny wskazano synagogę Chewra Thilim, która została zbudowana w 1894 r.

Do najcenniejsze zabytki ruchome powiatu, znajdujących się na terenie gminy Skawina zaliczono popiersie dłuta Karola Hukana w parku w Korabnikach.

¹⁰ Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Krakowskiego na lata 2023-2026, Uchwała Nr 298/2022 Zarządu Powiatu w Krakowie z dnia 15 września 2022 r.

Przeprowadzona na potrzeby Programu analiza SWOT wykazuje duży potencjał zasobu zabytkowego Powiatu Krakowskiego. Za mocne strony powiatu program uznaje m.in.: bogaty i różnorodny zasób zabytków, zachowane rejestrowe obiekty sakralne o wysokiej wartości kulturowej, dwory, pałace, zespoły pałacowo-parkowe, otwartość i przychylność władz samorządowych, wysoki udział powierzchni objętej planami zagospodarowania przestrzennego (ponad 90%) czy korzystne położenie względem sieci komunikacyjnej. Wśród słabych stron zdiagnozowano zanik tradycyjnego budownictwa drewnianego świadczącego o tożsamości regionu, zły stan zachowania części obiektów zabytkowych i postępujący proces ich niszczenia, brak wystarczających środków finansowych na konserwację i rewaloryzację obiektów zabytkowych czy niewystarczające środki finansowe w budżecie powiatu na wsparcie działań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego. Szans upatruje się we wzrastającej liczbie właściwie przeprowadzanych prac remontowo-budowlanych przez prywatnych właścicieli obiektów zabytkowych, dużym potencjale kulturowym, licznych zabytkach oraz walorach przyrodniczo-krajobrazowych sprzyjających rozwojowi turystyki pieszej i rowerowej, potencjale dla rozwoju produktów regionalnych, możliwości wsparcia finansowego z różnych źródeł, w tym ze środków Unii Europejskiej czy zwiększeniu technologicznych możliwości prezentowania i promowania oferty kulturalnej powiatu w otoczeniu. Zagrożeniami może być z kolei pozostawanie w „cieniu” Krakowa przy podziale środków na ochronę zabytków, zniekształcenie zespołów zabudowy historycznej poprzez wprowadzenie nowej zabudowy, nieliczącej się z lokalną tradycją, architekturą i historycznymi uwarunkowaniami, presja inwestorów na przebudowę i zmianę funkcji zespołów i obiektów zabytkowych, niewystarczający nadzór nad zabytkami ze strony instytucji do tego powołanych, brak dostatecznych środków na skuteczną ochronę zabytków i zabezpieczenie zabytków oraz edukację w tej dziedzinie i pogarszający się stan techniczny ze względu na wysokie koszty prac konserwatorskich.

Zadania wskazane w Programie Opieki, które zgodnie z jego zapisami mają służyć wypełnianiu postawionych celów to m.in.:

- Intensyfikacja ochrony i opieki nad zabytkami Powiatu Krakowskiego:
 - Podjęcie działań w celu stworzenia z gminami powiatu bazy wiedzy o dziedzictwie lokalnym w wybranych kategoriach, docelowo bazy dla powiatu krakowskiego, zgodnie z projektem „Stworzenie i wprowadzenie innowacyjnego rozwiązania technologicznego w postaci aplikacji poświęconej zabytkom położonym na terenie powiatu krakowskiego”;
 - Określenie szczególnych z punktu widzenia dziedzictwa kulturowego powiatu kryteriów ochrony zabytków w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska;
 - Monitorowanie stanu dziedzictwa i jego zagrożeń;
 - Prowadzenie okresowych kontroli stanu zachowania obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków stanowiących własność powiatu, w celu wytypowania najbardziej zagrożonych, wymagających niezbędnych remontów, na tej podstawie opracowanie planu remontów;
 - Utrzymanie obiektów zabytkowych we właściwym stanie technicznym i estetycznym oraz prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych, stanowiących własność powiatu;
 - Promowanie niematerialnego dziedzictwa kulturowego m.in. poprzez wpisanie ich na Krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
 - Wspieranie powstawania i rozwoju regionalnych izb pamięci;
 - Kontynuacja zadania - przyznawania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy kapliczkach wpisanych do rejestru zabytków lub gminnej ewidencji zabytków oraz poszerzenie zakresu dotacji o zabytki ruchome i nieruchome.
- Zwiększanie zdolności Powiatu do zarządzania ochroną i opieką nad zabytkami:
 - Opieka nad folklorem i sztuką ludową oraz zabytkami sztuki niematerialnej, w tym zwiększenie środków na wsparcie realizacji zadań przez NGO i we współpracy Powiatu z NGO;
 - Wzrost udziału wydatków na ochronę i opiekę nad zabytkami w budżecie powiatu co najmniej raz na 2 lata na podstawie analizy potrzeb;

- Podejmowanie działań o uzyskanie środków zewnętrznych na ochronę zabytków będących własnością Powiatu;
- Wspieranie działań związanych z umieszczaniem na obiekcie zabytkowym nieruchomym wpisanym do rejestru zabytków, znaku informującego o tym, że zabytek ten podlega ochronie;
- Stały monitoring oraz aplikowanie o środki z programów wspierających rewitalizację obiektów zabytkowych oraz ochronę dziedzictwa kulturowego.
- Umacnianie poczucia tożsamości lokalnej:
 - Wspieranie wydawnictw obejmujących zagadnienia związane z historią miejscowości leżących na terenie powiatu;
 - Stworzenie monografii regionu krakowskiego, ze szczególnym uwzględnieniem stroju, muzyki i tradycji (we współpracy m.in. z uczelniami, muzeami itp.);
 - Wspieranie inicjatyw indywidualnych i społecznych związanych z opieką nad dziedzictwem niematerialnym powiatu (tj. zwyczaje, tradycje, obrzędy, przedmioty, narzędzia itp.) oraz ich gromadzeniem, opracowaniem, udostępnianiem i upowszechnianiem, np. poprzez monografie, wydawnictwa, publikacje poświęcone dziedzictwu kulturowemu powiatu – uwzględnienie/uwypuklenie tej aktywności w konkursach grantowych/ dotacyjnych powiatu;
 - Upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym powiatu, a w szczególności o szczególnych osiągnięciach osób i innych podmiotów w obszarze opieki nad zabytkami i wnioskowanie o nadanie im odznaki „Za opieką nad zabytkami”;
 - Wzmocnienie edukacji w zakresie dziedzictwa kulturowego i jego ochrony szczególnie dla młodzieży ze szkół powiatowych i gminnych;
 - Promocja i upowszechnianie pełnienia funkcji społecznego opiekuna zabytków wśród społeczności powiatu – stworzenie mapy opiekunów;
 - Wsparcie prac o charakterze edukacyjnym, naukowym, popularyzatorskim itp. w zakresie dziedzictwa kulturowego powiatu krakowskiego (np. poprzez porozumienie z uczelniami), a także prac historycznych i publikacji o historii lokalnej.
- Wykorzystanie zasobu zabytków dla rozwoju powiatu krakowskiego:
 - Wspieranie i rozwijanie platform cyfrowych informacji przestrzennych udostępniających informacje o zabytkach na mapach cyfrowych;
 - Przygotowanie projektów aplikacyjnych (dofinansowania) na rozwój niematerialnego dziedzictwa kulturowego w oparciu o istniejące obiekty zabytkowe i nadawanie im nowych funkcji użytkowych służących integracji społecznej i rozwojowi tożsamości lokalnej oraz gospodarki;
 - Wspieranie rozwoju turystyki kulturowej we współpracy z gminami powiatu i Gminą Miejską Kraków;
 - Rozwój inicjatyw społecznych i gospodarczych wykorzystujących, upowszechniających i promujących dziedzictwo kulturowe i zabytki powiatu krakowskiego;
 - Wspieranie lokalnych produktów kulturowych;
 - Prowadzenie aktywnego marketingu dziedzictwa kulturowego, przy wykorzystaniu programów grantowych Powiatu;
 - Stworzenie i wprowadzenie innowacyjnego rozwiązania technologicznego w postaci aplikacji poświęconej zabytkom położonym na terenie powiatu krakowskiego (projekt „Stworzenie i wprowadzenie innowacyjnego rozwiązania technologicznego w postaci aplikacji poświęconej zabytkom położonym na terenie powiatu krakowskiego”).

5. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1 Dokumenty programowe gminy

Strategia Rozwoju Gminy Skawina na lata 2021-2030¹¹ za misję przyjmuje *zapewnienie dobrego miejsca do życia przez zrównoważony rozwój, współpracę lokalną i ponadlokalną oraz sprawną adaptację do zmieniającego się świata*. Natomiast zgodnie z zapisaną wizją w przyszłości *Gmina Skawina jest liderem zrównoważonego rozwoju, aktywności obywatelskiej i jakości życia*.

Wśród mocnych stron, które mogą mieć wpływ na szeroko pojęte zagadnienia związane z sektorem kultury zaliczono m. in.:

- ciekawe dziedzictwo kulturowe i historyczne gminy,
- zaangażowani w ochronę dziedzictwa mieszkańcy,
- dostrzegalne przywiązanie mieszkańców do swojej „małej ojczyzny”,
- tereny atrakcyjne krajobrazowo, z dużym potencjałem do rozwijania turystyki weekendowej,
- systematycznie rosnąca aktywność społeczna mieszkańców,
- prężne instytucje kultury i sportu z rozpoznawalną marką,
- coraz większa aktywność organizacji pozarządowych w zakresie oferty dla mieszkańców,
- rozwój aktywności i potencjału organizacji pozarządowych,
- w części sołectw aktywnie działające społeczności lokalne,
- podejmowane i planowane działania rewitalizacyjne w przestrzeni publicznej,
- atrakcyjne tereny zieleni urządzonej tj. Park Miejski, błonia oraz nieurządzonej.

Do stanowiących bariery dla rozwoju kulturalnego i wyzwania do osiągnięcia w tym zakresie zaliczono:

- słabo wykorzystany potencjał dziedzictwa historycznego gminy,
- niewystarczająca integracja społeczna w wymiarach międzypokoleniowym i sąsiedzkim,
- ograniczony dostęp do oferty kultury i zagospodarowania czasu wolnego szczególnie dla mieszkańców obszarów wiejskich, młodzieży oraz grup niedoreprezentowanych / zagrożonych wykluczeniem społecznym,
- braki w infrastrukturze niepozwalające na profesjonalną organizację wydarzeń kultury dużego formatu,
- słaba promocja oferty zagospodarowania czasu wolnego dostępnej na terenie gminy,
- nie w pełni wykorzystany potencjał rekreacyjny gminy, w tym rzek i innych akwenów,
- niewykorzystany potencjał centrum Skawiny i Rynku oraz terenów poprzemysłowych,
- mała dostępność do miejsc integracji dla mieszkańców (świetlice, kluby, domy ludowe).

W Strategii wskazano sześć obszarów tematycznych, dla których sformułowano cele strategiczne i określono kierunki działań. Szczegółowe cele strategiczne oraz wskazane dla nich kierunki działań w zakresie szeroko pojętej kultury to:

- IV.1. Obywatelska gmina:
 - 2. Rozwój aktywności społecznej i obywatelskiej mieszkańców:
 - Wsparcie aktywności społecznej i obywatelskiej mieszkańców Gminy Skawina, w szczególności dzieci, młodzieży i seniorów,
 - 3. Budowanie wspólnej tożsamości gminnej i lokalnej:
 - Wzmocnienie poczucia dumy z bycia mieszkańcem Gminy,
 - Zaszczepienie wśród nowych mieszkańców Gminy poczucia wspólnoty;
- IV.2. Gmina przyjazna do życia:
 - 2. Szeroki dostęp do kultury:

¹¹ *Strategia Rozwoju Gminy Skawina na lata 2021-2030*, Uchwała Nr XIV N/541/21 Rady Miejskiej w Skawinie z dnia 6 grudnia 2021 r.

- Rozwój infrastruktury służącej kulturze,
- Oferta w zakresie kultury dostosowana do bieżących potrzeb,
- Zwiększenie dostępu do kultury dla grup niedoreprezentowanych i zagrożonych wykluczeniem oraz rodzin;
- 3. Szeroki dostęp do oferty sportowej i rekreacyjnej:
 - Rozwój infrastruktury sportowej i rekreacyjnej,
- 7. Rozwój przestrzeni publicznych:
 - Zwiększenie ilości, atrakcyjności, funkcjonalności oraz dostępności przestrzeni publicznych dla wszystkich,
 - Rozwój systemu zarządzania i animacji przestrzeni publicznych;
- 8. Wzmocniona ochrona i ekspozycja dziedzictwa gminy:
 - Wzmocnienie ochrony dziedzictwa materialnego i niematerialnego Gminy,
 - Popularyzacja wiedzy na temat dziedzictwa Gminy.

Realizacja zawartych w strategii kierunków działań pozwoli na zachowanie i ochronę oraz rozwój i promocję dziedzictwa kulturowego gminy.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Skawin¹² wskazuje, że Gmina Skawina posiada bardzo duży zasób zabytkowych obiektów i zespołów chronionych. Uwarunkowaniom z zakresu ochrony zabytków poświęcony jest rozdział 7.2 „Zespoły i obiekty zabytkowe oraz formy ich ochrony”. W podrozdziałach wskazano wpisane do rejestru zabytki, przedstawiono schemat lokalizacji obiektów z rejestru i Gminnej Ewidencji Zabytków oraz wymieniono wpisane do rejestru stanowiska archeologiczne i wskazano schemat lokalizacyjny wszystkich stanowisk. Lokalizację obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków, obiektów wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków oraz stanowisk archeologicznych zaznaczono ponadto na załącznikach mapowych „Uwarunkowania rozwoju” i „Kierunki zagospodarowania przestrzennego”. Zarówno do dokumentu „Uwarunkowania rozwoju” i „Kierunki zagospodarowania przestrzennego” dołączono zestawienia zawierające spis i informacje o obiektach ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków oraz stanowiskach archeologicznych.

W rozdziale 5 w dokumencie „Kierunki rozwoju” omówiono obszary oraz zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Poza zapisami tożsamymi z ustaleniami „Uwarunkowań” zaproponowano objęcie ochroną jako miejsca pamięci:

- Pomnika Głazów położony w Korabnikach,
- Kościoła Miłosierdzia Bożego wraz z otoczeniem,
- Krzyża papieskiego wraz z otoczeniem.

Jako główne kierunki działań w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego wskazano:

- opracowanie programów, projektów i innych dokumentów (w szczególności gminnego programu opieki nad zabytkami),
- ochronę zespołów zabudowy dworskiej,
- ochronę formy i gabarytów obiektów objętych ochroną w szczególności poprzez uwzględnienie na etapie sporządzania planów miejscowych wytycznych zawartych w Gminnej Ewidencji Zabytków,
- zachowanie historycznego układu centrum Skawiny w szczególności w obrębie wskazanym w Decyzji Małopolskiego Konserwatora Zabytków (rozd. 5.1.4.),
- wprowadzenie regulacji planistycznych (na podstawie wcześniej opracowanych projektów) pozwalających na wizualne dostosowanie nowej zabudowy w historycznym centrum Skawiny do zabudowy historycznej,

¹² *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Skawina*, Uchwała nr LXI/880/23 Rady Miejskiej w Skawinie z dnia 25 października 2023 r.

- zachowanie historycznego układu ulic i dróg, o ile nie koliduje to z koniecznością udroźnienia układu komunikacyjnego,
- zachowanie parametrów zabudowy oraz linii zabudowy w obszarze historycznego centrum miasta,
- zapewnienie ochrony układów przestrzennych założeń dworsko-parkowych oraz ich otoczenia poprzez stosowne regulacje w planach miejscowych,
- harmonijne komponowanie nowej zabudowy lokalizowanej w sąsiedztwie obiektów wpisanych do rejestru zabytków,
- rehabilitację zespołów historycznej zabudowy mieszkaniowej,
- podejmowanie przedsięwzięć służących wyeksponowaniu walorów krajobrazu kulturowego oraz poszczególnych zabytków,
- zachowanie i ochronę stanowisk archeologicznych,
- zachowanie zabytkowych kompozycji układów zieleni,
- postępowanie w zakresie ochrony zabytków archeologicznych w procesach inwestycyjnych zgodnie z przepisami odrębnymi,
- zachowanie zabytkowych kompozycji układów zieleni,
- prowadzenie promocji oraz działań edukacyjnych zwiększających świadomość mieszkańców o zasobie dziedzictwa kulturowego.

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego pokrywają całą powierzchnię gminy a ustalenia dotyczące dziedzictwa kulturowego i zabytków zawarte są we wszystkich z dokumentów.

Obowiązują:

- 1) Uchwała Nr XIIN/456/13 Rady Miejskiej w Skawinie z dnia 12 grudnia 2013 r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Miasta Skawina w jego granicach administracyjnych z późniejszymi zmianami.

Na rysunku planu zaznaczono lokalizację obiektów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomości i gminnej ewidencji zabytków oraz stanowiska archeologiczne, wyznaczono także strefy ścisłej i częściowej ochrony konserwatorskiej. W ramach elementów informacyjnych pokazano lokalizację obiektów ujętych w rejestrze zabytków ruchomych.

W uchwale ustalenia dotyczące zasad ochrony dziedzictwa kulturowego zapisane zostały w §11: **Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków:**

1. *Na terenie objętym planem występują następujące obiekty, tereny i obszary objęte ochroną oraz przeznaczone w planie do objęcia ochroną w zakresie dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:*

1) *obiekty wpisane do rejestru zabytków:*

- kościół p.w. św. Szymona i Judy, cmentarz przykościelny, figura MB Niepokalanie Poczętej, ogrodzenie, drzewostan (oznaczone na rysunku planu - A-650),
- kościół fil. p.w. Nawiedzenia NMP (oznaczony na rysunku planu - A-673),
- dawna bożnica, ul. Kazimierza Wielkiego (oznaczona na rysunku planu - A-712),
- ratusz (oznaczony na rysunku planu - A-690),
- zespół stacji kolejowej: dworzec kolejowy, budynek mieszkalny, dawny dom dróżnika (oznaczone na rysunku planu - A-703),
- budynek Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”, park miejski (oznaczone na rysunku planu - A-467),
- dom z dwoma oficynami, ul. Konopnickiej 2 (oznaczony na rysunku planu - A-639),
- dom, Rynek 17 z podworcem (oznaczony na rysunku planu - A-640),
- dom z oficyną boczną, Rynek 18 (oznaczony na rysunku planu - A-705),
- dom, Rynek 20 (oznaczony na rysunku planu - A-704),
- zespół dworski, ul. Wyspiańskiego 1: dwór, spichlerz, młyn, stodoła, stajnie, park ze stawami (oznaczone na rysunku planu - A-466);

2) *obiekty wpisane do ewidencji zabytków i przeznaczone w planie do objęcia ochroną:*

- ul. Krakowska 2, oznaczony na rysunku planu jako ez_17_01,
- ul. Babetty 3, oznaczony na rysunku planu jako ez_17_02,
- ul. Hallerów 5, oznaczony na rysunku planu jako ez_17_03,
- ul. Hallerów 7, oznaczony na rysunku planu jako ez_17_04,
- ul. Hallerów 9, oznaczony na rysunku planu jako ez_17_05,
- ul. Hallerów 11, oznaczony na rysunku planu jako ez_17_06,
- ul. Kazimierza Wielkiego 5, oznaczony na rysunku planu jako ez_17_07,
- ul. Kazimierza Wielkiego 6, oznaczony na rysunku planu jako ez_17_08,
- ul. Konopnickiej 5, oznaczony na rysunku planu jako ez_17_09,
- ul. Korabnicka - kapliczka domowa (obok nr 107), oznaczony na rysunku planu jako ez_17_10,
- ul. Korabnicka - kapliczka słupowa, oznaczona na rysunku planu jako ez_17_11,
- ul. Korabnicka - kapliczka słupowa (obok nr 78), oznaczona na rysunku planu jako ez_17_12,
- ul. Korabnicka 1, oznaczony na rysunku planu jako ez_17_13,
- ul. Kościelna - kapliczka Chrystus frasośliwy, oznaczona na rysunku planu jako ez_17_14,
- ul. 29 Listopada 8, oznaczony na rysunku planu jako ez_17_15,
- ul. Mickiewicza - remiza, oznaczona na rysunku planu jako ez_17_16,
- ul. Mickiewicza 1/ Batoiego 1, oznaczony na rysunku planu jako ez_17_17,
- ul. Mickiewicza 7a, oznaczony na rysunku planu jako ez_17_18,
- ul. Mickiewicza 26, oznaczony na rysunku planu jako ez_17_19,
- ul. Mickiewicza 25 (dawne 113) - browar, oznaczony na rysunku planu jako ez_17_20,
- ul. Mickiewicza 25 - Sąd, oznaczony na rysunku planu jako ez_17_21,
- ul. Piłsudskiego – Bahlsena I, oznaczony na rysunku planu jako ez_17_22,
- ul. Piłsudskiego – Bahlsena II, oznaczony na rysunku planu jako ez_17_23,
- ul. Piłsudskiego 2 - hala produkcyjna, oznaczony na rysunku planu jako ez_17_24,
- Rynek 2, oznaczony na rysunku planu jako ez_17_25,
- Rynek 3, oznaczony na rysunku planu jako ez_17_26,
- Rynek 5, oznaczony na rysunku planu jako ez_17_27,
- Rynek 8, oznaczony na rysunku planu jako ez_17_28,
- Rynek 9, oznaczony na rysunku planu jako ez_17_29,
- Rynek 10, oznaczony na rysunku planu jako ez_17_30,
- Rynek 11, oznaczony na rysunku planu jako ez_17_31,
- Rynek 12, oznaczony na rysunku planu jako ez_17_32,
- Rynek 14, oznaczony na rysunku planu jako ez_17_33,
- Rynek 15, oznaczony na rysunku planu jako ez_17_34,
- Rynek 19, oznaczony na rysunku planu jako ez_17_35,
- Rynek - zespół zabudowy, historyczny układ urbanistyczny, oznaczony na rysunku planu jako ez_17_36,
- ul. Słowackiego 1 / Rynek, oznaczony na rysunku planu jako, oznaczony na rysunku planu jako ez_17_37,
- ul. Słowackiego 3, oznaczony na rysunku planu jako ez_17_38,
- ul. Słowackiego 5, oznaczony na rysunku planu jako ez_17_39,
- ul. Słowackiego 7, oznaczony na rysunku planu jako ez_17_40,
- ul. ks. Troski 17 - dom parafialny, oznaczony na rysunku planu jako ez_17_41,
- ul. Wyspiańskiego - cmentarz komunalny, oznaczony na rysunku planu jako ez_17_42,
- ul. Zamkowa 16, oznaczony na rysunku planu jako ez_17_43,
- ul. Zamkowa 18, oznaczony na rysunku planu jako ez_17_44,
- ul. Żwirki i Wigury 1/Rynek, oznaczony na rysunku planu jako ez_17_45,
- ul. Żwirki i Wigury 4, oznaczony na rysunku planu jako ez_17_46,
- ul. Żwirki i Wigury 9 - szkoła, oznaczona na rysunku planu jako ez_17_47,
- ul. Żwirki i Wigury 18, oznaczony na rysunku planu jako ez_17_48,
- ul. Żwirki i Wigury 22, oznaczony na rysunku planu jako ez_17_49,

- ul. Bukowska 70 – kapliczka Podobów, oznaczona na rysunku planu jako ez_17_50,
 - ul. Bukowska 53 – kapliczka Mikulów, oznaczona na rysunku planu jako ez_17_51,
 - ul. Krakowska /Lipowa – kapliczka Machoikiewiczów, oznaczony na rysunku planu jako ez_17_52,
 - ul. Korabnicka 34- latarnia umarłych, oznaczona na rysunku planu jako ez_17_53,
 - ul. Tyniecka 40 – krzyż przydrożny, oznaczony na rysunku planu jako ez_17_54,
 - ul. Tyniecka 94 – kapliczka Św. Floriana, oznaczona na rysunku planu jako ez_17_55,
 - ul. Robotnicza 42 – kapliczka Matki Boskiej, oznaczona na rysunku planu jako j ez_17_56;
- 3) stanowiska archeologiczne (wpisane do rejestru i ewidencji) oraz kompleksy stanowisk archeologicznych zgodnie z rysunkiem planu.
2. Dla obiektów i obszarów, o których mowa w ust.1 ustala się zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:
- 1) w zakresie ochrony obiektów wpisanych do rejestru zabytków i ewidencji zabytków, o których mowa w ust.1 pkt 1 i 2 wyznacza się:
- a) strefę ścisłej ochrony konserwatorskiej – wyznaczoną na rysunku planu – obejmującą obiekty i obszary o najwyższych, ponadlokalnych wartościach kulturowych, w tym wpisane do rejestru zabytków; w terenach objętych strefą ścisłej ochrony konserwatorskiej działalność inwestycyjna możliwa jest wyłącznie na podstawie szczegółowych wytycznych konserwatorskimi i pod nadzorem służb ochrony zabytków zgodnie z przepisami odrębnymi,
 - b) strefę częściowej ochrony konserwatorskiej – wyznaczoną na rysunku planu – obejmującą obiekty i obszary w otoczeniu strefy ścisłej ochrony konserwatorskiej, w tym wpisane do rejestru i ewidencji zabytków; dla obiektów położonych w tej strefie ustala się:
 - dopuszczenie adaptacji obiektów zabytkowych na cele zgodne z przeznaczeniem terenu, określonym w Rozdziale III,
 - dopuszczenie odbudowy, nadbudowy, rozbudowy, przebudowy i remontu obiektów, zgodnie z pkt 2,
 - działalność inwestycyjna w granicach strefy możliwa jest wyłącznie zgodnie ze szczegółowymi wytycznymi konserwatorskimi i pod nadzorem właściwego organu ochrony konserwatorskiej;
- 2) odbudowa, nadbudowa, rozbudowa, przebudowa i remont obiektów ujętych w ewidencji zabytków - dotycząca zmiany ich gabarytów, geometrii i pokrycia dachu, zmian w elewacji i wszelkich zmian wyglądu zewnętrznego tych obiektów winna odbywać się z uwzględnieniem wymogów przepisów odrębnych, w tym z zakresu ochrony zabytków;
- 3) na obszarze stanowisk archeologicznych wszelkie działania inwestycyjne, wymagające prowadzenia robót ziemnych, muszą być zgodne z przepisami odrębnymi.
3. W granicach obszaru planu występuje obiekt ujęty w rejestrze zabytków ruchomych, tj. kolumna z rzeźbą Chrystusa (rzeźba kamienna w otoczeniu plebanii, styl barokowy, XIX w., obiekt ujęty w rejestrze zabytków ruchomych pod nr **B-313 z 30. XI.74r.**), dla której obowiązują przepisy odrębne.

W zapisach planu wskazano, iż przy podziałach dokonywanych w obszarze ścisłej strefy konserwatorskiej oraz w terenach nieruchomości wpisanych do rejestrów zabytków obowiązują przepisy odrębne z zakresu ochrony zabytków.

Dla terenów MWU ustalono się zasady i warunki zagospodarowania terenów

- sukcesywne przekształcanie i eliminowanie obiektów, których bryły, dachy i detale degradują zabytkowy charakter Rynku i jego bezpośrednie sąsiedztwo,
- dbałość o nie naruszenie zabytkowego ładu przestrzennego przy realizacji nowej zabudowy plombowej.

2) Uchwała Nr XVII/217/16 Rady Miejskiej w Skawinie z dnia 23 marca 2016 r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Skawina w jej granicach administracyjnych – etap I z późniejszymi zmianami.

Na rysunku planu zaznaczono lokalizację obiektów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych i gminnej ewidencji zabytków oraz stanowiska archeologiczne, wyznaczono także strefę ścisłej ochrony konserwatorskiej i strefę ochrony ekspozycji. W ramach elementów informacyjnych pokazano lokalizację obiektów ujętych w rejestrze zabytków ruchomych i wyznaczono proponowany park kulturowy.

W uchwale ustalenia dotyczące zasad ochrony dziedzictwa kulturowego zapisane zostały w §11:

Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków:

1. *Na terenie objętym planem występują następujące obiekty, tereny i obszary objęte ochroną oraz przeznaczone w planie do objęcia ochroną w zakresie dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:*

1) *obiekty wpisane do rejestru zabytków:*

- *Facimiech, zespół dworski: dwór, spichlerz, park (oznaczone na rysunku planu - A- 491),*
- *Jurczyce, zespół dworski, dwór, park (pocz. XX w.) ,(oznaczone na rysunku planu - A- 458),*
- *Krzęcin, kościół par. p.w. Narodzenia NMP, (oznaczone na rysunku planu - A- 473),*
- *Ochodza, zespół dworski, dwór, park, I poł. XIX w., (oznaczone na rysunku planu - A- 302),*
- *Polanka Hallera, zespół dworski: dwór, czworak, park, dwa zespoły zabudowań gospodarczych przy wewnętrznych dziedzińcach (kuźnia, stajnia, obora, chlew, stodoła, spichlerz, magazyn), teren zw. przylaskiem „Debina” ze stawem, (oznaczone na rysunku planu - A- 476),*
- *Wielkie Drogi, park dworski z aleja dojazdowa (oznaczone na rysunku planu - A- 508),*
- *Wola Radziszowska, kościół p.w. Wniebowzięcia NMP, wraz z otoczeniem (oznaczone na rysunku planu - A- 680);*

2) *obiekty wpisane do ewidencji zabytków i przeznaczone w planie do objęcia ochroną:*

- *Borek Szlachecki, kapliczka św. Izidora, oznaczona na rysunku planu jako ez_1_01,*
- *Facimiech, kapliczka domkowa, oznaczona na rysunku planu jako ez_2_01,*
- *Facimiech, kapliczka domkowa, oznaczona na rysunku planu jako ez_2_02,*
- *Facimiech, dom nr 49, oznaczony na rysunku planu jako ez_2_03,*
- *Facimiech, dom nr 58, oznaczony na rysunku planu jako ez_2_04,*
- *Facimiech, dom nr 78, oznaczony na rysunku planu jako ez_2_05,*
- *Gołuchowice, kapliczka słupowa, oznaczona na rysunku planu jako ez_3_01,*
- *Gołuchowice, kapliczka MB z 1880 r., oznaczona na rysunku planu jako ez_3_0,*
- *Gołuchowice, kapliczka „Koronacja Marii” 1870 r., oznaczona na rysunku planu jako ez_3_03,*
- *Gołuchowice, krzyż Opyrchałów 1865 r., oznaczony na rysunku planu jako ez_3_04,*
- *Gołuchowice, dom nr 19, oznaczony na rysunku planu jako ez_3_05,*
- *Gołuchowice, dom nr 28, oznaczony na rysunku planu jako ez_3_06,*
- *Gołuchowice, dom nr 29, oznaczony na rysunku planu jako ez_3_07,*
- *Grabie, kapliczka słupowa Opyrchałów 1900, oznaczona na rysunku planu jako ez_4_01,*
- *Grabie, kapliczka gminna „Ukrzyżowanie”, oznaczona na rysunku planu jako ez_4_02,*
- *Jaśkowice, dwór, oznaczony na rysunku planu jako ez_5_01,*
- *Jaśkowice, kapliczka domkowa, oznaczona na rysunku planu jako ez_5_02,*
- *Jaśkowice, dom nr 130, oznaczony na rysunku planu jako ez_5_03,*
- *Jaśkowice, dom nr 134, oznaczony na rysunku planu jako ez_5_04,*
- *Jurczyce, kapliczka domkowa MB Gidelskiej, oznaczona na rysunku planu jako ez_6_01,*
- *Jurczyce, kapliczka słupowa NMP, oznaczona na rysunku planu jako ez_6_02,*
- *Jurczyce, kapliczka Jezus Chrystus - Godzików, oznaczona na rysunku planu jako ez_6_03,*

- Jurczyce, szkoła nr 25, oznaczona na rysunku planu jako ez_6_04,
- Jurczyce, dom nr 10, oznaczony na rysunku planu jako ez_6_05,
- Jurczyce, zagroda nr 2, oznaczona na rysunku planu jako ez_6_06,
- Jurczyce, dom nr 42, oznaczony na rysunku planu jako ez_6_07,
- Jurczyce, stodoła nr 48, oznaczona na rysunku planu jako ez_6_08,
- Kopanka, kapliczka słupowa „Koronacja Marii”, oznaczona na rysunku planu jako ez_7_01,
- Krzęcin, spichlerz plebański murowany, oznaczony na rysunku planu jako ez_8_01,
- Krzęcin, spichlerz plebański drewniany, oznaczony na rysunku planu jako ez_8_02,
- Krzęcin, kaplica cmentarna, oznaczona na rysunku planu jako ez_8_03,
- Krzęcin, nagrobki na cmentarzu, oznaczone na rysunku planu jako ez_8_04,
- Krzęcin, kapliczka „Boża Meka”, oznaczona na rysunku planu jako ez_8_05,
- Krzęcin, kapliczka Matki Boskiej, oznaczona na rysunku planu jako ez_8_06,
- Krzęcin, kapliczka Matki Boskiej, oznaczona na rysunku planu jako ez_8_07,
- Krzęcin, wikarówka, oznaczona na rysunku planu jako ez_8_08,
- Krzęcin, dom nr 104, oznaczony na rysunku planu jako ez_8_09, ez_8_09,
- Krzęcin, dom nr 123, oznaczony na rysunku planu jako ez_8_10, ez_8_10,
- Krzęcin, dom nr 127, oznaczony na rysunku planu jako ez_8_11, ez_8_11,
- Krzęcin, dom nr 140, oznaczony na rysunku planu jako ez_8_12, ez_8_12,
- Ochodza, dom nr 27, oznaczony na rysunku planu jako ez_9_01,
- Ochodza, kapliczka „Chrystus Miłosierny”, oznaczona na rysunku planu jako ez_9_02,
- Polanka Hallera, kapliczka Matki Boskiej oznaczona na rysunku planu jako ez_10_01,
- Polanka Hallera, kapliczka, oznaczona na rysunku planu jako ez_10_02,
- Polanka Hallera, dom nr 14, oznaczony na rysunku planu jako ez_10_03,
- Polanka Hallera, dom nr 21, oznaczony na rysunku planu jako ez_10_04,
- Polanka Hallera, dom nr 29, oznaczony na rysunku planu jako ez_10_05,
- Polanka Hallera, dom nr 54, oznaczony na rysunku planu jako ez_10_06,
- Polanka Hallera, krzyż przydrożny, oznaczony na rysunku planu jako ez_10_07,
- Pozowice, dzwonnica przy zagrodzie, oznaczona na rysunku planu jako ez_11_01,
- Pozowice, kaplica słupowa przy kościele, oznaczona na rysunku planu jako ez_11_02,
- Pozowice, dom nr 42 oznaczony na rysunku planu jako ez_11_03,
- Pozowice, dom nr 54 oznaczony na rysunku planu jako ez_11_04,
- Pozowice, dom nr 94 oznaczony na rysunku planu jako ez_11_05,
- Pozowice, spichlerz, oznaczony na rysunku planu jako ez_11_06,
- Radziszów, oficyna dworska, oznaczona na rysunku planu jako ez_12_02,
- Radziszów, kapliczka słupowa ul. Modrzewiowa, oznaczona na rysunku planu jako ez_12_07,
- Radziszów, kapliczka słupowa Matki Boskiej oznaczony na rysunku planu jako ez_12_8,
- Radziszów, kapliczka słupowa Pająków oznaczona na rysunku planu jako ez_12_9,
- Radziszów, dworzec PKP ul. Kolejowa, oznaczony na rysunku planu jako ez_12_11,
- Radziszów, ul. Zadworze 50 stodoła oznaczona na rysunku planu jako ez_12_15,
- Radziszów, ul. Podlesie 128 oznaczony na rysunku planu jako ez_12_20,
- Radziszów, ul. Zadworze 48 oznaczony na rysunku planu jako ez_12_23,
- Radziszów, . ul. Zawodzie 20 oznaczony na rysunku planu jako ez_12_25,
- Radziszów, ul. Zawodzie 69 oznaczony na rysunku planu jako ez_12_26,
- Radziszów, ul. Zawodzie 71 oznaczony na rysunku planu jako ez_12_27,
- Radziszów, ul. Zawodzie 93 oznaczony na rysunku planu jako ez_12_28,
- Rzozów, kapliczka słupowa Chrystus Frasobliwy, oznaczona na rysunku planu jako ez_13_01,
- Rzozów, kapliczka Filarowa z fundacji Janików, oznaczona na rysunku planu jako ez_13_02,
- Rzozów, kapliczka z fundacji gminy, oznaczona na rysunku planu jako ez_13_03,

- Rzozów, kapliczka domkowa Kubasów, oznaczona na rysunku planu jako ez_13_04,
 - Rzozów, kapliczka domkowa, oznaczona na rysunku planu jako ez_13_05,
 - Rzozów, kapliczka domkowa, oznaczona na rysunku planu jako ez_13_06,
 - Rzozów, kapliczka słupowa ss. Piotra i Pawła, oznaczona na rysunku planu jako ez_13_07,
 - Wielkie Drogi, stacja PKP, oznaczona na rysunku planu jako ez_14_01,
 - Wielkie Drogi, dawny zajazd, oznaczony na rysunku planu jako ez_14_02,
 - Wielkie Drogi, dom nr 134, oznaczony na rysunku planu jako ez_14_03,
 - Wielkie Drogi, kapliczka z Chrystusem Frasobliwym, oznaczona na rysunku planu jako ez_14_04,
 - Wielkie Drogi, kapliczka NMP, oznaczona na rysunku planu jako ez_14_05,
 - Wielkie Drogi, dom nr 10 oznaczony na rysunku planu jako ez_14_06,
 - Wielkie Drogi kapliczka NMP rodziny Mile, oznaczona na rysunku planu jako ez_14_07,
 - Wola Radziszowska, plebania, oznaczona na rysunku planu jako ez_15_01,
 - Wola Radziszowska, spichlerz plebański, oznaczona na rysunku planu jako ez_15_02,
 - Wola Radziszowska, kapliczka I, oznaczona na rysunku planu jako ez_15_03,
 - Wola Radziszowska, kapliczka św. Jana Nepomucen, oznaczona na rysunku planu jako ez_15_04,
 - Wola Radziszowska, kapliczka Stefaniaków, oznaczona na rysunku planu jako ez_15_05,
 - Wola Radziszowska, Kapliczka Gruzłów, oznaczona na rysunku planu jako ez_15_06,
 - Wola Radziszowska, Kapliczka MBKP, oznaczona na rysunku planu jako ez_15_07,
 - Wola Radziszowska, kapliczka Mazurów, oznaczona na rysunku planu jako ez_15_08,
 - Wola Radziszowska, nagrobki na cmentarzu parafialnym, ez_15_09,
 - Wola Radziszowska, spichlerz, oznaczony na rysunku planu jako ez_15_10,
 - Wola Radziszowska, dawna szkoła, oznaczona na rysunku planu jako ez_15_11,
 - Wola Radziszowska, dom nr 8, oznaczony na rysunku planu jako ez_15_12,
 - Wola Radziszowska, dom nr 12, oznaczony na rysunku planu jako ez_15_13,
 - Wola Radziszowska, zagroda nr 99, oznaczona na rysunku planu jako ez_15_14,
 - Wola Radziszowska, dom nr 109, oznaczony na rysunku planu jako ez_15_15,
 - Wola Radziszowska, dom nr 168 oznaczony na rysunku planu jako ez_15_16,
 - Wola Radziszowska, stodoła nr 168 oznaczona na rysunku planu jako ez_15_17,
 - Wola Radziszowska, zagroda nr 169, oznaczona na rysunku planu jako ez_15_18,
 - Wola Radziszowska, dom nr 290, oznaczony na rysunku planu jako ez_15_19,
 - Wola Radziszowska, dom nr 409, oznaczony na rysunku planu jako ez_15_20,
 - Wola Radziszowska, krzyż na górze Kosor, oznaczony na rysunku planu jako ez_15_21,
 - Zelczyna, dwór i park, oznaczony na rysunku planu jako ez_16_01,
 - Zelczyna, kapliczka, oznaczona na rysunku planu jako ez_16_02,
 - Zelczyna, dom nr 8, oznaczony na rysunku planu jako ez_16_03,
 - Zelczyna, dom nr 37, oznaczony na rysunku planu jako ez_16_04,
 - Zelczyna, dom nr 41 oznaczony na rysunku planu jako ez_16_05.
- 3) stanowiska archeologiczne (wpisane do rejestru i ewidencji) oraz kompleksy stanowisk archeologicznych zgodnie z rysunkiem planu.
2. Dla obiektów i obszarów, o których mowa w ust.1 ustala się zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:
- 1) w zakresie ochrony obiektów wpisanych do rejestru zabytków, o których mowa w ust.1 pkt 1 wyznacza się strefę ścisłej ochrony konserwatorskiej – wyznaczoną na rysunku planu – obejmującą obiekty i obszary o najwyższych, ponadlokalnych wartościach kulturowych - wszelkie działania inwestycyjne na tym terenie powinny być prowadzone zgodnie z przepisami odrębnymi;
 - 2) w zakresie ochrony obiektów wpisanych do ewidencji zabytków (ust.1 pkt 2) obowiązują następujące ustalenia:

- a) zachowania i ochrony budynków zabytkowych, polegającej na utrzymaniu ich charakteru, z możliwością przebudowy w sposób pozwalający na zachowanie stylu, proporcji i podziałów na elewacji, geometrii dachu oraz zachowania autentycznych fragmentów budynku,
 - b) dopuszczenia zmiany sposobu użytkowania budynków zabytkowych na inne cele niż dotychczasowe, z zachowaniem wymogów, o których mowa w pkt. 2 lit. a,
 - c) zachowania i ochrony obiektów wymienionych w ust. 1 pkt 2 innych niż budynki, przy czym zasady te obowiązują również w odniesieniu do obiektów, które zostaną wpisane do gminnej ewidencji zabytków w ramach jej aktualizacji;
- 3) na obszarze stanowisk archeologicznych wszelkie działania inwestycyjne, wymagające prowadzenia robót ziemnych, muszą być zgodne z przepisami odrębnymi.
- 4) w celu ochrony i kształtowania obszarów o szczególnych walorach krajobrazowych wyznacza się strefę ochrony ekspozycji, o szerokości 100m, wyznaczona na rysunku planu; w obszarze strefy obowiązuje zakaz:
- a) tworzenia dominant,
 - b) realizacji nośników reklamowych,
 - c) realizacji zwartych barier przestrzennych (np. w postaci zwartej zabudowy, zieleni wysokiej).
3. W granicach obszaru planu występują obiekty ujęte w ewidencji zabytków ruchomych, dla których obowiązują przepisy odrębne:
- 1) pomnik ku czci poległym: „Poległym w walce o Wolność Ojczyzny 1914-1920 1939-1945” , oznaczony na rysunku planu ezs_15_01;
 - 2) figura Matki Boskiej z Dzieciątkiem, kamienna (nr 468), oznaczona na rysunku planu ezs_15_02;
 - 3) kamienny krzyż, 1905 r., oznaczony na rysunku planu ezs_15_03.

W zapisach planu wskazano, iż przy podziałach dokonywanych w obszarze ścisłej strefy konserwatorskiej oraz w terenach nieruchomości wpisanych do rejestrów zabytków obowiązują przepisy odrębne z zakresu ochrony zabytków.

- 3) Uchwałą Nr X/123/19 Rady Miejskiej w Skawinie z dnia 10 lipca 2019 roku w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Skawina w jej granicach administracyjnych – etap II.

Na rysunku planu zaznaczono lokalizację obiektów wpisanych do rejestru zabytków i gminnej ewidencji zabytków oraz stanowiska archeologiczne, wyznaczono także strefę ścisłej ochrony konserwatorskiej i strefę ochrony ekspozycji.

W uchwale ustalenia dotyczące zasad ochrony dziedzictwa kulturowego zapisane zostały w §11:

Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków:

1. Na terenie objętym planem występują następujące obiekty, tereny i obszary objęte ochroną oraz przeznaczone w planie do objęcia ochroną w zakresie dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:
 - 1) obiekty wpisane do rejestru zabytków:
 - a) Radziszów, kościół par. p.w. ss. Wawrzyńca i Małgorzaty, (oznaczone na rysunku planu - A-323/M),
 - b) Radziszów, dwór, otoczenie ogrodowe , (oznaczone na rysunku planu - A-452/M),
 - c) Radziszów, figura przydrożna, kamień malowany, kamieniarstwo ludowe w tradycji baroku, 1882r. (kościół parafialny p. w. Św. Wawrzyńca i Św. Małgorzaty), oznaczone na rysunku planu – B-305).

- 2) *obiekty wpisane do ewidencji zabytków i przeznaczone w planie do objęcia ochroną:*
 - a) *Radziszów, dawna kostnica, oznaczona na rysunku planu jako ez_12_01,*
 - b) *Radziszów, figury na cmentarzu parafialnym, oznaczone na rysunku planu jako ez_12_03,*
 - c) *Radziszów, kapliczka słupowa Św. Floriana, ul. Skawińska, oznaczona na rysunku planu jako ez_12_04,*
 - d) *Radziszów, kapliczka słupowa Św. Floriana, oznaczona na rysunku planu jako ez_12_05,*
 - e) *Radziszów, krzyż przydrożny, oznaczony na rysunku planu jako ez_12_10,*
 - f) *Radziszów, ul. Brzegi 15 oznaczony na rysunku planu jako ez_12_12,*
 - g) *Radziszów, ul. Brzegi 17 oznaczony na rysunku planu jako ez_12_13,*
 - h) *Radziszów, ul. Brzegi 29 oznaczony na rysunku planu jako ez_12_14,*
 - i) *Radziszów, ul. Jana Pawła 8 oznaczony na rysunku planu jako ez_12_16,*
 - j) *Radziszów, ul. Jana Pawła 14 oznaczony na rysunku planu jako ez_12_17,*
 - k) *Radziszów, ul. Kościelna 12 - stodoła oznaczona na rysunku planu jako ez_12_18,*
 - l) *Radziszów, ul. Kościelna 20 oznaczony na rysunku planu jako ez_12_19,*
 - m) *Radziszów, ul. Zadworze 31 oznaczony na rysunku planu jako ez_12_21,*
 - n) *Radziszów, ul. Zadworze 41 oznaczony na rysunku planu jako ez_12_22,*
 - o) *Radziszów, ul. Zawodzie 2 oznaczony na rysunku planu jako ez_12_24,*
 - 3) *stanowiska archeologiczne (wpisane do rejestru i ewidencji) oraz kompleksy stanowisk archeologicznych zgodnie z rysunkiem planu.*
2. *Dla obiektów i obszarów, o których mowa w ust.1 ustala się zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:*
- 1) *w zakresie ochrony obiektów wpisanych do rejestru zabytków, o których mowa w ust.1 pkt 1 lit. a i b wyznacza się strefę ścisłej ochrony konserwatorskiej – wyznaczoną na rysunku planu – obejmującą obiekty i obszary o najwyższych, ponadlokalnych wartościach kulturowych - wszelkie działania inwestycyjne na tym terenie powinny być prowadzone zgodnie z przepisami odrębnymi; w zakresie ochrony obiektu wpisanego do rejestru zabytków, o którym mowa w ust. 1 pkt 1 lit. c wszelkie działania powinny być prowadzone zgodnie z przepisami odrębnymi;*
 - 2) *w zakresie ochrony obiektów wpisanych do ewidencji zabytków (ust.1 pkt 2) obowiązują następujące ustalenia:*
 - a) *zachowania i ochrony budynków zabytkowych, polegającej na utrzymaniu ich charakteru, z możliwością przebudowy w sposób pozwalający na zachowanie stylu, proporcji i podziałów na elewacji, geometrii dachu oraz zachowania autentycznych fragmentów budynku,*
 - b) *dopuszczenia zmiany sposobu użytkowania budynków zabytkowych na inne cele niż dotychczasowe, z zachowaniem wymogów, o których mowa w pkt. 2 lit. a,*
 - c) *zachowania i ochrony obiektów wymienionych w ust. 1 pkt 2 innych niż budynki, przy czym zasady te obowiązują również w odniesieniu do obiektów, które zostaną wpisane do gminnej ewidencji zabytków w ramach jej aktualizacji;*
 - 3) *na obszarze stanowisk archeologicznych wszelkie działania inwestycyjne, wymagające prowadzenia robót ziemnych, muszą być zgodne z przepisami odrębnymi.*
 - 4) *w celu ochrony i kształtowania obszarów o szczególnych walorach krajobrazowych wyznacza się strefę ochrony ekspozycji, o szerokości 100m, wyznaczoną na rysunku planu; w obszarze strefy obowiązuje zakaz:*
 - a) *tworzenia dominant,*
 - b) *realizacji nośników reklamowych,*
 - c) *realizacji zwartych barier przestrzennych (np. w postaci zwartej zabudowy, zieleni wysokiej).*

W zapisach planu wskazano, iż przy podziałach dokonywanych w obszarze ścisłej strefy konserwatorskiej oraz w terenach nieruchomości wpisanych do rejestrów zabytków obowiązują

przepisy odrębne z zakresu ochrony zabytków.

5.2 Zarys historii przekształceń przestrzennych obszaru gminy

Miasto Skawina lokowane zostało w 1364 r. na prawie magdeburskim. Powstało na włościach należących do opactwa Tynieckiego. Benedyktyni z Tyńca sprzedali miasto w 1394 r. pod zarząd świecki. Układ miasta opierał się na planie ortogonalnym i został zamknięty przez mury obronne. Strukturę funkcjonalną uzupełniał zamek, komora celna i kościół farny (obecnie pw. Św. Szymona i Judy Tadeusza) wraz ze szkołą.

Ryc. 1. Zamek w Skawinie - drzeworyt z Kroniki Świata Hartmanna Schedla z 1493 roku

Źródło: <https://www.zamki.pl/?idzamku=skawina&dzial=galeria#>

W roku 1471, opat tyniecki Michał Skawinka, założył szpital znajdujący się poza murami miasta; w późniejszym okresie przy szpitalu powstał murowany kościółek pw. Najświętszej Maryi Panny.

Skawina była elementem systemu obronnego zachodniej granicy państwa piastowskiego z Księstwem Raciborskim (granica przebiegała na rzece Skawinka).

Ryc. 2. Widokówka z 1914 r.: dawny zamek Kazimierza Wielkiego w Skawinie oraz Gmach „Sokoła”.

Źródło: <https://www.zamki.pl/?idzamku=skawina&dzial=galeria>

Miasto położone było na szlaku handlowym między wielickim zagłębiem solnym a Morawami, Mazowszem i Śląskiem oraz szlakiem z Bańskiej Bystrzycy do Krakowa. Z uwagi na strategiczne położenie, posiadało szereg przywilejów królewskich, m.in. przywilej targowy pochodzący z 1532 r. Prawo to pozwalało na organizację trzech jarmarków w skali roku i cotygodniowych targów. Kres rozwoju Skawiny przypada na okres Potopu Szwedzkiego - miasto utraciło prawa miejskie a liczba mieszkańców z 1500 na początku wieku XVII zmniejszyła się do niespełna 400. Zniszczony został zamek. Ponowny rozwój Skawiny to okres lokalizacji linii kolei żelaznej, łączącej Kraków ze Śląskiem w 1864 r. oraz uprzemysłowienia - tworzenia tzw. Krakowskiego Okręgu Przemysłowego.

Ryc. 3. Skawina, rynek ok. 1901 r.

Źródło: <https://polska-org.pl/7566938,foto.html?idEntity=7279821>

Ryc. 4. Skawina, rynek w latach 1918-1939

Źródło: <https://www.szukajwarchiwach.gov.pl/jednostka/-/jednostka/5908559>

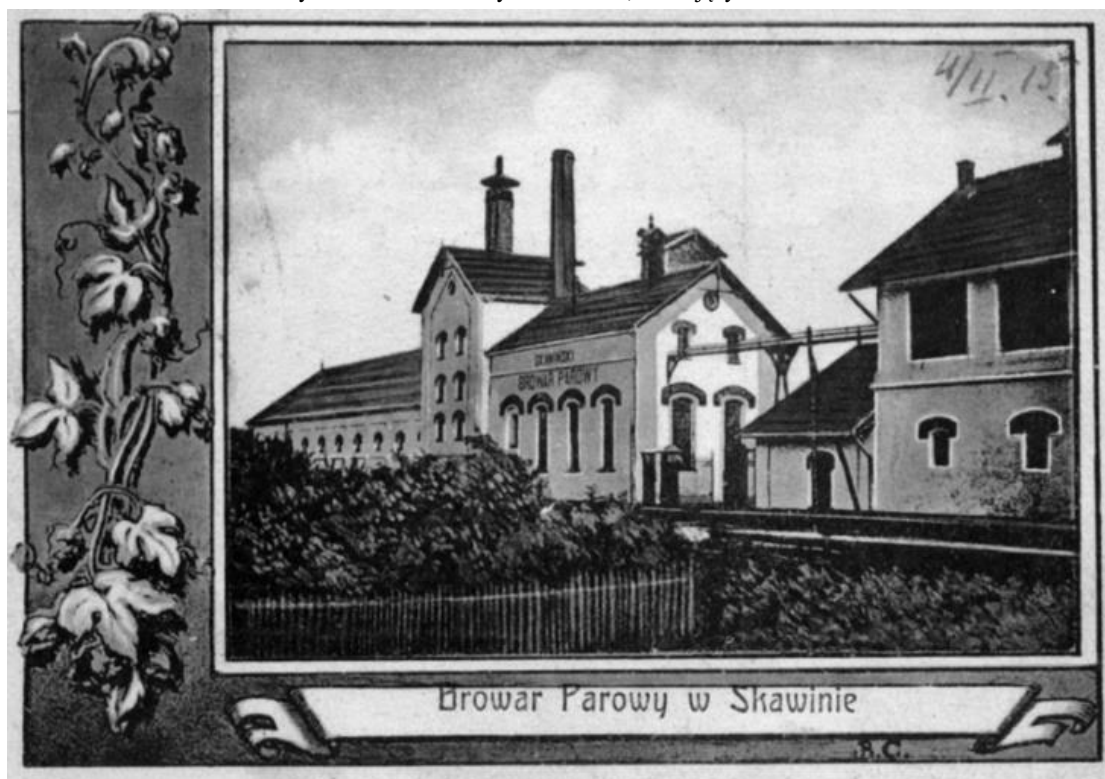
Pod koniec XIX powstał browar, a w 1900 r. roku działalność rozpoczęła rafineria nafty. W okresie zaborów wykształciła się współczesna struktura przestrzenno-funkcjonalna miasta, z wiodącą funkcją produkcyjno-przemysłową, która zlokalizowana została w północno-zachodniej części miasta. Pod koniec XVII w. rozebrane zostały pozostałości murów miejskich. Dwa największe zakłady przemysłowe, które determinowały szybki rozwój ekonomiczny miasta powstały w 1909 r. - Pierwsza Galicyjska Fabryka Wyrobów Kamionkowych i Szamotowych oraz w 1910 r. - Fabryka Środków Kawowych.

Ryc. 5. Fabryka Środków Kawowych S.A. Skawina, 1921-1930

Źródło: <https://polska-org.pl/7566936,foto.html>

Ryc. 6. Browar Parowy w Skawinie, działający w latach 1892-1918

Źródło: <https://polska-org.pl/7566936,foto.html>

Miejscowości wchodzące w skład Gminy Skawina powstały przeważnie między XIII a XV stuleciem, stanowiąc własność benedyktynów z Tyńca (Radziszów, Wola Radziszowska, Jurczyce). Od końca XVII w. własność nad Jurzycami i Polanką (Haller) przypada rodowi Hallerów. W miejscowościach tych mieszą się założenia dworskie wraz z folwarkami. Miejscowość Korabniki, włączona do miasta Skawina w 1973 r. była wsią służebną dworu krakowskiego. W połowie XVI w. powstał zespół dworski, w skład którego wchodziło założenie parkowe z renesansowym dworem, spichlerz, młyn oraz zbudowania gospodarcze.

Istotnym elementem krajobrazu Gminy Skawina jest jego dziedzictwo kulturowe. W gminie zachowały się liczne obiekty wpisane do ewidencji zabytków, świadczące o tożsamości miejsca. Wśród zasobów środowiska kulturowego, wyróżniają się układy ruralistyczne, pozostałości tradycyjnego budownictwa wiejskiego – mieszkalnego i gospodarczego, zespoły sakralne oraz kapliczki.¹³

Ryc. 7. Założenia dworskie w Facimiechu, Ochodzy, Jurzycach i Polance Hallera na mapie katastru galicyjskiego z 1845 r.

Źródło: Archiwum Narodowe w Krakowie, dostęp: <https://www.szukajwarchiwach.gov.pl/>

¹³ Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Skawina, Uchwała nr LXI/880/23 Rady Miejskiej w Skawinie z dnia 25 października 2023 r.

5.3 Charakterystyka zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.3.1. Zabytki nieruchome objęte wpisem do rejestru

Obiekty, zespoły i założenia przestrzenne wpisane do rejestru zabytków objęte są rygorami ochrony konserwatorskiej, wynikającej z ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wszelkie prace remontowe, zmiany funkcji i przeznaczenia takich obiektów wymagają zgody odpowiedniego Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków, w przypadku gminy Skawina - Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Krakowie. Na obszarze gminy Skawina znajdują się 22 obiekty i zespoły wpisane do rejestru zabytków nieruchomych:

- 1) Facimiech – zespół dworski: dwór, spichlerz, park, A-491 z 08.10.1984 [A-593/M];
- 2) Jurczyce – zespół dworski: dwór, park, A-458 z 29.12.1980 [A-617/M];
- 3) Krzęcin – kościół par. p.w. Narodzenia NMP, teren przykościelny z drzewostanem, A-473 z 29.04.1983 [A-333/M];
- 4) Ochodza m. Skawina – zespół dworski: dwór, park, A-302 z 22.11.1971 [A-649/M];
- 5) Polanka Hallera – zespół dworski: dwór, czworak, park, dwa zespoły zabudowań gospodarczych przy wewn. dziedzińcach, teren zw. przylaskiem „Dębina” ze stawem, A-476 z 14.03.1983 [A-607/M];
- 6) Pozowice – dzwonnica drewniana z 05.07.2017 [A-1481/M];
- 7) Radziszów – kościół par. p.w. św. Wawrzyńca i Katarzyny wraz z najbliższym otoczeniem w obrębie cmentarza przykościelnego i murowanym ogrodzeniem z bramką, A-383 z 17.11.1972 [A-323/M];
- 8) Radziszów gm. Skawina – dwór, otoczenie ogrodowe, A-676 z 14.04.1994 [A-452/M];
- 9) Wielkie Drogi – Park dworski z aleją dojazdową oraz stawami podworskimi, A-508 z 30.05.1985; [A-563/M];
- 10) Wola Radziszowska – kościół p.w. Wniebowzięcia NMP, otoczenie, A-680 z 14.10.1947 [A-371/M];
- 11) Skawina – historyczny układ urbanistyczny miasta Skawina z 4.03.2022 r. [A-1573/M];
- 12) Skawina – kościół p.w. św. Szymona i Judy, cmentarz przykościelny, figura MB Niepokalanie Poczętej, ogrodzenie, drzewostan, A-650 z 22.10.1992 [A-356/M];
- 13) Skawina – Kościół fil. p.w. Nawiedzenia NMP wraz z najbliższym otoczeniem i drzewostanem, A-673 z 01.04.1994 [A-367/M];
- 14) Skawina – dawna bożnica Chewra Tehilim, A-712 z 02.07.1996 [A-424/M];
- 15) Skawina - Korabniki, – zespół dworski: dwór, spichlerz, stodoła, młyn, stajnie, park ze stawami, A-466 z 18.01.1982 [A-626/M];
- 16) Skawina – ratusz, A-690 z 12.12.1994 [A-439/M];
- 17) Skawina – zespół stacji kolejowej: dworzec, budynek mieszkalny, d. dom dróżnika, A-703 z 14.11.1995 [A-431/M];
- 18) Skawina – dom z dwoma oficynami ul. Konopnickiej 2, A-639 z 05.11.1991 [A-468/M];
- 19) Skawina – budynek d. Towarzystwa Gimnastycznego "Sokół" wraz z otaczającym go założeniem parkowym, A-467 z 08.03.1982 [A-603/M];
- 20) Skawina – kamienica, Rynek 17 z podworcem, A-640 z 07.11.1991 [A-469/M];
- 21) Skawina – kamienica z oficyną boczną, Rynek 18 z oficyną boczną, A-705 z 18.12.1995 [A-433/M];
- 22) Skawina – kamienica, Rynek 20, A-704 z 27.11.1995 [A-432/M].

A-593/M – zespół dworski w Facimiechu: dwór, spichlerz, park (wpis A-491 z 08.10.1984 r.) W skład założenia dworsko-parkowego wchodzi budynek dworu, murowany spichlerz oraz park dworski. Dwór wzniesiony w 1. poł. XIX w. przez ród Güntherów - ówczesnych właścicieli Facimiecha. Pierwszy dwór założony był na planie wydłużonego prostokąta, symetryczny, parterowy o wyraźnie wyodrębnionej osi środkowej. Rozbudowa dworu z 4. ćw. XIX wieku w kierunku zachodnim miała formę piętrowego ryzalitu, wyraźnie występującego przed lico fasady południowej i północnej. Spichlerz wzniesiony w 1840 r., na rzucie prostokąta, piętrowy, częściowo podpiwniczony o konstrukcji kamienno-ceglanej. Park założony na przełomie XIX i XX w., na planie nieregularnego trapezu, z drogą poprzeczną aż po dwór i licznie zachowanym starodrzewiem.

Fot. GEZ Skawina

A-617/M – zespół dworski w Jurczycach: dwór, park (wpis A-458 z 29.12.1980 r.). Zespół składa się z budynku dworu i otaczającego go założenia parkowego. Dworek powstał jako niewielki budynek ok. 1680 r., a po przejściu Jurczyc przez rodzinę Hallerów sukcesywnie go przebudowywano i powiększano. Nowsza część dworku została dobudowana w XX w. od strony zachodniej. Założony na planie prostokąta, częściowo podpiwniczony, nieregularny. Wokół rozciąga się obszerny dworski park krajobrazowy, który został założony w tym samym czasie co dwór, ale później kilkakrotnie zmieniano jego układ przestrzenny. W północnej części parku rośnie do dziś stara limba, zachowała się również aleja brzoźowa i dwa oczka wodne. W 1997 r. mocno zdewastowany obiekt został zakupiony przez prywatnego właściciela, który przywrócił mu dawną świetność. Teren otoczony został wysokim, kamiennym ogrodzeniem.

Fot. GEZ Skawina

A-333/M – kościół par. p.w. Narodzenia NMP w Krzęcinie, teren przykościelny z drzewostanem (wpis A-473 z 29.04.1983 r.) Kościół wpisany do rejestru zabytków wraz z terenem przykościelnym z drzewostanem. Pierwszy opis obecnego kościoła pochodzi z 1589 r. i tę datę przyjmuje się jako czas powstania świątyni. Drewniana świątynia składa się z dwuczęściowego korpusu, zamkniętego trójbocznym prezbiterium oraz dwóch kwadratowych wież od strony zachodniej. Drewniany ołtarz główny z połowy XVIII wieku, charakterystyczny dla późnego baroku. W części środkowej ołtarza, wykonany na desce obraz Matka Boska z Dzieciątkiem pochodzący z 1520 r. Ściany oraz sufity świątyni pokryte są okazałą polichromią wykonaną w 1952 roku. Na terenie przykościelnym pozostałości dawnego cmentarza: nagrobek rodziny Güntherów z XIX/XX w. oraz niewielka płyta nagrobna z płaskorzeźbą przedstawiającą chłopca oraz dobrze zachowany, okazały drzewostan, tworzący pierścień na wzniesieniu przykościelnym. Kościół znajduje się na Szlaku Architektury Drewnianej.

Fot. GEZ Skawina

A-649/M – zespół dworski w Ochodzy: dwór, park (wpis A-302 z 22.11.1971 r.) Wpis obejmuje budynek dworu wraz z najbliższym otoczeniem, podjazdem i drzewostanem parkowym. Dworek powstał po 1831 r., na podbudowie starszego, prawdopodobnie XVIII-w. założenia folwarcznego. Budynek dworu na rzucie wydłużonego prostokąta, murowany, parterowy, częściowo podpiwniczony. Posiadłość otoczona parkiem krajobrazowym z połowy XIX w., jest to typowy park krajobrazowy, klasycyzujący. Obecnie stanowi własność prywatną - właściciel odremontował dwór i pozostałe budynki oraz odnowił park otaczając go wysokim, kamiennym murem.

Fot. GEZ Skawina

A-607/M – zespół dworski w Polance Hallera: dwór, czworak, park, dwa zespoły zabudowań gospodarczych przy wewn. dziedzińcach, teren zw. przylaskiem „Dębina” ze stawem (wpis A-476 z 14.03.1983 r.). Założenie w obecnie zachowanej formie pochodzi z 2. poł. XIX w. Dwór położony na planie nieregularnym - złożonym ze starszej części korpusu głównego oraz dobudowanego od strony północnej skrzydła bocznego. Spichlerz o masywnej silnie wydłużonej bryle, piętrowy, konstrukcji ceglanej. Kuźnia murowana, parterowa, konstrukcji ceglanej, na rzucie zbliżonym do kwadratu. Stajnie i obory parterowe, wzniesione na rzutach prostokątów, konstrukcji kamienno-ceglanej, usytuowane równoległe do ogrodzenia. Budynki stodoł murowane, ceglane z elementami drewnianymi. Budynek stajni murowany ceglany, na rzucie wydłużonego prostokąta. Park przylegający od wschodu, krajobrazowy ze śladami pierwotnego układu geometrycznego, założony równoległe z budową pałacu, przekształcony na przełomie XIX i XX wieku. W kierunku południowym aleja lipowa, łącząca dawny dwór z folwarkiem.

Fot. GEZ Skawina

A-1481/M – dzwonnica drewniana w Pozowicach (wpis z 05.07.2017 r.). Dzwonnica z 1809 lub 1814 roku, drewniana konstrukcji ryglowej, wzniesiona na rzucie kwadratu o wymiarach 2,5 x 2,5 m, dwukondygnacyjna. Ściany ustawione na niskiej kamiennej podmurówce, szalowane pionowo. Dach czterospadowy, pierwotnie kryty gontem, obecnie eternit, w zwieńczeniu wieżyczka. Na wieży dzwon. Oryginalny dzwon obecnie znajduje się w kościele parafialnym. Dzwonnica jest najstarszą budowlą w Pozowicach, służyła do ostrzegania przed zbliżającym się niebezpieczeństwem, zwłaszcza przed pożarami.

Fot. GEZ Skawina

A-323/M – kościół par. p.w. św. Wawrzyńca i Katarzyny w Radziszowie wraz z najbliższym otoczeniem w obrębie cmentarza przykościelnego i murowanym ogrodzeniem z bramką (wpis A-383 z 17.11.1972 r.). Pierwsze przekazy o drewnianym kościele pochodzą z 1. poł. XIV w. Murowaną świątynię wzniesiono być może przed końcem XV wieku. W 1844 r. kościół spłonął, odbudowywano go do 1847 r. Kościół murowany, orientowany, jednonawowy, z wieżą od strony zachodniej i zamkniętym trójbocznie prezbiterium. Wierzę nakrywa iglicowy hełm, zwieńczony kulą z metalowym krzyżem. Ołtarz główny pochodzi z XIX wieku. Cmentarz przykościelny w obrębie dzisiejszych murów okalających teren kościoła był przez przeszło 500 lat poprzednim miejscem grzebania ciał zmarłych i jeszcze w 2. poł. XIX w. funkcjonował jako cmentarz.

Fot. GEZ Skawina

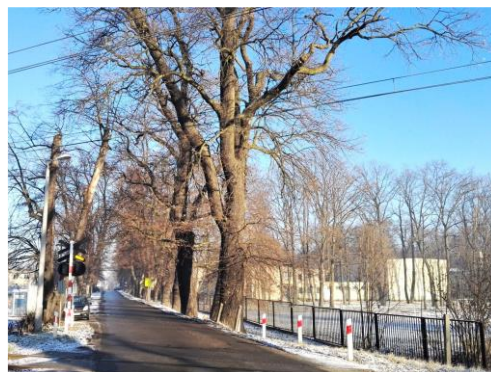
Do dzisiaj zachował się nagrobek Ottoliny z Genowskich Bujalskiej, zmarłej w Radziszowie w 1879 roku. W granicach ogrodzenia znajduje się też kapliczka z 1888 roku.

A-452/M – dwór w Radziszowie, otoczenie ogrodowe (wpis A-676 z 14.04.1994 r.) Dwór Dzieduszyckich w Radziszowie zbudowano na początku XIX w. Dwór powstał jako zwarte założenie dwukondygnacyjne na planie prostokąta, z czterospadowym dachem. Najbardziej ozdobnymi zachowanymi elementami elewacji są okna z półkolistymi nadokiennikami ze stiukowymi palmetami. W 1826 r. posiadłość została zniszczona przez pożar, po którym poddano ją pierwszej poważnej przebudowie. Wokół utworzono dworski park krajobrazowy oraz ogrody kwiatowe i warzywne. Pierwotny XVIII-wieczny ogród geometryczny założony przy folwarku oraz założony w 1 poł. XIX w. park krajobrazowy zespólony u ogrodem zajmowały znacznie większą powierzchnię niż obecny obszar parku podworskiego. Z początkiem XX w. rozpoczęła się parcelacja majątku, co doprowadziło do stopniowego zniszczenia ogrodów, obecnie zachowany jedynie niewielki fragment ogrodu dworskiego, na południe od budynku dworu, odtworzony współcześnie w formie ogrodu geometrycznego, nawiązujący częściowo do dawnego układu. W latach 2011-2013 wykonano kompleksowy remont budynku dworu wraz z otoczeniem i przystosowano go do nowych funkcji kulturalnych.

Fot. GEZ Skawina

A-563/M – Park dworski w Wielkich Drogach z aleją dojazdową oraz stawami podworskimi (wpis A-508 z 30.05.1985 r.). Park stanowi jedyny zachowany element dawnego założenia dworsko-parkowego, na terenie którego do II wojny światowej istniał neorenesansowy dwór, spalony przez Niemców podczas okupacji. Obecnie teren parku częściowo zabudowany współczesnymi budynkami. W miejscu dawnego folwarku budynku magazynowe i produkcyjne. Park krajobrazowy z cennym starodrzewem, w tym gatunkami egzotycznymi. Zachowany czytelny układ kompozycyjny, ograniczony wzdłuż granicy wschodniej i zachodniej alejami dojazdowymi, obsadzonymi lipami i kasztanowcami. Od strony północnej obecnie wysuszone stawy w układzie paciorkowym. Połany widokowe od strony południowej zagospodarowano jako boiska. Starodrzew zachowany zwłaszcza w części północnej.

Fot. GEZ Skawina

A-371/M – kościół p.w. Wniebowzięcia NMP w Woli Radziszowskiej, otoczenie (wpis A-680 z 14.10.1947 r.) Przyjmuje się, że obecny kościół zbudowano w końcu XV w., natomiast pod koniec XVI w. dobudowano wieżę. Od XVII w. kościół nie był poważniej przebudowywany, zachowując zasadniczo kształt późnogotycki. Jest jednym z najcenniejszych kościołów drewnianych w Małopolsce oraz bardzo ważnym zabytkiem na Szlaku Architektury Drewnianej. Kościół zbudowany z drewna jodłowego, składa się z niemal kwadratowej nawy, zamkniętego trójbocznie prezbiterium oraz wieży. Wnętrze świątyni zachwyca bogactwem wyposażenia oraz dekoracją malarską zdobiącą ściany i sufity. Najcenniejszym elementem ołtarza jest malowany na desce, gotycki obraz „Matka Boska z Dzieciątkiem” z 1460 r. Jednym z najstarszych elementów wyposażenia kościoła jest dzwon na wieży z 1567 r. Świątynia otoczona drewnianym ogrodzeniem nakrytym gontowym daszkiem. Wokół kościoła dobrze zachowany starodrzew.

Fot. GEZ Skawina

A-1573/M – historyczny układ urbanistyczny miasta Skawina

(wpis z 4.03.2022 r.). Dynamiczny rozwój miasta nastąpił po 1364 r., kiedy to Kazimierz Wielki wydał akt lokujący miasto na prawie magdeburskim. Miasto otrzymało szachownicowy układ z regularną siatką ulic i prostokątnym rynkiem, wokół którego wytyczono dwa pasy zabudowy. Z narożników rynku wyprowadzone zostały uliczki, a pasy zabudowy ograniczono uliczkami zatylnymi i podzielono na prostokątne działki siedliskowe. Zabudowa została niemal doszczętnie zniszczona w czasie potopu szwedzkiego. Układ przestrzenny centrum miasta posiada czytelne, historycznie uwarunkowane granice. Przebieg wyznaczonych na etapie lokacji miasta ciągów komunikacyjnych, utrwalone linie zabudowy, głębokość bloków przyrynkowych oraz układ poszczególnych parcel

Fot. GEZ Skawina

zachowały się niemal bez zmian. Wychodzące ze skawińskiego Rynku ulice prowadzą do miejsc, w których usytuowane były dawne bramy miejskie. Centrum założenia stanowi prostokątny rynek, utrzymana została także wielkość bloków przyrynkowej zabudowy oparta o typowy dla miast średniowiecznych podział dziewięciopolowy.

A-356/M – kościół p.w. św. Szymona i Judy w Skawinie, cmentarz przykościelny, figura MB Niepokalanie Poczętej, ogrodzenie, drzewostan

(wpis A-650 z 22.10.1992 r.). Kościół wzniesiony w 1364 r., odbudowywany po pożarach po 1704, 1721 i 1815 r., obecny kształt zyskał po przebudowach z 1. połowy XX w. wg projektu krakowskiego architekta Władysława Ekielskiego. Kościół wzniesiony z kamienia i cegły, orientowany, trójnawowy. Wewnątrz świątynia bogato dekorowana polichromią figuralną i ornamentalną. W granicach ogrodzenia pozostałości dawnego cmentarza przykościelnego - grób ks. Walentego Troski z 1622 r., odnowiony w 1904 i 2002 r. Obok kościoła figura MB Niepokalanie Poczętej z 1896 roku. Ogrodzenie z kutych, metalowych prętów

Fot. GEZ Skawina

mocowanych do murowanych z cegły słupów. Na słupach ogrodzenia w jego zachodniej części kamienne figury św. Szymona i Judy Tadeusza, flankujące bramę wejściową na teren przykościelny. Oryginalny drzewostan wokół kościoła zachowany w postaci pojedynczych topoli wewnątrz ogrodzenia od strony południowej.

A-367/M – kościół fil. p.w. Nawiedzenia NMP w Skawinie wraz z najbliższym otoczeniem i drzewostanem

(wpis A-673 z 01.04.1994 r.). Przyjmuje się, że obecny, murowany kościół powstał w XVII stuleciu. Pierwotnie pełnił funkcję świątyni szpitalnej, później szkolnej. W 1774 r. świątynię odremontowano. Wygląd kościółka w 1. ćw. XX w. nie odbiegał zasadniczo od dzisiejszego. Wymurowany z kamienia kościół jest orientowany, jednonawowy, postawiony na rzucie prostokąta zamkniętego półkolistą absydą. Na kalenicy nawy wznosi się blaszana wieżyczka na sygnaturkę, zwieńczona latarnią nakrytą cebulastym hełmem. W kalenicy kruchty wznosi się blaszana wieżyczka nakryta kopułką. Dominującym elementem wystroju jest polichromowany i złożony barokowy ołtarz główny wykonany pod koniec XVII w. wraz z umieszczonym w jego centrum obrazem „Ukrzyżowanie” z ok. 1570 r. Stary drzewostan zastąpiony nowymi nasadzeniami.

Fot. GEZ Skawina

Dominującym elementem wystroju jest polichromowany i złożony barokowy ołtarz główny wykonany pod koniec XVII w. wraz z umieszczonym w jego centrum obrazem „Ukrzyżowanie” z ok. 1570 r. Stary drzewostan zastąpiony nowymi nasadzeniami.

A-424/M – dawna bożnica Chewra Tehilim w Skawinie (wpis A-712 z 02.07.1996 r.). Bożnica wzniesiona staraniem żydowskiego bractwa psalmowego Chewra Tehilin w 1894 r. Bożnica wraz z sąsiadującym od południa budynkiem dawnej szkoły hebrajskiej i mieszkaniem rabina tworzyła zespół synagogałny. W okresie okupacji, po eksterminacji lokalnej społeczności żydowskiej bożnica utraciła funkcję kultową. Bożnica usytuowana w obrębie historycznego założenia przestrzennego miasta, w części zamieszkiwanej dawniej przez ludność pochodzenia żydowskiego. Budynek parterowy, murowany, konstrukcji kamiennie-ceglanej. Wnętrze zniekształcone na skutek wtórnych podziałów, dwudzielne z obszerną, prostokątną salą modlitw i przedsionkiem tzw. polisz. 67,4 mm

Fot. GEZ Skawina

A-626/M – zespół dworski w Skawinie - Korabnikach: dwór, spichlerz, stodoła, młyn, stajnie, park ze stawami (wpis A-466 z 18.01.1982 r.). Zespół założony po 1540 r. jako siedziba szlachecka z murowanym, renesansowym dworem typu „kamienica”, przebudowanym w latach 1885-1892. Pierwotnie budynki zespołu folwarcznego skupione wokół czworokątnego podwórka. Obecnie zachowane dwa równoległe budynki stajni dworskich, parterowe o silnie wydłużonej bryle. Dawny młyn piętrowy, murowany, konstrukcji ceglanej. W związku z adaptacją do nowych funkcji budynków folwarcznych i dworu kompozycja elewacji uległa częściowym przekształceniom. Park w odmianie „picturesque” - rozległe założenie parkowe o charakterze

Fot. GEZ Skawina

krajobrazowym angielskim, przekomponowane z wcześniejszego ogrodu geometrycznego, zapewne z w. XVIII-go. Łączy się ono z częścią folwarczną po stronie zachodniej oraz poprzez łąki przylegające do granicznego potoku z rozległymi obszarami krajobrazu komponowanego po stronie południowo-wschodniej.

A-439/M – ratusz w Skawinie (wpis A-690 z 12.12.1994 r.). Pierwotny budynek ratusza wzniesiony w XIV w. po lokacji miasta, usytuowany był pośrodku rynku. Pierwotny ratusz został rozebrany przez konfederatów przed 1774 r. W jego miejscu, w 1777 r. wzniesiono nowy budynek, który najprawdopodobniej został zniszczony w czasie pożaru miasta w 1806 r. W 1903 r. rozpoczęto budowę nowego ratusza wg projektu Władysława Ekielskiego. Budynek murowany, konstrukcji ceglanej, piętrowy, podpiwniczony z narożną, prostokątną wieżą. Wzniesiony na rzucie prostokąta. Wieża nakryta ostrosłupowym, strzelistym hełmem, flankowanym niewielkimi wieżyczkami strażniczymi. Wieża o ściętych narożnikach, w parterze arkady o profilowanych archiwoltach, wsparta na prostokątnych, masywnych filarach. Na wysokości pietra arkadowe, trójdzielne okno, imitujące triforium ze sgraffitową dekoracją o motywach roślinnych. Powyżej zegar.

Fot. GEZ Skawina

A-431/M – zespół stacji kolejowej w Skawinie: dworzec, budynek mieszkalny, d. dom dróżnika (wpis A-703 z 14.11.1995 r.). Dworzec wzniesiony w latach 1883-84, eklektyczny, wg typowego na terenach Galicji Zachodniej projektu. Murowany, konstrukcji ceglanej, tynkowany, złożony z piętrowego korpusu głównego oraz parterowych, symetrycznych skrzydeł bocznych. Budynek niedawno odnowiony. Budynek mieszkalny dla pracowników kolei wzniesiono w tym samym czasie co dworzec. Budynek murowany, konstrukcji ceglanej, tynkowany, na rzucie wydłużonego prostokąta, piętrowy, podpiwniczony. Dawny dom dróżnika o prostej formie, parterowy, murowany o silnie wydłużonej bryle.

Fot. GEZ Skawina

A-468/M – dom z dwoma oficynami, Skawina, ul. Konopnickiej 2 (wpis A-639 z 05.11.1991 r.). Budynek mieszkalny z XVIII w., narożny, usytuowany w obrębie historycznego układu przestrzennego miasta, na lokacyjnej, średniowiecznej działce. Od strony Rynku w zwartej zabudowie. Kamienica, dawny zajazd, wzniesiona na rzucie prostokąta, murowana, kamiennie-ceglana, piętrowa, podpiwniczona, nakryta dachem trójspadowym, obecnie krytym blachą trapezową. Elewacja frontowa zwrócona w stronę Rynku. W tylnej części działki, podwórko z zabudową gospodarczą i dawną oficyną. Budynki oficyn, zapewne w miejscu starszej zabudowy z XVIII w. Oficyna murowana, konstrukcji kamiennie-ceglanej, parterowa, niepodpiwniczona, z częściowo użytkowym poddaszem. W elewacji południowej charakterystyczny falisty szczyt.

Fot. GEZ Skawina

A-603/M – budynek d. Towarzystwa Gimnastycznego "Sokół" w Skawinie wraz z otaczającym go założeniem parkowym (wpis A-467 z 08.03.1982 r.). Pałacyk powstały w latach 1904-1906, usytuowany na sztucznie usypanym wzniesieniu, na miejscu dawnego zamku kazimierzowskiego z XVI w. Pod koniec XIX w. teren wraz z ruinami zostaje przekazany Towarzystwu Gimnastycznemu "Sokół". Wokół założono Park Miejski im. Józefa Piłsudskiego z komponowaną zielenią i rozplanowanymi alejkami spacerowymi. Budynek o oryginalnej neogotyckiej formie. Złożony z korpusu głównego i prostopadłego skrzydła. Od wschodu sześcioboczna wieża, wbudowana w elewację, niegdyś wyższa i zakończona strzeliście.

Fot. GEZ Skawina

A-469/M – kamienica z podworcem, Skawina, Rynek 17 (wpis A-640 z 07.11.1991 r.). Budynek narożny, wzniesiony pod koniec XIX w. Usytuowany w zwartej zabudowie, w północnej pierzei Rynku, na obszarze najstarszej części miasta, w historycznym układzie przestrzennym. Obiekt wzniesiony na zrębie wcześniejszej zabudowy XVIII-wiecznej, zniszczonej w czasie pożaru miasta. Budynek piętrowy, murowany, konstrukcji ceglanej, wzniesiony na rzucie prostokąta z ryzalitem w elewacji tylnej, podpiwniczony. Budynek stylistycznie utrzymany w tradycji historyzmu z przewagą elementów neoklasycystycznych. Wnętrze przekształcone w związku z adaptacją budynku do obecnej funkcji.

Fot. GEZ Skawina

A-433/M – kamienica z oficyną boczną, Skawina, Rynek 18 (wpis A-705 z 18.12.1995 r.). Budynek usytuowany w zwartej zabudowie, w północnej pierzei Rynku, na obszarze najstarszej części miasta, w historycznym układzie przestrzennym, na działce wytyczonej w trakcie lokacji miasta. Budynek w obecnej formie został wzniesiony przed 1843 r. Budynek piętrowy, murowany, konstrukcji ceglanej, wzniesiony na rzucie prostokąta, podpiwniczony. W parterze szeroka brama wjazdowa z archiwoltą w formie łuku koszowego oraz sień na podwórko. Budynek stylistycznie utrzymany w tradycji historyzmu z przewagą elementów neoklasycystycznych. Oficyna usytuowana wzdłuż zachodniej granicy działki, wzniesiona zapewne równocześnie z budynkiem frontowym.

Fot. GEZ Skawina

A-432/M – kamienica, Skawina, Rynek 20 (wpis A-704 z 27.11.1995 r.). Budynek usytuowany w zwartej zabudowie, w północnej pierzei Rynku, na obszarze najstarszej części miasta, w historycznym układzie przestrzennym, na działce wytyczonej w trakcie lokacji miasta. Na mapie katastralnej z 1843 r. uwidocznił się jako murowany z wolnostojącym budynkiem gospodarczym. Pierwotnie parterowy, nadbudowany w 4 ćw. XIX w. Budynek piętrowy, murowany, konstrukcji ceglanej, wzniesiony na rzucie prostokąta, podpiwniczony. W osi skrajnej brama wjazdowa i sień przelotowa. Budynek niejednorodny stylistycznie z wyraźnie starszą częścią parterową i utrzymaną w stylu historyzmu drugą kondygnacją.

Fot. GEZ Skawina

5.3.2. Zabytki ruchome - kapliczki objęte wpisem do rejestru

Do rejestru zabytków ruchomych „B” województwa małopolskiego, z terenu gminy Skawina wpisane są kapliczki:

- 1) Borek Szlachecki – kapliczka domkowa św. Izydora, **B-9/M** z 29.12.2005;
- 2) Jurczyce – kapliczka „Jezus Chrystus”, **B- 146/M** z 11.05.2009;
- 3) Radziszów – kapliczka „Boga w Trójcy Jedynej”, **B-148/M** z 11.05.2009 r.;
- 4) Radziszów – kapliczka „Matki Boskiej Różańcowej”, **B-71/M** z 06.02.2008 r.;
- 5) Radziszów – kapliczka św. Floriana – Rodziny Ściborów, **B-147/M** z dn. 11.05.2009 r.;

- 6) Radziszów – kapliczka Pająków, **B-25/M** z dn. 02.03.2007 r.;
- 7) Radziszów – kapliczka MB Królowej Niebieskiej decyzja z dnia 17.11.1972 r.;
- 8) Rzozów – kapliczka Janików i Madejów, **B-400** z dnia 21.09.2015 r.;
- 9) Skawina – kapliczka „Chrystus Frasobliwy”, **B-313** z 30.11.1974 r.

B-9/M – kapliczka domkowa św. Izydora w Borku Szlacheckim (wpis z 29.12.2005 r.) Kapliczka powstała pod koniec XIX wieku. Wzniesiona na rzucie prostokąta, murowana z cegły, otynkowana, nakryta dwuspadowym dachem krytym dachówką ceramiczną. Elewacja frontowa zamknięta trójkątnym szczytem, wydzielonym za pomocą prostego gzymsu. W szczycie płytką, ostrołukową wnęką, w niej nowsza figurka św. Jana Nepomucena. Dach zwieńczony żelaznym, kutym krzyżem z promieniami pomiędzy ramionami. Wewnątrz polichromowana płaskorzeźba z przedstawieniem Piety pod krzyżem z aniołami po bokach. Po lewej stronie klęcząca Maria Magdalena całująca dłoń Chrystusa. Zarówno dokładna data powstania, jak i osoba fundatora oraz samego budowniczego nie są znane.

Fot. UMiG Skawina

B- 146/M – kapliczka „Jezus Chrystus” w Jurczycach (wpis z 11.05.2009 r.). Kapliczka ufundowana w roku 1885. Kamienna, czterokondygnacyjna, posadowiona na dwustopniowej podstawie. Poszczególne części oddzielone wydatnym, profilowanym gzymsem. We frontowej ścianie dolnej kondygnacji inskrypcja. W drugiej kondygnacji trzy wnęki. We frontowej Chrystus upadający pod krzyżem z Szymonem Cyrenejczykiem, w bocznych św. Piotr oraz św. Wawrzyniec. W trzeciej kondygnacji w niszy od frontu figura Matki Boskiej na półksiężycu. We wnękach bocznych św. Jacek oraz św. Mikołaj. Czwarta kondygnacja opięta w narożnikach spiralnymi słupkami. We frontowej niszy scena koronacji Najświętszej Marii Panny. W lewej wnęce św. Archanioł Michał w prawej św. Szymon. Świeci przedstawieni z charakterystycznymi atrybutami. Na wierzchniej płycie figura Chrystusa na bazie profilowanych bokach i dwustopniowej podstawie. Kapliczkę wieńczy figura Chrystusa. Nad figurą metalowy, czterospadowy daszek na czterech prętach, zwieńczony krzyżem z kulą. Najbliższe otoczenie ogrodzone współczesnym metalowym płotkiem. W sąsiedztwie kapliczki starodrzew.

Fot. GEZ Skawina

B-148/M – kapliczka „Boga w Trójcy Jedynego” w Radziszowie (wpis z 11.05.2009 r.). Kapliczka wzniesiona w 1861 roku. Kamienna, polichromowana. Czterokondygnacyjny postument posadowiony na pojedynczym stopniu. Poszczególne części oddzielone profilowanym gzymsem. W ścianie frontowej dolnej kondygnacji płycina z inskrypcją. W drugiej kondygnacji od frontu Chrystus leżący pod krzyżem. We wnękach bocznych św. Wawrzyniec oraz św. Piotr. W trzeciej kondygnacji od frontu nisza z Pietą. W niszach bocznych św. Regina oraz św. Jan Nepomucen. Czwarta kondygnacja opięta spiralnymi kolumnkami. W niszy frontowej Koronacja NMP wśród obłoków. W bocznych wnękach Archanioł Michał oraz św. Szymon. Kapliczkę wieńczy figura Chrystusa na postumencie. Nad postacią Chrystusa blaszany daszek podtrzymywany od frontu dwoma prętami, z tyłu blaszaną ścianką. Daszek wieńczy żelazny krzyż o trójlistnych ramionach, pomiędzy którymi są promienie.

Fot. GEZ Skawina

B-71/M – kapliczka „Matki Boskiej Różańcowej” w Radziszowie (wpis z 06.02.2008 r.). Kapliczka powstała w 1860 roku. Kamienna, słupowa. Dwukondygnacyjny postument posadowiony na dwóch kamiennych stopniach. Dolna kondygnacja gładka, poprzedza ją wysoki cokół. W ścianie frontowej drugiej kondygnacji płycina z inskrypcją. Postument zwieńczony gzymsem, na którym kapliczka z niszą, w której znajduje się figura NMP z Dzieciątkiem. Kapliczka przykryta dwuspadowym daszkiem. W jej narożnikach płaskorzeźbione, kręcone kolumnienki. Boczne ściany kapliczki dekorowane płytkami niszami. We wnęce zachodniej przedstawienie św. Tomasza z włócznią. W niszy wschodniej wyobrażenie św. Franciszki. Daszek kapliczki zwieńczony krzyżem o trójkątnych ramionach.

Fot. GEZ Skawina

B-147/M – kapliczka św. Floriana – Rodziny Ściborów w Radziszowie (wpis z dn. 11.05.2009 r.). Kapliczka powstała w 1861 r. z fundacji Błażeja i Anny Ściborów. Kapliczka słupowa, kamienna, z figurą św. Floriana. Złożona z niskiego dwustopniowego cokołu, na którym na prostopadłościennym cokole ustawiono dwuczęściowy filar. Filar zwieńczony profilowanym gzymsem o falistych liniach, tworzącym arkadowe nische. Podobnie poszczególne części oddzielone profilowanym gzymsem. W dolnej części na postumencie od frontu bezpośrednio w kamieniu wryta inskrypcja. Powyżej w prostokątnych płycinach umieszczone płaskorzeźby świętych z ich charakterystycznymi atrybutami. Św. Antonii, Św. Franciszek, św. Katarzyna, św. Błażej i św. Józef. Od frontu figura NMP z Dzieciątkiem i św. Rodzina. Św. Florian umieszczony pod blaszanym baldachimem, przedstawiony z dzbankiem i modelem domu.

Fot. GEZ Skawina

B-25/M – kapliczka Pająków w Radziszowie (wpis z dn. 02.03.2007 r.). Kapliczka powstała w 1879 roku, wykonana z piaskowca, posadowiona na dwustopniowej podstawie, z betonowym stopniem od frontu. Dolna kondygnacja z niskim, gładkim cokołem. Na ścianie frontowej inskrypcja. Druga kondygnacja z płytkami wnękami, w których znajdują się płaskorzeźbione przedstawienia. W ścianie frontowej przedstawienie apostołów ze sceny Wniebowzięcia NMP. Apostołowie stoją w dwóch rzędach, z głowami zwróconymi ku górze. We wnęce północnej św. Michał Archanioł. Od południa scena chrztu Chrystusa w Jordanie. Trzecia kondygnacja z głębokimi niszami zamkniętymi półkoliście. Od frontu NMP wśród ciemnych obłoków. Od południa św. Anna, od północy św. Wawrzyniec. Kapliczkę wieńczy krzyż z Ukrzyżowanym posadowiony na prostokątnym cokole zakończonym wąskim półwałkiem. Krzyż o trójlistnie zakończonych ramionach. Nad głową Chrystusa tabliczka z literami INRI. W sąsiedztwie kapliczki starodrzew.

Fot. GEZ Skawina

Kapliczka MB Królowej Niebieskiej w Radziszowie (decyzja z dnia 17.11.1972 r.). Kapliczka wykonana w 1822 roku. Postument posadowiony na pojedynczym stopniu, opięty wydłużonymi splotami wolutowymi o profilowanej powierzchni, dekorowanymi u góry cekinami. Cokół zwieńczony wydatnym, profilowanym gzymsem. W ścianie frontowej postumentu płycina z inskrypcją. Figura Matki Boskiej z Dzieciątkiem posadowiona na niskim cokółku, znajdującym się na profilowanym postumencie. Matka Boska w postaci stojącej z Dzieciątkiem Jezus na lewej ręce, prawą przytrzymuje różaniec. Postacie nakrywa baldachim wsparty na czterech prętach, zwieńczony kutym krzyżem o trójlistnym zakończeniu ramion.

Fot. GEZ Skawina

B-400 – kapliczka Janików i Madejów w Rzozowie (wpis z dnia 21.09.2015 r.). Kapliczka powstała w 1906 roku, kamienna, słupowa, posadowiona na pojedynczym stopniu. Postument dwukondygnacyjny, o sfazowanych górnych płaszczyznach. W ścianie frontowej dolnej kondygnacji inskrypcja. We wnęce z lewej strony św. Marcin Papież, z prawej - św. Jan Nepomucen. Kondygnację zamyka gzymś z podkrojem i ukośną listwą. We wnęce frontowej górnej kondygnacji przedstawienie upadku Chrystusa pod krzyżem, niżej dekoracyjny wieszak na latarnię. W pozostałych wnękach św. Rozalia i św. Aniela. Na szczycie kapliczki krzyż z Chrystusem Ukrzyżowanym, nad nim blaszany daszek wsparty na czterech prętach. Boki daszku dekorowane zębatym lambrekinem. Ogrodzenie na betonowej podmurówce, z metalowych sterczyn zakończonych grotami. Od frontu furka zwieńczona wysoką sterczyną opiętą wolutami.

Fot. GEZ Skawina

B-313 – kapliczka „Chrystus Frasobliwy” w Rzozowie (wpis z 30.11.1974 r.). Figura powstała w 1826 roku. Kamienna rzeźba Chrystusa Frasobliwego umieszczona jest na wysokiej, ponad 4-metrowej kolumnie. Osłania ją metalowy, płaski daszek wsparty na 4 prętach. W jego szczycie metalowy krzyżyk. Kolumna typu toskańskiego wsparta jest na graniastym cokole, posadowionym na kwadratowej płycie. Chrystus ukazany jest w pozie siedzącej, z szeroko rozstawionymi nogami, lewą rękę opiera na kolanie, prawą podpira głowę. Biodra Zbawiciela osłonięte są perisonium w formie chusty. Twarz o pogrubionych rysach, okolona zarostem. Powierzchnię kolumny pokrywa obrzutka cementowa z ozdobną fakturą.

Fot. GEZ Skawina

5.3.3. Zabytki archeologiczne objęte wpisem do rejestru

Na obszarze Gminy Skawina znajdują się trzy stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków:

- osada wczesnośredniowieczna w Skawinie – decyzja o wpisie do rej. nr 850 z dnia 17.10.1968 r. (nowy rejestr nr 1059);
- osada wczesnośredniowieczna w miejscowości Wielkie Drogi – decyzja o wpisie do rej. nr 824 z dnia 29.12.1967 r.;
- grób\cmentarzysko kultury łużyckiej w miejscowości Wielkie Drogi – decyzja o wpisie do rej. nr 1255 z dnia 21.12.1970 r.

850/A – osada wczesnośredniowieczna w Skawinie – stanowisko nr AZP 104-55/14, wpisane do rejestru 17 października 1968 r. Zgodnie z zapisami decyzji zlokalizowana na piaszczystym wzgórzu w północnowschodnim krańcu miejscowości, w sąsiedztwie przysiółka Lipki, na polu stanowiącym wtedy własność osoby fizycznej. Posiada dużą wartość archeologiczną, historyczną i kulturalną. Klasyfikacja chronologiczno-kulturowa znalezisk: ślad osadnictwa, neolit; ślad osadnictwa, kultura łużycka; osada, wczesne średniowiecze. Karta AZP nie posiada mapy, brak jest możliwości zlokalizowania dokładnego położenia stanowiska.

824/A – osada wczesnośredniowieczna w miejscowości Wielkie Drogi – stanowisko nr AZP 105-54/69, wpisane do rejestru 29 grudnia 1967 r. Stanowisko zlokalizowane w południowej części miejscowości, w pobliżu granicy z miejscowością Paszkówka w gminie Brzeźnica. Zgodnie informacjami zawartymi w Karcie Ewidencji Stanowiska Archeologicznego na terenie poniżej 1 ha odnaleziono w trakcie badań powierzchniowych z 1966 ślady osadnictwa w postaci ceramiki z okresu wczesnego średniowiecza. Następnie w czasie kolejnych badań prowadzonych w 1998 r. odkryto znaczne pozostałości osady w postaci 39 fragmentów ceramiki z okresu wczesnego średniowiecza oraz 2 fragmentów ceramiki z okresu późnego średniowiecza (XV-XVI w.)

1255/A – grób\cmentarzysko kultury łużyckiej w miejscowości Wielkie Drogi – stanowisko nr AZP 104-54/118, wpisane do rejestru 21 grudnia 1970 r. Stanowisko o funkcji cmentarnej, stanowiące dawne miejsce pochówków. Lokalizacja stanowiska znana, o ustalonej lokalizacji, lecz o nieznanym zasięgu – położone w pobliżu granicy miejscowości Wielkie Drogi z miejscowością Facimiech, pomiędzy Kanałem Łączańskim a torami kolejowymi. Według klasyfikacji chronologiczno-kulturowej znalezisk stanowisko datuje się na okres kultury łużyckiej. Na terenie stanowiska odnaleziono 19 fragmentów ceramiki, 1 naczynie gliniane i 1 naszyjnik brązowy. Zgodnie z zapisami autorów Karty AZP z 1985 r. istnieje możliwość odkrycia dalszych grobów w trakcie prac ziemnych.

5.3.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Weryfikacja zasobów obiektów zabytkowych gminy Skawina przeprowadzona została w latach 2021 - 2022 w celu utworzenia gminnej ewidencji zabytków. Obiekty znajdujące się w ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Krakowie zestawione zostały z listą obiektów zaproponowanych do wpisania do ewidencji. Przeprowadzone zostały prace terenowe pozwalające na zweryfikowanie aktualności informacji na temat obiektów zabytkowych. W trakcie prac stwierdzono, że spośród zewidencjonowanych obiektów 4 budynki zostały rozebrane, a 1 przebudowany zatracając zupełnie walory zabytkowe. Ponadto stwierdzono błędne włączenie do ewidencji jednej z kapliczek, która

znajduje się poza granicami gminy Skawina – na terenie miasta Krakowa. Do wykreślenia z ewidencji konserwatorskiej zaproponowane zostały obiekty nieistniejące, w złym stanie technicznym oraz gruntownie przebudowane, przy czym, nie uzyskano zgody na wykreślenie wszystkich zaproponowanych obiektów. W sumie z ewidencji zostały wtedy wykreślone 4 drewniane budynki mieszkalne, kapliczka i stodoła, stanowiąca składową wpisaną do ewidencji zagrody. Obiekty częściowo przekształcone w sposób niepowodujący zupełnej utraty wartościowych cech wskazane zostały do utrzymania w ewidencji. Do ewidencji wpisano wtedy również kilkanaście nowych obiektów, stanowiących głównie krzyże i kapliczki przydrożne.

Stan zachowania istniejących obiektów jest różny. Część obiektów jest bardzo dobrze zachowana lub odnowiona w sposób nienaruszający charakteru budynku. Część obiektów została w różnym stopniu przekształcona: od zmian pokrycia dachu lub wymiany okien do gruntownej przebudowy, przy której nastąpiła utrata wartościowych cech. Niewiele obiektów jest nieużytkowanych, w złym stanie technicznym, które bez podjęcia prac remontowych mogą w najbliższym czasie ulec zniszczeniu. Na części budynków zachowały się charakterystyczne detale.

Ewidencja Zabytków Gminy Skawina w 2022 r. objęła 251 obiektów.

Lp.	Lp. wg msc.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Material	Datowanie	Wpis do rejestru	Zdjęcie 2010 r.	Zdjęcie 2021/2022 r.	Uwagi
1	1	Borek Szlachecki	Obok domu ul. Długa 126	<i>Kapliczka domkowa św. Izydora</i>	murowany z cegły	koniec XIX w.	Rejestr zabytków, wpis B-9/M z dn. 29.12.2005 r.			
2	1	Facimiech	Facimiech 1	<i>Zespół dworski: dwór, spichlerz, park</i>	murowany	XIX/XX w.	Rejestr zabytków, wpis A-491 z dn. 08.10.1984 r.			
3	1a	Facimiech	Facimiech 1	<i>Zespół dworski: dwór</i>	murowany	koniec XIX w.	Rejestr zabytków, wpis A-491 z dn. 08.10.1984 r.			Wymaga prac konserwatorskich.
4	1b	Facimiech	Facimiech 1	<i>Zespół dworski: spichlerz</i>	murowany	1840 r.	Rejestr zabytków, wpis A-491 z dn. 08.10.1984 r.			Wymaga prac konserwatorskich.
5	1c	Facimiech	Facimiech 1	<i>Zespół dworski, park</i>	-	XIX/XX w.	Rejestr zabytków, wpis A-491 z dn. 08.10.1984 r.			Wymaga rewitalizacji.
6	2	Facimiech	Facimiech 1	<i>Stodoły dworskie</i>	murowany	XIX/XX w.				
7	3	Facimiech	Facimiech 113	<i>Dawny zajazd i stacja dylżansu</i>	murowany	1. poł. XIX w.				
8	4	Facimiech	Facimiech 58	<i>Dom</i>	drewniany	XIX/XX w.				

Lp.	Lp. wg msc.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Material	Datowanie	Wpis do rejestru	Zdjęcie 2010 r.	Zdjęcie 2021/2022 r.	Uwagi
9	5	Facimiech	Facimiech 78	Dom	drewniany	XIX/XX w.				
10	6	Facimiech	Obok domu nr 75	Kapliczka domkowa	murowany z cegły	2. poł. XIX w.				
11	7	Facimiech	Obok domu nr 35	Kapliczka domkowa	murowany z cegły	XIX/XX w.				
12	1	Gołuchowice	Gołuchowice 19	Dom	murowany	koniec XIX w.				
13	3	Gołuchowice	Gołuchowice 28	Dom	murowany	koniec XIX w.				Obiekt wyremontowany bez zachowania detali oraz podziałów stolarki okiennej.
14	4	Gołuchowice	Naprzeciw domu nr 59	Kapliczka słupowa	murowany z cegły	XIX w.				
15	5	Gołuchowice	Naprzeciw budynku nr 90	Kapliczka „Matka Boska z małym Jezusem”	kamienny	1880 r.				

Lp.	Lp. wg msc.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Materiał	Datowanie	Wpis do rejestru	Zdjęcie 2010 r.	Zdjęcie 2021/2022 r.	Uwagi
16	6	Gołuchowice	Obok domu nr 21	Kapliczka „Koronacja NMP”	kamienny z piaskowca	1870 r.				
17	7	Gołuchowice	Przed domem nr 125	Krzyż rodziny Opyrchałów	kamienny	1865 r.				
18	1	Grabie	Pomiędzy domami nr 18 i 67	Kapliczka słupowa rodziny Opyrchałów	kamienny	1900 r.				
19	2	Grabie	Przed domem nr 13	Kapliczka Matki Boskiej z Dzieciątkiem	kamienny	koniec XIX w.				Wymaga prac konserwatorskich.
20	1	Jaśkowice	ul. Mateczny 1	Dwór	murowany	XIX/XX w.				Tynki uszkodzone, okna i drzwi zamurwane.
21	2	Jaśkowice	ul. Mateczny 1	Park dworski	-	XIX/XX w.				Wskazane uczytelnienie układu kompozycyjnego.
22	3	Jaśkowice	ul. Krakowska 47	Dom	murowany	1914 r.				

Lp.	Lp. wg msc.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Material	Datowanie	Wpis do rejestru	Zdjęcie 2010 r.	Zdjęcie 2021/2022 r.	Uwagi
23	4	Jaśkowice	ul Krakowska 64	Dom	drewniany	XIX/XX w.				
24	5	Jaśkowice	Przy skrzyżowaniu ulic Krakowskiej, Lawendowej i Ogrodowej	Kapliczka domkowa	murowany z cegły	koniec XIX w.				
25	1	Jurczyce	Jurczyce 187	Zespół dworski: dwór, park	drewniano-murowany	XVII/XVIII w.	Rejestr zabytków, wpis A-458 z dn. 29.12.1980 r.			
26	1a	Jurczyce	Jurczyce 187	Zespół dworski: dwór	drewniano-murowany	XVII/XVIII w.	Rejestr zabytków, wpis A-458 z dn. 29.12.1980 r.			
27	1b	Jurczyce	Jurczyce 187	Zespół dworski: park	-	XVII/XVIII w.	Rejestr zabytków, wpis A-458 z dn. 29.12.1980 r.			
28	2	Jurczyce	Jurczyce 25	Dawna szkoła	murowany	1906 r.				
29	3	Jurczyce	Jurczyce 2	Dom	drewniany	XIX/XX w.				
30	4	Jurczyce	Jurczyce 10	Dom	drewniany	XIX/XX w.				

Lp.	Lp. wg msc.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Material	Datowanie	Wpis do rejestru	Zdjęcie 2010 r.	Zdjęcie 2021/2022 r.	Uwagi
31	5	Jurczyce	Jurczyce 42	Dom	drewniany	ok. 1930 r.				
32	6	Jurczyce	Jurczyce 48	Stodoła	drewniany	początek XX w.				
33	7	Jurczyce	Obok domu nr 9	Kapliczka Najświętszej Marii Panny	kamienny	1884 r.				
34	8	Jurczyce	Naprzeciw domu nr 68	Kapliczka Matki Boskiej Gidelskiej	murowany	1915 r.				
35	9	Jurczyce	Przed domem nr 87	Kapliczka „Jezus Chrystus”	kamienny	1885 r.	Rejestr zabytków, wpis B146/M z dn. 11.05.2009 r.			
36	1	Kopanka	U zbiegu ulic Skawińskiej i Kasztanowej	Kapliczka „Koronacja Marii”	kamienny	1871 r.				
37	2	Kopanka	ul. Topolowa	Kapliczka Sekulów	kamienny	po 1944 r.				Wymaga prac konserwatorskich.

Lp.	Lp. wg msc.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Materiał	Datowanie	Wpis do rejestru	Zdjęcie 2010 r.	Zdjęcie 2021/2022 r.	Uwagi
38	1	Krzęcin	ul. Św. Floriana	<i>Kościół par. p.w. Narodzenia NMP, teren przykościelny z drzewostanem</i>	drewniany	ok. 1589 r.	Rejestr zabytków, wpis A-473 z dn. 29.04.1983 r.			
39	1a	Krzęcin	ul. Św. Floriana	<i>Kościół par. p.w. Narodzenia NMP</i>	drewniany	ok. 1589 r.	Rejestr zabytków, wpis A-473 z dn. 29.04.1983 r.			
40	1b	Krzęcin	ul. Św. Floriana	<i>Teren przykościelny z drzewostanem</i>	-	ok. 1589 r.	Rejestr zabytków, wpis A-473 z dn. 29.04.1983 r.			
41	1c	Krzęcin	ul. Św. Floriana	<i>Płyta epitafijna w obrębie dawnego cmentarza przykościelnego</i>	kamienny	b.d.	Rejestr zabytków, wpis A-473 z dn. 29.04.1983 r.			Widoczne lekkie zniszczenie kamienia.
42	2	Krzęcin	ul. Św. Floriana	<i>Kaplica cmentarna</i>	murowany	ok. poł. XIX w.				
43	3	Krzęcin	ul. Św. Floriana	<i>Nagrobki na cmentarzu parafialnym</i>	kamienny	ok. poł. XIX w.				Część nagrobków wymaga prac konserwatorskich.
44	4	Krzęcin	ul. Św. Floriana 62	<i>Spichlerz plebański</i>	murowany	2. poł. XIX w.				

Lp.	Lp. wg msc.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Material	Datowanie	Wpis do rejestru	Zdjęcie 2010 r.	Zdjęcie 2021/2022 r.	Uwagi
45	5	Krzęcin	ul. Św. Floriana 62	Spichlerz plebański II	drewniany	2. poł. XIX w.				
46	6	Krzęcin	ul. Św. Floriana 59	Wikarówka	drewniany	ok. 1920 r.				
47	7	Krzęcin	ul. Św. Stanisława Biskupa 10	Dom	drewniany	ok. 1920 r.				Obiekt przebudowany, brak zachowania drewna w elewacji
48	8	Krzęcin	ul. Św. Stanisława Biskupa 20	Dom	drewniany	ok. 1920 r.				
49	9	Krzęcin	ul. Spacerowa 4	Dom	drewniany	ok. 1900 r.				Zły stan techniczny, widoczne uszkodzenia dachu, dla zachowania zabytku konieczne pilne prace konserwatorskie
50	10	Krzęcin	ul. Spacerowa 6	Dom	drewniany	ok. 1900 r.				Zły stan techniczny, widoczne uszkodzenia dachu i konstrukcji, dla zachowania zabytku konieczne pilne prace konserwatorskie
51	11	Krzęcin	U zbiegu ulic Krakowskiej i Sosnowickiej	Kapliczka „Boża Męka”	kamienny	1851 r.				

Lp.	Lp. wg msc.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Material	Datowanie	Wpis do rejestru	Zdjęcie 2010 r.	Zdjęcie 2021/2022 r.	Uwagi
52	12	Krzęcin	Przed domem ul. Św. Floriana 26	<i>Kapliczka Skorusów</i>	kamienny z piaskowca	1. ćw. XX w.				
53	13	Krzęcin	Przed domami ul. Kwiatowa 1 i 2	<i>Kapliczka Wójtowska</i>	kamienny	1851 r.				
54	1	Ochodza	Ochodza 1	<i>Zespół dworski: dwór, park</i>	murowany	1. poł. XIX w.	Rejestr zabytków, wpis A-302 z dn. 22.11.1971 r.			
55	1a	Ochodza	Ochodza 1	<i>Zespół dworski: dwór</i>	murowany	1. poł. XIX w.	Rejestr zabytków, wpis A-302 z dn. 22.11.1971 r.			
56	1b	Ochodza	Ochodza 1	<i>Zespół dworski: park</i>	-	1. poł. XIX w.	Rejestr zabytków, wpis A-302 z dn. 22.11.1971 r.			
57	2	Ochodza	Ochodza 1	<i>Spichlerz dworski</i>	murowany	1. poł. XIX w.				
58	3	Ochodza	Ochodza 1	<i>Stajnia dworska</i>	murowany	1. poł. XIX w.				

Lp.	Lp. wg msc.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Material	Datowanie	Wpis do rejestru	Zdjęcie 2010 r.	Zdjęcie 2021/2022 r.	Uwagi
59	4	Ochodza	Ochodza 27	Dom	murowany	koniec XIX w.				
60	5	Ochodza	Naprzeciw dworu nr 1	Kapliczka NMP	murowany z cegły	1946 r.				
61	6	Ochodza	Obok domu nr 118	Kapliczka „Chrystus Król”	kamienny	ok. 1900 r.				
62	7	Ochodza	Przed domem nr 103	Krzyż żelazny na kamiennym postumencie	żelazny / kamienny	1875 r.				
63	1	Polanka Hallera	Polanka Hallera 1	Zespół dworski: dwór, czworak, park, dwa zespoły zabudowań gospodarczych przy wewn.	murowany	XVIII-XIX w.	Rejestr zabytków, wpis A-476 z dn. 14.03.1983 r.			
64	1a	Polanka Hallera	Polanka Hallera 1	Zespół dworski: dwór	murowany	ok. 1800 r.	Rejestr zabytków, wpis A-476 z dn. 14.03.1983 r.			Widoczne znaczne uszkodzenia tynków.
65	1b	Polanka Hallera	Polanka Hallera 1	Zespół dworski: czworak	murowany	XVIII-XIX w.	Rejestr zabytków, wpis A-476 z dn. 14.03.1983 r.			
66	1c	Polanka Hallera	Polanka Hallera 1	Zespół dworski: park	-	XVIII-XX w.	Rejestr zabytków, wpis A-476 z dn. 14.03.1983 r.			Wskazane uczytelnienie układu kompozycyjnego.

Lp.	Lp. wg msc.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Material	Datowanie	Wpis do rejestru	Zdjęcie 2010 r.	Zdjęcie 2021/2022 r.	Uwagi
67	1d	Polanka Hallera	Polanka Hallera 1	<i>Zespół dworski: dwa zespoły zabudowań gospodarczych przy wewn. dziedzińcach</i>	murowany	XVIII-XIX w.	Rejestr zabytków, wpis A-476 z dn. 14.03.1983 r.			
68	1e	Polanka Hallera	Polanka Hallera 1	<i>Zespół dworski: teren zw. przylaskiem „Dębina” ze stawem</i>	-	XVIII-XIX w.	Rejestr zabytków, wpis A-476 z dn. 14.03.1983 r.			
69	2	Polanka Hallera	Polanka Hallera 29	<i>Dom</i>	drewniany	ok. 1920 r.				
70	3	Polanka Hallera	Polanka Hallera 14	<i>Dom</i>	drewniany	ok. 1910 r.				
71	4	Polanka Hallera	Polanka Hallera 54	<i>Dom</i>	drewniany	ok. 1920 r.				
72	5	Polanka Hallera	Obok domu nr 29	<i>Kapliczka z Chrystusem Cierniem Koronowanym</i>	kamienny z piaskowca	1900 r.				
73	6	Polanka Hallera	Pomiędzy domami nr 34 i 121	<i>Kapliczka NMP</i>	kamienny	koniec XIX w.				

Lp.	Lp. wg msc.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Material	Datowanie	Wpis do rejestru	Zdjęcie 2010 r.	Zdjęcie 2021/2022 r.	Uwagi
74	7	Polanka Hallera	Polanka Hallera, przy drodze DW953, na zachód od wjazdu do dworu	Krzyż przydrożny	żeliwny na postumencie z piaskowca	koniec XIX w.				Wymaga prac konserwatorskich.
75	8	Polanka Hallera	Polanka Hallera, przed skrzyżowaniem DW 953 z drogą powiatową 2170K	Krzyż z figurą Chrystusa Króla	drewniany	ok. 1920 r.				Widoczne uszkodzenia, górna część krzyża z figurą Chrystusa słabo eksponowana (przesłonięcie gałęziami drzew).
76	1	Pozowice	Na tyłach domu nr 9	Dzwonnica drewniana	drewniany	1809 lub 1814 r.	Rejestr zabytków, wpis A1481/M z 05.07.2017r.			
77	2	Pozowice	W zagrodzie nr 13	Spichlerz	kamienno-ceglany	1. poł. XIX w.				Widoczne znaczne uszkodzenia tynków.
78	3	Pozowice	Pozowice 54	Dom	drewniano-murowany	XIX/XX w.				
79	4	Pozowice	Przy kościele parafialnym	Kapliczka z Chrystusem Błogosławiącym	kamienny	1777 r.				

Lp.	Lp. wg msc.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Material	Datowanie	Wpis do rejestru	Zdjęcie 2010 r.	Zdjęcie 2021/2022 r.	Uwagi
80	1	Radziszów	ul. Jana Pawła II 18	<i>Kościół par. p.w. św. Wawrzyńca wraz z najbliższym otoczeniem w obrębie cmentarza</i>	murowany	1844-1888 r.	Rejestr zabytków, wpis A-383 z dn. 17.11.1972 r.			
81	1a	Radziszów	ul. Jana Pawła II 18	<i>Kościół par. p.w. św. Wawrzyńca</i>	murowany	1844-1888r.	Rejestr zabytków, wpis A-383 z dn. 17.11.1972 r.			
82	1b	Radziszów	ul. Jana Pawła II 18	<i>Otoczenie kościoła w obrębie cmentarza przykościelnego</i>	-	1844-1888 r.	Rejestr zabytków, wpis A-383 z dn. 17.11.1972 r.			
83	1c	Radziszów	ul. Jana Pawła II 18	<i>Murowane ogrodzenie</i>	murowany	1844-1888 r.	Rejestr zabytków, wpis A-383 z dn. 17.11.1972 r.			
84	1d	Radziszów	ul. Jana Pawła II 18	<i>Kostnica (bramka)</i>	murowany	1844-1888 r.	Rejestr zabytków, wpis A-383 z dn. 17.11.1972 r.			
85	1e	Radziszów	ul. Jana Pawła II 18	<i>Obelisk Ottoliny Bujalskiej</i>	kamień	1879 r.	Rejestr zabytków, wpis A-383 z dn. 17.11.1972 r.			
86	2	Radziszów	ul. Szkolna 4	<i>Dwór, otoczenie ogrodowe</i>	murowany	koniec XVIII w., przebudowany w 2. poł. XIX w.	Rejestr zabytków, wpis A-676 z dn. 14.04.1994 r.			
87	2a	Radziszów	ul. Szkolna 4	<i>Dwór</i>	murowany	koniec XVIII w., przebudowany w 2. poł. XIX w.	Rejestr zabytków, wpis A-676 z dn. 14.04.1994 r.			Zerwany gzyms na budynku

Lp.	Lp. wg msc.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Material	Datowanie	Wpis do rejestru	Zdjęcie 2010 r.	Zdjęcie 2021/2022 r.	Uwagi
88	2b	Radziszów	ul. Szkolna 4	<i>Otoczenie ogrodowe</i>	-	koniec XVIII w., zachowany fragment odnowiony współcześnie	Rejestr zabytków, wpis A-676 z dn. 14.04.1994 r.			
89	3	Radziszów	ul. Brzegi	<i>Nagrobki na cmentarzu parafialnym</i>	kamienne	1809 r.				Część nagrobków wymaga prac konserwatorskich.
90	4	Radziszów	ul. Szkolna 9	<i>Dawna oficyna dworska</i>	murowany	2. poł. XIX w.				
91	5	Radziszów	ul. Zawodzie 139	<i>Dworzec PKP</i>	murowany	ok. 1883 r.				
92	6	Radziszów	ul. Podlesie 157	<i>Stare sanatorium</i>	murowany	1937 r.				Widoczne znaczne uszkodzenia tynków.
93	7	Radziszów	ul. Brzegi 29	<i>Dom</i>	drewniany	ok. 1900 r.				
94	8	Radziszów	ul. Brzegi 17	<i>Dom</i>	drewniany	ok. 1920 r.				

Lp.	Lp. wg msc.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Material	Datowanie	Wpis do rejestru	Zdjęcie 2010 r.	Zdjęcie 2021/2022 r.	Uwagi
95	9	Radziszów	ul. Brzegi 15	Dom	drewniany	ok. 1900 r.				
96	10	Radziszów	ul. Zawodzie 2	Dom	murowany	1934 r.				
97	11	Radziszów	ul. Zawodzie 20	Dom	drewniany	ok. 1910 r.				Brak zachowania drewna w elewacji budynku
98	12	Radziszów	ul. Zawodzie 93	Dom	drewniany	ok. 1910 r.				
99	13	Radziszów	ul. Jana Pawła II 8	Dom	drewniany	ok. 1920 r.				Obiekt przebudowany
100	14	Radziszów	ul. Jana Pawła II 14	Dom	drewniany	ok. 1920 r.				
101	15	Radziszów	ul. Jana Pawła II 20	Dom	drewniany	ok. 1920 r.				

Lp.	Lp. wg msc.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Materiał	Datowanie	Wpis do rejestru	Zdjęcie 2010 r.	Zdjęcie 2021/2022 r.	Uwagi
102	16	Radziszów	ul. Zadworze 13	Dom	drewniany	ok. 1920 r.				Obiekt przebudowany, brak zachowania drewna w części elewacji
103	17	Radziszów	ul. Zadworze 41	Dom	drewniany	ok. 1908 r.				
104	18	Radziszów	ul. Zadworze 48	Dom	drewniany	ok. 1908 r.				
105	19	Radziszów	ul. Podlesie 128	Dom	drewniany	1908 r.				Widoczne pojedyncze ubytki pokrycia dachowego
106	20	Radziszów	ul. Kościelna 12	Stodola	drewniany	ok. 1900 r.				Zły stan techniczny, widoczne uszkodzenia dachu i konstrukcji, dla zachowania zabytku konieczne pilne prace remontowe
107	21	Radziszów	ul. Zawodzie 71	Stodola	drewniany	ok. 1900 r.				
108	22	Radziszów	ul. Zadworze Górne 50	Stodola	drewniany	ok. 1900 r.				Zły stan techniczny, widoczne uszkodzenia dachu i konstrukcji, dla zachowania zabytku konieczne pilne prace remontowe

Lp.	Lp. wg msc.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Material	Datowanie	Wpis do rejestru	Zdjęcie 2010 r.	Zdjęcie 2021/2022 r.	Uwagi
109	23	Radziszów	Przy skrzyżowaniu ulic Modrzewiowej i Podlesie	Kapliczka „Boga w Trójcy Jedynego”	kamienny	1861 r.	Rejestr zabytków, wpis B148/M z dn. 11.05.2009 r.			
110	24	Radziszów	Przy skrzyżowaniu ulic Siedliska i Podlesie	Kapliczka „Maki Boskiej Różańcowej”	kamienny	1860 r.	Rejestr zabytków, wpis B-71/M z dn. 06.02.2008 r.			
111	25	Radziszów	Pomiędzy domami ul. Zadworze 13 i 31	Kapliczka św. Floriana – Rodziny Ściborów	kamienny z piaskowca	1861 r.	Rejestr zabytków, wpis B147/M z dn. 11.05.2009 r.			
112	26	Radziszów	Przed domem ul. Zawodzie 40	Kapliczka Pajaków	kamienny z piaskowca	1879 r.	Rejestr zabytków, wpis B-25/M z dn. 02.03.2007 r.			
113	27	Radziszów	Przy skrzyżowaniu ulic Kościelnej i Jana Pawła II	Kapliczka MB Królowej Niebieskiej	kamienny	1822 r.	Rejestr zabytków, decyzja z dnia 17.11.1972 r.			
114	28	Radziszów	W rejonie skrzyżowania ul. Zawodzie i Jana Pawła II	Krzyż przydrożny	żeliwny na postumencie z piaskowca	początek XX w.				

Lp.	Lp. wg msc.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Material	Datowanie	Wpis do rejestru	Zdjęcie 2010 r.	Zdjęcie 2021/2022 r.	Uwagi
115	29	Radziszów	Przed domem ul. Skawińska 52	Kapliczka św. Floriana – Rodziny Zapalowiczów	kamienny z piaskowca	1882 r.				
116	30	Radziszów	Za domem ul. Skawińska 58 w stronę Skawiny	Krzyż na kamiennym postumencie	żelazny na kamiennym postumencie	koniec XIX w.				
117	1	Rzozów	Obok domu nr 115	Kapliczka Janików i Madejów	kamienny	1906 r.	Rejestr zabytków, wpis B-400 z dn. 21.09.2015 r.			Wymaga prac konserwatorskich
118	2	Rzozów	Przed domem nr 283	Kapliczka św. Piotra i Pawła	kamienny	1904 r.				
119	3	Rzozów	W rejonie skrzyżowania dróg przy domu nr 280	Kapliczka domkowa Ukrzyżowania	murowany z cegły	XIX/XX w.				
120	4	Rzozów	Obok domu 113	Kapliczka Kubasów	murowany z cegły	po 1915 r.				
121	5	Rzozów	Naprzeciw domu 140	Kapliczka Matki Boskiej	kamienny	1877 r.				

Lp.	Lp. wg msc.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Material	Datowanie	Wpis do rejestru	Zdjęcie 2010 r.	Zdjęcie 2021/2022 r.	Uwagi
122	6	Rzozów	Naprzeciw domu nr 72	Kapliczka „Chrystus Frasobliwy”	kamienny z piaskowca	1837 r.				
123	7	Rzozów	Naprzeciw domu 240	Kapliczka domkowa MB Częstochowskiej	murowany z cegły	XX w.				
124	1	Skawina	-	Historyczny układ urbanistyczny miasta Skawina	-	1364 r. - 1. poł. XV w.	Rejestr zabytków, wpis A1573/M z dn. 04.03.2022 r.			
125	2	Skawina	ul. Kościelna	Kościół p.w. św. Szymona i Judy, cmentarz przykościelny, figura MB Niepokalanie Poczętej,	murowany	kościół ok. 1364 r., 1720 r., 1826 r.	Rejestr zabytków, wpis A-650 z dn. 22.10.1992 r.			
126	2a	Skawina	ul. Kościelna	Kościół p.w. św. Szymona i Judy	murowany	kościół ok. 1364 r., 1720 r., 1826 r.	Rejestr zabytków, wpis A-650 z dn. 22.10.1992 r.			
127	2b	Skawina	ul. Kościelna	Cmentarz przykościelny	murowany	-	Rejestr zabytków, wpis A-650 z dn. 22.10.1992 r.			
128	2c	Skawina	Przy skrzyżowaniu ulic Jana Sobieskiego i Krakowskiej	Figura MB Niepokalanie Poczętej	murowany	1896 r.	Rejestr zabytków, wpis A-650 z dn. 22.10.1992 r.			

Lp.	Lp. wg msc.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Material	Datowanie	Wpis do rejestru	Zdjęcie 2010 r.	Zdjęcie 2021/2022 r.	Uwagi
129	2d	Skawina	ul. Kościelna	<i>Ogrodzenie</i>	murowany	-	Rejestr zabytków, wpis A-650 z dn. 22.10.1992 r.			
130	2e	Skawina	ul. Kościelna	<i>Drzewostan</i>	-	-	Rejestr zabytków, wpis A-650 z dn. 22.10.1992 r.			
131	2f	Skawina	ul. Kościelna	<i>Nagrobek biskupa Walentego Troski</i>	marmurowy	1622 r.	Rejestr zabytków, wpis A-650 z dn. 22.10.1992 r.			
132	3	Skawina	przy skrzyżowaniu ulic Korabnickiej i Kazimierza Wielkiego	<i>Kościół fil. p.w. Nawiedzenia NMP wraz z najbliższym otoczeniem i drzewostanem</i>	murowany	XVII/XVIII w.	Rejestr zabytków, wpis A-673 z dn. 01.04.1994 r.			
133	4	Skawina	ul. Rynek 1	<i>Ratusz</i>	murowany	1903 r.	Rejestr zabytków, wpis A-690 z dn. 12.12.1994 r.			
134	5	Skawina	ul. Adama Mickiewicza 7	<i>Budynek d. Towarzystwa Gimnastycznego "Sokół" wraz z otaczającym go założeniem parkowym</i>	murowany	1904 - 1906 r.	Rejestr zabytków, wpis A-467 z dn. 08.03.1982 r.			
135	5a	Skawina	ul. Adama Mickiewicza 7	<i>Budynek d. Towarzystwa Gimnastycznego "Sokół"</i>	murowany	1904 - 1906 r.	Rejestr zabytków, wpis A-467 z dn. 08.03.1982 r.			

Lp.	Lp. wg msc.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Material	Datowanie	Wpis do rejestru	Zdjęcie 2010 r.	Zdjęcie 2021/2022 r.	Uwagi
136	5b	Skawina	ul. Adama Mickiewicza 7	<i>Założenie parkowe - park miejski</i>	-	pocz. XX w.	Rejestr zabytków, wpis A-467 z dn. 08.03.1982 r.			
137	6	Skawina	ul. Wyspiańskiego 1	<i>Zespół dworski: dwór, spichlerz, stodoła, młyn, stajnie, park ze stawami</i>	murowany	XVI-XIX w.	Rejestr zabytków, wpis A-466 z dn. 18.01.1982 r.			
138	6a	Skawina	ul. Wyspiańskiego 1	<i>Zespół dworski: dwór</i>	murowany	ok. 1540 r., przebudowany 1885 - 1892 r.	Rejestr zabytków, wpis A-466 z dn. 18.01.1982 r.			
139	6b	Skawina	ul. Wyspiańskiego 1	<i>Zespół dworski: spichlerz</i>	murowany	koniec XIX w.	Rejestr zabytków, wpis A-466 z dn. 18.01.1982 r.			
140	6c	Skawina	ul. Wyspiańskiego 1	<i>Zespół dworski: stodoła</i>	murowany	2. poł XIX w.	Rejestr zabytków, wpis A-466 z dn. 18.01.1982 r.			Obiekt częściowo przebudowany
141	6d	Skawina	ul. Wyspiańskiego 1	<i>Zespół dworski: młyn</i>	murowany	XIX/XX w.	Rejestr zabytków, wpis A-466 z dn. 18.01.1982 r.			
142	6e	Skawina	ul. Wyspiańskiego 1	<i>Zespół dworski: stajnie</i>	murowany	2. poł XIX w.	Rejestr zabytków, wpis A-466 z dn. 18.01.1982 r.			
143	6f	Skawina	ul. Wyspiańskiego 1	<i>Zespół dworski: park ze stawami</i>	-	XVIII w.	Rejestr zabytków, wpis A-466 z dn. 18.01.1982 r.			

Lp.	Lp. wg msc.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Material	Datowanie	Wpis do rejestru	Zdjęcie 2010 r.	Zdjęcie 2021/2022 r.	Uwagi
144	7	Skawina	ul. Sikorskiego 18 ul. Niepodległości 2 ul. Tyniecka 2 i 4	<i>Zespół stacji kolejowej: dworzec, budynek mieszkalny, d. dom dróżnika</i>	murowany	1883 - 1884 r.	Rejestr zabytków, wpis A-703 z dn. 14.11.1995 r.			
145	7a	Skawina	ul. Sikorskiego 18	<i>Zespół stacji kolejowej: dworzec</i>	murowany	1883 - 1884 r.	Rejestr zabytków, wpis A-703 z dn. 14.11.1995 r.			
146	7b	Skawina	ul. Niepodległości 2	<i>Zespół stacji kolejowej: budynek mieszkalny</i>	murowany	1900 r.	Rejestr zabytków, wpis A-703 z dn. 14.11.1995 r.			
147	7c	Skawina	ul. Tyniecka 2 i 4	<i>Zespół stacji kolejowej: d. dom dróżnika</i>	murowany	1908 r.	Rejestr zabytków, wpis A-703 z dn. 14.11.1995 r.			
148	8	Skawina	ul. Kazimierza Wielkiego 12	<i>Dawna bożnica Chewra Tehilim</i>	murowany	ok. 1894 r.	Rejestr zabytków, wpis A-712 z dn. 02.07.1996 r.			
149	9	Skawina	ul. Rynek 17	<i>Kamienica</i>	murowany	4 ćw. XIX w.	Rejestr zabytków, wpis A-640 z dn. 07.11.1991 r.			
150	10	Skawina	ul. Rynek 18	<i>Kamienica z oficyną boczną</i>	murowany	1. poł. XIX w.	Rejestr zabytków, wpis A-705 z dn. 18.12.1995 r.			
151	11	Skawina	ul. Rynek 20	<i>Kamienica</i>	murowany	1. poł. XIX w.	Rejestr zabytków, wpis A-704 z dn. 27.11.1995 r.			

Lp.	Lp. wg msc.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Material	Datowanie	Wpis do rejestru	Zdjęcie 2010 r.	Zdjęcie 2021/2022 r.	Uwagi
152	12	Skawina	ul. Marii Konopnickiej 2	<i>Dom z dwoma oficynami</i>	murowany	XVIII w., XIX w.	Rejestr zabytków, wpis A-639 z dn. 05.11.1991 r.			
153	13	Skawina	Rejon zbiegu ulic Korabnickiej, Popiełuszki i Krakowskiej	<i>Nagrobki na katolickim cmentarzu parafialnym</i>	kamienny	1802 r.				Część nagrobków wymaga prac konserwatorskich.
154	14	Skawina	ul. Rynek 2	<i>Kamienica</i>	murowany	4 ćw. XIX w.				
155	15	Skawina	ul. Rynek 3	<i>Kamienica</i>	murowany	XIX/XX w.				
156	16	Skawina	ul. Rynek 5	<i>Kamienica</i>	murowany	XIX/XX w.				
157	17	Skawina	ul. Rynek 8	<i>Kamienica</i>	murowany	XIX/XX w.				
158	18	Skawina	ul. Rynek 9	<i>Kamienica</i>	murowany	XIX/XX w.				
159	19	Skawina	ul. Rynek 10	<i>Kamienica</i>	murowany	XIX/XX w.				

Lp.	Lp. wg msc.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Material	Datowanie	Wpis do rejestru	Zdjęcie 2010 r.	Zdjęcie 2021/2022 r.	Uwagi
160	20	Skawina	ul. Rynek 11	<i>Kamienica</i>	murowany	XIX/XX w.				
161	21	Skawina	ul. Rynek 12	<i>Kamienica</i>	murowany	XIX/XX w.				
162	22	Skawina	ul. Rynek 14	<i>Kamienica</i>	murowany	2. poł. XIX w.				
163	23	Skawina	ul. Rynek 15	<i>Kamienica</i>	murowany	XIX/XX w.				
164	24	Skawina	ul. Rynek 19	<i>Kamienica</i>	murowany	XIX/XX w.				
165	25	Skawina	ul. Słowackiego 1	<i>Kamienica</i>	murowany	XIX/XX w.				
166	26	Skawina	ul. Słowackiego 3	<i>Kamienica</i>	murowany	XIX/XX w.				

Lp.	Lp. wg msc.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Material	Datowanie	Wpis do rejestru	Zdjęcie 2010 r.	Zdjęcie 2021/2022 r.	Uwagi
167	27	Skawina	ul. Słowackiego 5	Kamienica	murowany	XIX/XX w.				
168	28	Skawina	ul. Słowackiego 7	Kamienica „Pod Matką Boską”	murowany	XIX/XX w.				
169	29	Skawina	ul. Żwirki i Wigury 1	Kamienica	murowany	XIX/XX w.				
170	30	Skawina	ul. Żwirki i Wigury 4	Kamienica	murowany	XIX/XX w.				
171	31	Skawina	ul. Żwirki i Wigury 9	Dawny zajazd ob. szkoła	murowany	XVIII w., przebudowany w XX w.				
172	32	Skawina	ul. Żwirki i Wigury 16	Willa	murowany	ok. 1920 r.				
173	33	Skawina	ul. Żwirki i Wigury 22	Dom	murowany	ok. 1920 r.				

Lp.	Lp. wg msc.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Material	Datowanie	Wpis do rejestru	Zdjęcie 2010 r.	Zdjęcie 2021/2022 r.	Uwagi
174	34	Skawina	ul. Zamkowa 16	Dom	murowany	ok. 1930 r.				
175	35	Skawina	ul. Zamkowa 18	Dom	drewniany	ok. 1930 r.				Zły stan techniczny, widoczne uszkodzenia konstrukcji, konieczne prace konserwatorskie
176	36	Skawina	ul. Kościelna 3	Dom parafialny	murowany	1920 r.				
177	37	Skawina	ul. Stefana Batorego 1	Kamienica	murowany	XIX/XX w.				
178	38	Skawina	ul. Adama Mickiewicza 1	Remiza	murowany	1920 r.				
179	39	Skawina	ul. Adama Mickiewicza 7a	Dom	murowany	1920 r.				Widoczne częściowe uszkodzenia tynków
180	40	Skawina	ul. Adama Mickiewicza 19E	Dawny browar	murowany	1892 r.				Obiekt przebudowany z zachowaniem cech stylowych.

Lp.	Lp. wg msc.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Material	Datowanie	Wpis do rejestru	Zdjęcie 2010 r.	Zdjęcie 2021/2022 r.	Uwagi
181	41	Skawina	ul. Adama Mickiewicza 21	<i>Pałac Heilperna</i>	murowany	1914 r.				
182	42	Skawina	ul. Adama Mickiewicza 26	<i>Dworek Ludwikowskich</i>	murowany	1925 r.				
183	43	Skawina	ul. Józefa Piłsudskiego 1	<i>Zespół budynków fabryki kawy zbożowej i cykorii H. Francka</i>	murowany	1910 r.				
184	44	Skawina	ul. Józefa Piłsudskiego 1	<i>Budynek produkcyjny fabryki kawy zbożowej i cykorii H. Francka</i>	murowany	1910 r.				
185	45	Skawina	ul. Hallerów 2A	<i>Budynek dyrekcji fabryki kawy zbożowej i cykorii H. Francka</i>	murowany	1910 r.				
186	46	Skawina	ul. Hallerów 5/1 i 5/2	<i>Dom</i>	murowany	1909 r.				
187	47	Skawina	ul. Hallerów 7/1 i 7/2	<i>Dom</i>	murowany	1925 r.				

Lp.	Lp. wg msc.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Material	Datowanie	Wpis do rejestru	Zdjęcie 2010 r.	Zdjęcie 2021/2022 r.	Uwagi
188	48	Skawina	ul. Hallerów 9	Dom	murowany	1910 r.				
189	49	Skawina	ul. Hallerów 11	Dom	murowany	1910 r.				Obiekt odnowiony współcześnie, brak zachowania proporcji otworów okiennych i ich podziałów
190	50	Skawina	ul. Krakowska 2	Dom	murowany	1920 r.				
191	51	Skawina	ul. Marii Konopnickiej 5	Dom	murowany	XIX w.				
192	53	Skawina	ul. Babetty 3	Dom	murowany	1920 r.				Część okien wymieniona na współczesne, z zachowaniem wymiarów ale bez zachowania historycznych podziałów
193	54	Skawina	ul. Kazimierza Wielkiego 5	Dom	drewniany	1914 r.				
194	55	Skawina	ul. Kazimierza Wielkiego 6	Dom	drewniany	1914 r.				

Lp.	Lp. wg msc.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Materiał	Datowanie	Wpis do rejestru	Zdjęcie 2010 r.	Zdjęcie 2021/2022 r.	Uwagi
195	56	Skawina	Podgórk	<i>Kapliczka NMP</i>	kamienna	b.d.				
196	57	Skawina	Przed domem ul. Wojska Polskiego 2	<i>Krzyż kamienny</i>	kamienny	1955 r.				
197	58	Skawina	Przed domem ul. Tyniecka 40	<i>Krzyż przydrożny</i>	kamienny postument, krzyż żeliwny	1871 r.				Brak zachowania właściwej ekspozycji
198	59	Skawina	Obok domu ul. Robotnicza 42B	<i>Kapliczka Matki Boskiej</i>	kamienny	1855 r.				
199	60	Skawina	Przy skrzyżowaniu ulic Kościelnej i Walentego Troski	<i>Kapliczka „Chrystus Frasobliwy”</i>	kamienny z piaskowca	1826 r.	Rejestr zabytków, wpis B-313 z dn. 30.11.1974 r.			
200	61	Skawina	W rejonie skrzyżowania ulic Jagielnia i Krakowskiej	<i>Figura św. Rozalii</i>	kamienny	1859 r.				
201	62	Skawina	Przy skrzyżowaniu ulic Krakowskiej i Lipowej	<i>Kapliczka Hachorkiewiczów</i>	kamienny z piaskowca	1873 r.				

Lp.	Lp. wg msc.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Material	Datowanie	Wpis do rejestru	Zdjęcie 2010 r.	Zdjęcie 2021/2022 r.	Uwagi
202	63	Skawina	Przed domem ul. Żwirki i Wigury 46	Kapliczka w typie "latarni umarłych"	murowana z cegły	1. poł. XIX w.				
203	64	Skawina	ul. Bukowska 51A	Kapliczka rodziny Mikulów	kamienny z piaskowca	1906 r.				
204	65	Skawina	U zbiegu ulic Batalionów Chłopskich i Bukowskiej	Kapliczka rodziny Podobów	kamienny z piaskowca	1884 r.				
205	66	Skawina	Przed budynkiem ul. Korabnicka 34	Kapliczka w typie "latarni umarłych"	murowany z cegły	1. poł. XIX w.				
206	67	Skawina	Naprzeciw budynku ul. Karabnicka 80	Kapliczka Mikulów	kamienny	1865 r.				
207	68	Skawina	Obok budynku ul. Korabnicka nr 105A	Kapliczka domkowa	murowany z cegły	koniec XIX w.				
208	69	Skawina	W pobliży budynku ul. Graniczna 1A	Kapliczka św. Jana Nepomucena	murowana z kamienia	1. poł. XIX w.				

Lp.	Lp. wg msc.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Materiał	Datowanie	Wpis do rejestru	Zdjęcie 2010 r.	Zdjęcie 2021/2022 r.	Uwagi
209	70	Skawina	Za domem ul. Graniczna nr 7	Krzyż na mogile cholerycznej	drewniany	1873 r.				
210	71	Skawina	Naprzeciw adresu ul. Józefa Piłsudskiego 11	Figura Matki Boskiej	kamienny	1802 r.				
211	72	Skawina	W rejonie skrzyżowania ulic Hallerów i Piłsudskiego	Krzyż	lastryko	1946 r.				
212	1	Wielkie Drogi	rejon pomiędzy ul. Jana Brandysa, Parkową i linią kolejową	Park dworski z aleją dojazdową oraz stawami podworskimi	-	poł. XIX w.	Rejestr zabytków, wpis A-508 z dn. 30.05.1985 r.			Zaniedbana zielen parku dworskiego, zatraca swoje pierwotne założenia
213	2	Wielkie Drogi	ul. Kolejowa 7	Dworzec PKP	murowany	1883 - 1884 r.				
214	4	Wielkie Drogi	Przed domem ul. Parkowa 49	Kapliczka NMP	kamienny z piaskowca	1908 r.				
215	5	Wielkie Drogi	Przy drodze krajowej 44 na wysokości adresu ul. Jana Brandysa 1	Kapliczka z Chrystusem Frasobliwym	murowana z cegły	koniec XIX w.				

Lp.	Lp. wg msc.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Material	Datowanie	Wpis do rejestru	Zdjęcie 2010 r.	Zdjęcie 2021/2022 r.	Uwagi
216	6	Wielkie Drogi	Przed domem ul. Kalwaryjska 55	<i>Kapliczka NMP</i>	kamienny	1902 r.				
217	7	Wielkie Drogi	Obok domu ul. Wielicka 1	<i>Kapliczka w typie "latarni umarłych"</i>	kamienny	1. poł. XX w.				
218	1	Wola Radziszowska	Wola Radziszowska	<i>Kościół p.w. Wniebowzięcia NMP, otoczenie</i>	drewniany	XV/XVI w.	Rejestr zabytków, wpis A-680			
219	1a	Wola Radziszowska	Wola Radziszowska	<i>Kościół p.w. Wniebowzięcia NMP</i>	drewniany	XV/XVI w.	Rejestr zabytków, wpis A-680			
220	1b	Wola Radziszowska	Wola Radziszowska	<i>Otoczenie kościoła p.w. Wniebowzięcia NMP</i>	drewniany	XV/XVI w.	Rejestr zabytków, wpis A-680			
221	2	Wola Radziszowska	Wola Radziszowska	<i>Nagrobki na cmentarzu komunalnym</i>	kamienny	ok. poł. XIX w.				Część nagrobków wymaga prac konserwatorskich
222	3	Wola Radziszowska	ul. Kalwaryjska 2	<i>Plebania</i>	murowany	1909 r.				

Lp.	Lp. wg msc.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Material	Datowanie	Wpis do rejestru	Zdjęcie 2010 r.	Zdjęcie 2021/2022 r.	Uwagi
223	4	Wola Radziszowska	ul. Kalwaryjska 2	<i>Spichlerz plebański</i>	drewniany	1882 r.				
224	5	Wola Radziszowska	ul. Św. Jana Pawła II 6	<i>Szkola</i>	murowany	1909 r.				
225	6	Wola Radziszowska	Naprzeciw adresu ul. Kalwaryjska 72	<i>Spichlerz</i>	drewniany	2. poł. XIX w.				
226	7	Wola Radziszowska	ul. Adama Mickiewicza 21	<i>Dom</i>	drewniany	ok. 1900 r.				
227	8	Wola Radziszowska	ul. Lipki 2	<i>Dom</i>	murowany	ok. 1920 r.				
228	9	Wola Radziszowska	ul. Kościelna 15	<i>Dom</i>	drewniany	ok. 1910 r.				
229	10	Wola Radziszowska	ul. Młyńska 22	<i>Dom</i>	murowany	ok. 1920 r.				

Lp.	Lp. wg msc.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Material	Datowanie	Wpis do rejestru	Zdjęcie 2010 r.	Zdjęcie 2021/2022 r.	Uwagi
230	11	Wola Radziszowska	ul. Rodzinna 1	Dom	murowany	ok. 1920 r.				
231	12	Wola Radziszowska	ul. Kościelna 6	Stodoła	drewniany	ok. 1900 r.				Zły stan techniczny, widoczne uszkodzenia dachu i konstrukcji budynku, konieczne prace konserwatorskie
232	13	Wola Radziszowska	ul. Młyńska 22	Stodoła	drewniany	ok. 1900 r.				
233	14	Wola Radziszowska	Góra Kosor	Krzyż i cmentarz choleryczny	kamienno-żeliwny	1. poł. XIX w.				
234	15	Wola Radziszowska	Przed adresem ul. Św. Jana Pawła II 6	Pomnik poległych w walce o wolność Ojczyzny	kamienny					
235	16	Wola Radziszowska	Naprzeciw adresu Lipki 44	Kapliczka	murowany	1872 r.				
236	17	Wola Radziszowska	Przed adresem ul. Św. Jana Pawła II 33	Kapliczka MB Królowej Polski	kamienny	ok. 1900 r.				

Lp.	Lp. wg msc.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Material	Datowanie	Wpis do rejestru	Zdjęcie 2010 r.	Zdjęcie 2021/2022 r.	Uwagi
237	18	Wola Radziszowska	Pomiędzy drogą a parkingiem przed centrum handlowym	<i>Kapliczka</i>	drewniany	ok. 1877 r.				
238	19	Wola Radziszowska	Przed adresem ul. Św. Jana Pawła II 3	<i>Kapliczka Stefaniaków - krzyż na kamiennym postumencie</i>	kamienny	1890 r.				
239	20	Wola Radziszowska	Przed adresem ul. Kalwaryjska 26	<i>Kapliczka - krzyż na kolumnie</i>	kamienny	XIX/XX w.				
240	21	Wola Radziszowska	Przed adresem ul. Kalwaryjska 48	<i>Kapliczka św. Jana Nepomucena</i>	drewniany	1. poł. XIX w.				
241	22	Wola Radziszowska	W pobliżu adresu ul. Kalwaryjska 58	<i>Kapliczka Gruzłów</i>	kamienny	1906 r.				
242	23	Wola Radziszowska	Przed adresem ul. Kalwaryjska 108	<i>Kapliczka - krzyż</i>	kamienny	1905 r.				
243	24	Wola Radziszowska	Obok adresu ul. Kalwaryjska 184	<i>Kapliczka Mazurów</i>	kamienny	ok. 1900 r.				

Lp.	Lp. wg msc.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Materiał	Datowanie	Wpis do rejestru	Zdjęcie 2010 r.	Zdjęcie 2021/2022 r.	Uwagi
244	25	Wola Radziszowska	Przed adresem ul. Kapelanka 8	<i>Kapliczka z krzyżem</i>	kamienny	1911 r.				
245	1	Zelczyna	ul. Dworska 10	<i>Zespół dworsko-parkowy (dwór i aleja)</i>	murowany	2. poł. XIX w.				
246	2	Zelczyna	ul. Podgórska 1	<i>Dom</i>	drewniany	ok. 1920 r.				Zły stan techniczny, widoczne uszkodzenia dachu i konstrukcji, konieczne prace konserwatorskie
247	3	Zelczyna	ul. Krakowska 82	<i>Dom</i>	murowany	ok. 1908 r.				
248	4	Zelczyna	ul. Krakowska 62	<i>Dom</i>	drewniany	ok. 1920 r.				Widoczne uszkodzenia dachu i braki w konstrukcji, konieczne prace konserwatorskie
249	5	Zelczyna	ul. Krakowska 120	<i>Kapliczka Matka Boska z Dzieciątkiem</i>	kamienny	1879 r.				
250	6	Zelczyna	Przed adresem ul. Dworska 10	<i>Figura Matki Boskiej</i>	kamienny	1916 r.				

Tabela 1 Obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Ewidencji zabytków Gminy Skawina

5.3.5. Zabytki archeologiczne

Na obszarze gminy Skawina zarejestrowano w ramach AZP 349 stanowisk archeologicznych.

Stanowiska archeologiczne to głównie ślady osadnictwa i osady z różnych okresów pradziejowych. Reprezentują one różne okresy obecności człowieka na tym obszarze: m.in. paleolit, mezolit, neolit, okres wpływów rzymskich, wczesne i późne średniowiecze. Najstarsze ślady pochodzą z epoki kamienia. Spis stanowisk archeologicznych ujęto w zestawieniu nr 1 zamieszczonym na końcu opracowania.

Tabela 2 Stanowiska archeologiczne na obszarze gminy Skawina

Lp.	Arkusze AZP	Nr stanowiska na obszarze AZP	Miejscowość	Klasyfikacja chronologiczno-kulturowa znalezisk	Wpis do rejestru zabytków
1	AZP 104-55	69	Borek Szlachecki	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
2	AZP 104-54	177	Facimiech	– cmentarzysko, k. łużycka, okres halszacki	-
3	AZP 104-54	178	Facimiech	– cmentarzysko, k. łużycka – ślad osadnictwa, k. przeworska	-
4	AZP 104-54	179	Facimiech	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
5	AZP 104-54	180	Facimiech	– ślad osadnictwa, neolit	-
6	AZP 104-54	181	Facimiech	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
7	AZP 104-54	182	Facimiech	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
8	AZP 104-54	183	Facimiech	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
9	AZP 104-54	184	Facimiech	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
10	AZP 104-54	185	Facimiech	– ślad osadnictwa, neolit	-
11	AZP 104-54	186	Facimiech	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
12	AZP 104-54	187	Facimiech	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
13	AZP 104-54	188	Facimiech	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
14	AZP 104-54	189	Facimiech	– osada, epoka kamienia	-
15	AZP 104-54	190	Facimiech	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
16	AZP 104-54	191	Facimiech	– ślad osadnictwa, epoka kamienia – osada, k. przeworska, późny okres rzymski	-
17	AZP 104-54	204	Facimiech	– ślad osadnictwa, neolit, wczesny brąz	-
18	AZP 105-55	1	Gołuchowice	– osada, epoka kamienia	-
19	AZP 105-55	2	Gołuchowice	– osada, cykl lendzielsko-polgarski, neolit starszy – osada, k. łużycka, epoka brązu – osada, prahistoria – osada, wczesne średniowiecze IX-XI w. – osada, późne średniowiecze XIII-XIV w.	-
20	AZP 105-55	3	Gołuchowice	– osada, neolit? – ślad osadnictwa, prahistoria	-
21	AZP 105-55	4	Gołuchowice	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
22	AZP 105-55	5	Gołuchowice	– osada, epoka kamienia – ślad osadnictwa, k. przeworska, późny okres wpływów rzymskich – ślad osadnictwa, prahistoria – ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze IX-XI w. – osada, późne średniowiecze XIV-XVI w.	-
23	AZP 105-55	6	Gołuchowice	– osada, epoka kamienia – ślad osadnictwa, prahistoria – osada, wczesne średniowiecze VIII-XII w.	-
24	AZP 105-55	7	Gołuchowice	– ślad osadnictwa, epoka kamienia – ślad osadnictwa, prahistoria – ślad osadnictwa, późne średniowiecze XIV-XVI w.	-
25	AZP 105-55	8	Gołuchowice	– ślad osadnictwa, neolit – ślad osadnictwa, k. łużycka, epoka brązu	-
26	AZP 105-55	9	Gołuchowice	– ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze XII-XIII w. – ślad osadnictwa, późne średniowiecze	-

Lp.	Arkusze AZP	Nr stanowiska na obszarze AZP	Miejscowość	Klasyfikacja chronologiczno-kulturowa znalezisk	Wpis do rejestru zabytków
27	AZP 105-55	10	Gołuchowice	– ślad osadnictwa, neolit? – osada, późne średniowiecze XIII-XV w. – osada, okres nowożytny XVI-XVIII w.	-
28	AZP 105-55	11	Gołuchowice	– ślad osadnictwa, późne średniowiecze XIII-XV w. – ślad osadnictwa, okres nowożytny	-
29	AZP 105-54	22	Grabie	– ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze XI-XIII w.	-
30	AZP 105-54	23	Grabie	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
31	AZP 105-54	24	Grabie	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
32	AZP 105-54	25	Grabie	– ślad osadnictwa, k. przeworska, późna epoka wpływów rzymskich – ślad osadnictwa, późne średniowiecze XIV-XVI w.	-
33	AZP 105-54	26	Grabie	– osada, neolit	-
34	AZP 105-54	27	Grabie	– osada, cykl lendzielsko-połgarski lub kultura pucharów lejkowatych, neolit starszy lub neolit środkowy	-
35	AZP 105-54	28	Grabie	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
36	AZP 105-54	29	Grabie	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
37	AZP 105-54	30	Grabie	– ślad osadnictwa, neolit – ślad osadnictwa, późne średniowiecze XIV-XVI w.	-
38	AZP 105-54	31	Grabie	– osada, epoka kamienia	-
39	AZP 105-54	32	Grabie	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
40	AZP 105-54	33	Grabie	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
41	AZP 105-54	34	Grabie	– ślad osadnictwa, epoka kamienia – ślad osadnictwa, k. przeworska, późny okres wpływów rzymskich	-
42	AZP 105-54	35	Grabie	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
43	AZP 105-54	36	Grabie	– ślad osadnictwa, prahistoria	-
44	AZP 105-54	37	Grabie	– ślad osadnictwa, k. przeworska, okres wpływów rzymskich	-
45	AZP 104-54	81	Jaśkowice	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
46	AZP 104-54	86	Jaśkowice	– ślad osadnictwa, neolit	-
47	AZP 104-54	87	Jaśkowice	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
48	AZP 104-54	88	Jaśkowice	– ślad osadnictwa, epoka kamienia – ślad osadnictwa, okres nowożytny	-
49	AZP 105-54	89	Jaśkowice	– ślad osadnictwa, epoka kamienia – ślad osadnictwa, okres nowożytny	-
50	AZP 104-54	90	Jaśkowice	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
51	AZP 104-54	91	Jaśkowice	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
52	AZP 104-54	92	Jaśkowice	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
53	AZP 104-54	93	Jaśkowice	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
54	AZP 104-54	94	Jaśkowice	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
55	AZP 104-54	95	Jaśkowice	– ślad osadnictwa, epoka kamienia – ślad osadnictwa, średniowiecze/okres nowożytny XV-XVI w.	-
56	AZP 104-54	96	Jaśkowice	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
57	AZP 104-54	97	Jaśkowice	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
58	AZP 104-54	98	Jaśkowice	– ślad osadnictwa, późne średniowiecze XIII-XIV w.	-
59	AZP 104-54	99	Jaśkowice	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
60	AZP 104-54	100	Jaśkowice	– ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze XII-XIII w. – ślad osadnictwa, okres nowożytny XVI-XVII w.	-
61	AZP 104-54	101	Jaśkowice	– ślad osadnictwa, średniowiecze XIII-XIV w.	-
62	AZP 104-54	102	Jaśkowice	– ślad osadnictwa, epoka kamienia – ślad osadnictwa, późne średniowiecze XIII-XV w.	-
63	AZP 104-54	103	Jaśkowice	– ślad osadnictwa, neolit	-
64	AZP 104-54	104	Jaśkowice	– osada, neolit	-
65	AZP 104-54	105	Jaśkowice	– ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze XII-XIII w.	-
66	AZP 104-54	106	Jaśkowice	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-

Lp.	Arkusze AZP	Nr stanowiska na obszarze AZP	Miejscowość	Klasyfikacja chronologiczno-kulturowa znalezisk	Wpis do rejestru zabytków
67	AZP 104-54	107	Jaśkowice	– ślad osadnictwa, późne średniowiecze XIV-XV w.	-
68	AZP 104-54	108	Jaśkowice	– ślad osadnictwa, średniowiecze XIII-XIV w.	-
69	AZP 104-54	109	Jaśkowice	– ślad osadnictwa, późne średniowiecze XIV-XV w.	-
70	AZP 104-54	110	Jaśkowice	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
71	AZP 104-54	111	Jaśkowice	– ślad osadnictwa, k. lużycka lub przeworska – ślad osadnictwa, okres nowożytny XV-XVI w.	-
72	AZP 105-54	38	Jaśkowice	– ślad osadnictwa, epoka kamienia – ślad osadnictwa, prahistoria – osada, późne średniowiecze XIV-XVI w.	-
73	AZP 105-55	20	Jurczyce	– ślad osadnictwa, prahistoria	-
74	AZP 104-55	62	Kopanka	– ślad osadnictwa, mezolit – osada, epoka kamienia	-
75	AZP 104-55	63	Kopanka	– ślad osadnictwa, epoka kamienia – osada, wczesne średniowiecze IX-XI w. – osada, prahistoria	-
76	AZP 104-55	64	Kopanka	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
77	AZP 104-55	65	Kopanka	– osada?, epoka kamienia	-
78	AZP 104-55	66	Kopanka	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
79	AZP 104-55	67	Kopanka	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
80	AZP 104-55	68	Kopanka	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
81	AZP 104-54	195	Krzęcin	– osada, neolit	-
82	AZP 104-54	196	Krzęcin	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
83	AZP 104-54	205	Krzęcin	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
84	AZP 104-54	206	Krzęcin	– osada lub pracownia, neolit – ślad osadnictwa, prahistoria	-
85	AZP 104-54	207	Krzęcin	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
86	AZP 104-54	208	Krzęcin	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
87	AZP 104-54	209	Krzęcin	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
88	AZP 104-54	210	Krzęcin	– osada lub pracownia, k. lendzielska?, neolit	-
89	AZP 104-54	211	Krzęcin	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
90	AZP 104-54	212	Krzęcin	– ślad osadnictwa, neolit	-
91	AZP 104-54	213	Krzęcin	– osada, neolit	-
92	AZP 104-54	214	Krzęcin	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
93	AZP 105-54	39	Krzęcin	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
94	AZP 105-54	40	Krzęcin	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
95	AZP 105-54	41	Krzęcin	– ślad osadnictwa, neolit?	-
96	AZP 105-54	42	Krzęcin	– ślad osadnictwa, prahistoria	-
97	AZP 105-54	43	Krzęcin	– osada, neolit	-
98	AZP 105-54	44	Krzęcin	– osada, epoka kamienia	-
99	AZP 105-54	45	Krzęcin	– ślad osadnictwa, k. przeworska, późny okres wpływów rzymskich – ślad osadnictwa, późne średniowiecze XIV-XVI w.	-
100	AZP 105-54	46	Krzęcin	– ślad osadnictwa, neolit	-
101	AZP 105-54	47	Krzęcin	– osada, k. przeworska, późny okres wpływów rzymskich	-
102	AZP 105-54	48	Krzęcin	– osada, k. przeworska, późny okres wpływów rzymskich – ślad osadnictwa, prahistoria – ślad osadnictwa, późne średniowiecze XIV-XVI w.	-
103	AZP 105-54	49	Krzęcin	– ślad osadnictwa, neolit?	-
104	AZP 105-54	50	Krzęcin	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
105	AZP 105-54	51	Krzęcin	– osada, późne średniowiecze XIV-XVI w.	-
106	AZP 105-54	52	Krzęcin	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
107	AZP 105-54	53	Krzęcin	– ślad osadnictwa, k. przeworska, późny okres wpływów rzymskich	-
108	AZP 105-54	54	Krzęcin	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-

Lp.	Arkusze AZP	Nr stanowiska na obszarze AZP	Miejscowość	Klasyfikacja chronologiczno-kulturowa znalezisk	Wpis do rejestru zabytków
109	AZP 105-54	55	Krzęcin	– ślad osadnictwa, prahistoria/wczesne średniowiecze – osada, późne średniowiecze XIV-XVI w. – osada, okres nowożytny XIV-XVIII w.	-
110	AZP 105-54	56	Krzęcin	– ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze XI-XIII w. – ślad osadnictwa, późne średniowiecze XIV-XVI w.	-
111	AZP 105-54	57	Krzęcin	– ślad osadnictwa, prahistoria – osada, wczesne średniowiecze XII-XIII w. – osada, późne średniowiecze XIV-XVI w. – osada, okres nowożytny XVI-XVIII w.	-
112	AZP 105-54	58	Krzęcin	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
113	AZP 105-54	59	Krzęcin	– osada, neolit? – ślad osadnictwa, okres nowożytny	-
114	AZP 105-54	60	Krzęcin	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
115	AZP 105-54	61	Krzęcin	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
116	AZP 105-54	62	Krzęcin	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
117	AZP 105-54	63	Krzęcin	– osada, epoka kamienia	-
118	AZP 105-54	64	Krzęcin	– ślad osadnictwa, epoka kamienia – ślad osadnictwa, k. przeworska, późny okres wpływów rzymskich	-
119	AZP 105-54	65	Krzęcin	– ślad osadnictwa, epoka kamienia – osada, k. przeworska, późny okres wpływów rzymskich – osada, późne średniowiecze XIV-XVI w.	-
120	AZP 105-54	66	Krzęcin	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
121	AZP 105-54	67	Krzęcin	– ślad osadnictwa, neolit?	-
122	AZP 105-54	68	Krzęcin	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
123	AZP 105-54	76	Krzęcin	– osada lub pracownia, k. lendzielska?, neolit – osada, epoka kamienia	-
124	AZP 105-55	12	Krzęcin	– osada, cykl lendzielsko-polgarski, neolit starszy	-
125	AZP 105-55	13	Krzęcin	– osada, neolit – osada, k. przeworska, późny okres wpływów rzymskich – ślad osadnictwa, późne średniowiecze? XIV-XVI w.	-
126	AZP 104-54	192	Ochodza	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
127	AZP 104-54	193	Ochodza	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
128	AZP 104-54	194	Ochodza	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
129	AZP 105-55	21	Polanka Hallera	– osada, cykl lendzielsko-polgarski, neolit starszy – osada, prahistoria	-
130	AZP 105-55	22	Polanka Hallera	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
131	AZP 105-55	23	Polanka Hallera	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
132	AZP 105-55	24	Polanka Hallera	– osada, epoka kamienia	-
133	AZP 105-55	25	Polanka Hallera	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
134	AZP 105-55	26	Polanka Hallera	– osada, neolit – ślad osadnictwa, prahistoria	-
135	AZP 105-55	27	Polanka Hallera	– osada, epoka kamienia	-
136	AZP 105-55	28	Polanka Hallera	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
137	AZP 105-55	29	Polanka Hallera	– osada, neolit – ślad osadnictwa, późne średniowiecze	-
138	AZP 105-55	30	Polanka Hallera	– osada, epoka kamienia	-
139	AZP 105-55	31	Polanka Hallera	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
140	AZP 105-55	32	Polanka Hallera	– ślad osadnictwa, neolit – ślad osadnictwa, późne średniowiecze XIII-XV w.	-
141	AZP 105-55	33	Polanka Hallera	– osada?, kultura z ceramiką sznurowaną, neolit? k. trzciniecka?, wczesna epoka brązu?	-
142	AZP 104-54	112	Pozowice	– osada, epoka kamienia	-
143	AZP 104-54	113	Pozowice	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
144	AZP 104-54	114	Pozowice	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
145	AZP 104-54	115	Pozowice	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-

Lp.	Arkusz AZP	Nr stanowiska na obszarze AZP	Miejscowość	Klasyfikacja chronologiczno-kulturowa znalezisk	Wpis do rejestru zabytków
146	AZP 104-54	116	Pozowice	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
147	AZP 104-54	117	Pozowice	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
148	AZP 105-55	34	Radziszów	– ślad osadnictwa, k. przeworska, późny okres wpływów rzymskich – ślad osadnictwa, epoka kamienia – ślad osadnictwa, późne średniowiecze XIV-XVI w.	-
149	AZP 105-55	35	Radziszów	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
150	AZP 105-55	36	Radziszów	– osada, cykl lendzielsko-polgarski, neolit starszy – ślad osadnictwa, późne średniowiecze XIV-XVI w. – ślad osadnictwa, okres nowożytny XVI-XVIII w.	-
151	AZP 105-55	37	Radziszów	– osada, epoka kamienia – ślad osadnictwa, późne średniowiecze XIV-XVI w.	-
152	AZP 105-55	38	Radziszów	– ślad osadnictwa, neolit?	-
153	AZP 105-55	39	Radziszów	– ślad osadnictwa, neolit?	-
154	AZP 105-55	40	Radziszów	– osada, neolit – ślad osadnictwa, k. przeworska, okres wpływów rzymskich – ślad osadnictwa, późne średniowiecze XIV-XVI w.	-
155	AZP 105-55	41	Radziszów	– ślad osadnictwa, epoka kamienia – ślad osadnictwa, prahistoria – ślad osadnictwa, późne średniowiecze XIV-XVI w.	-
156	AZP 105-55	42	Radziszów	– osada, epoka kamienia – ślad osadnictwa, okres wpływów rzymskich?	-
157	AZP 105-55	43	Radziszów	– osada, neolit – ślad osadnictwa, k. przeworska, okres wpływów rzymskich? – ślad osadnictwa, prahistoria – ślad osadnictwa, późne średniowiecze XIV-XVI w.	-
158	AZP 105-55	44	Radziszów	– osada, neolit	-
159	AZP 105-55	45	Radziszów	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
160	AZP 105-55	46	Radziszów	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
161	AZP 105-55	47	Radziszów	– ślad osadnictwa, neolit – ślad osadnictwa, późne średniowiecze XV-XVII w.	-
162	AZP 105-55	48	Radziszów	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
163	AZP 105-55	49	Radziszów	– ślad osadnictwa, epoka kamienia – ślad osadnictwa, późne średniowiecze XIV-XVI w. – ślad osadnictwa, okres nowożytny XVI-XVIII w.	-
164	AZP 105-55	50	Radziszów	– ślad osadnictwa, epoka kamienia – ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze XI-XIII w.	-
165	AZP 105-55	51	Radziszów	– ślad osadnictwa, epoka kamienia – ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze XI-XIII w.	-
166	AZP 105-55	52	Radziszów	– osada, k. przeworska, późny okres wpływów rzymskich – ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze	-
167	AZP 105-55	53	Radziszów	– osada, neolit – osada, prahistoria – ślad osadnictwa, późne średniowiecze XIV-XVI w. – ślad osadnictwa, okres nowożytny XVI-XVIII w.	-
168	AZP 105-55	54	Radziszów	– ślad osadnictwa, epoka kamienia – osada, wczesne średniowiecze XI-XIII w.	-
169	AZP 105-55	55	Radziszów	– ślad osadnictwa, neolit – ślad osadnictwa, późne średniowiecze XIV-XVI w.	-
170	AZP 105-55	56	Radziszów	– osada, k. przeworska, późny okres wpływów rzymskich – ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze	-
171	AZP 105-55	57	Radziszów	– ślad osadnictwa, neolit? – ślad osadnictwa, prahistoria?	-
172	AZP 105-55	58	Radziszów	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
173	AZP 105-55	59	Radziszów	– ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze XI-XIII w.	-
174	AZP 105-55	60	Radziszów	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-

Lp.	Arkusze AZP	Nr stanowiska na obszarze AZP	Miejscowość	Klasyfikacja chronologiczno-kulturowa znalezisk	Wpis do rejestru zabytków
175	AZP 105-55	61	Radziszów	– ślad osadnictwa, epoka kamienia – ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze XI-XIII w. – ślad osadnictwa, późne średniowiecze XIII-XV w. – ślad osadnictwa, okres nowożytny XVI-XVIII w.	-
176	AZP 105-55	62	Radziszów	– ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze XII-XIV w. – osada, okres nowożytny XVI-XVIII w.	-
177	AZP 105-55	63	Radziszów	– ślad osadnictwa, k. przeworska, okres wpływów rzymskich	-
178	AZP 105-55	64	Radziszów	– osada, wczesne średniowiecze XI-XIII w.	-
179	AZP 105-55	65	Radziszów	– ślad osadnictwa, prahistoria	-
180	AZP 105-55	66	Radziszów	– ślad osadnictwa, prahistoria	-
181	AZP 105-55	67	Radziszów	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
182	AZP 105-55	68	Radziszów	– ślad osadnictwa, epoka kamienia – ślad osadnictwa, k. przeworska, okres wpływów rzymskich	-
183	AZP 105-55	69	Radziszów	– ślad osadnictwa, epoka kamienia (paleolit schyłkowy?)	-
184	AZP 105-55	70	Radziszów	– osada, neolit? – ślad osadnictwa, wczesna epoka brązu	-
185	AZP 105-55	71	Radziszów	– osada, kultura ceramiki wstęgowej rytej, neolit wczesny – osada, cykl lendzielsko-polgarski, neolit starszy – ślad osadnictwa, k. przeworska, późny okres wpływów rzymskich	-
186	AZP 105-55	72	Radziszów	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
187	AZP 105-55	75	Radziszów	– osada, neolit?	-
188	AZP 105-55	76	Radziszów	– osada, kultura przeworska, późny okres wpływów rzymskich	-
189	AZP 105-55	77	Radziszów	– osada, kultura przeworska, okres wpływów rzymskich	-
190	AZP 105-55	78	Radziszów	– ślad osadnictwa, kultura przeworska, późny okres wpływów rzymskich?	-
191	AZP 105-55	79	Radziszów	– osada, neolit – osada, kultura łużycka, epoka brązu	-
192	AZP 105-55	80	Radziszów	– osada, prahistoria	-
193	AZP 105-55	81	Radziszów	– ślad osadnictwa, kultura ceramiki sznurowej, neolit młodszy	-
194	AZP 105-55	82	Radziszów	– ślad osadnictwa, neolit	-
195	AZP 104-55	70	Rzozów	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
196	AZP 104-55	71	Rzozów	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
197	AZP 104-55	72	Rzozów	– ślad osadnictwa, epoka kamienia – ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze XI-XIII w.	-
198	AZP 104-55	73	Rzozów	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
199	AZP 104-55	74	Rzozów	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
200	AZP 104-55	75	Rzozów	– osada, epoka kamienia – ślad osadnictwa, okres rzymski	-
201	AZP 105-55	14	Rzozów	– osada, neolit?	-
202	AZP 105-55	15	Rzozów	– ślad osadnictwa, epoka kamienia – ślad osadnictwa, prahistoria – osada, późne średniowiecze XIII-XV w.	-
203	AZP 105-55	16	Rzozów	– ślad osadnictwa, epoka kamienia – ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze XI-XIII w. – ślad osadnictwa, późne średniowiecze XIII-XV w. – ślad osadnictwa, okres nowożytny XVI-XVIII w.	-
204	AZP 105-55	17	Rzozów	– ślad osadnictwa, epoka kamienia – ślad osadnictwa, prahistoria – osada, późne średniowiecze XIV-XVI w. – osada, okres nowożytny XVI-XVIII w.	-
205	AZP 105-55	18	Rzozów	– osada, cykl lendzielsko-polgarski/kultura pucharów lejkowatych, neolit starszy/neolit środkowy	-

Lp.	Arkusze AZP	Nr stanowiska na obszarze AZP	Miejscowość	Klasyfikacja chronologiczno-kulturowa znalezisk	Wpis do rejestru zabytków
				– ślad osadnictwa, k. przeworska, okres wpływów rzymskich – ślad osadnictwa, późne średniowiecze XV-XVII w.	
206	AZP 105-55	19	Rzozów	– osada, kultura ceramiki wstęgowej rytej, neolit wczesny – ślad osadnictwa, cykl lendzielsko-pułgarski/kultura pucharów, neolit starszy/neolit środkowy – osada, kultura łużycka, epoka brązu – ślad osadnictwa, prehistoria – osada, późne średniowiecze XIV-XVI w.	-
207	AZP 104-55	1	Skawina	– osada lub obozowisko, epoka kamienia	-
208	AZP 104-55	2	Skawina	– osada, neolit – osada, okres rzymski – osada, średniowiecze	-
209	AZP 104-55	3	Skawina	– osada, epoka kamienia – osada, wczesne średniowiecze – osada, mezolit – osada, neolit – osada, wczesne średniowiecze – osada, okres nowożytny (od XVII w.)	-
210	AZP 104-55	4	Skawina	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
211	AZP 104-55	5	Skawina	– ślad osadnictwa na złożu wtórnym, epoka kamienia	-
212	AZP 104-55	6	Skawina	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
213	AZP 104-55	7	Skawina	– osada, epoka kamienia – osada, wczesne średniowiecze	-
214	AZP 104-55	8	Skawina	– osada, epoka kamienia	-
215	AZP 104-55	9	Skawina	– osada, epoka kamienia	-
216	AZP 104-55	10	Skawina	– ślad osadnictwa, neolit	-
217	AZP 104-55	11	Skawina	– ślad osadnictwa, epoka kamienia – osada, orkes rzymski	-
218	AZP 104-55	12	Skawina	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
219	AZP 104-55	13	Skawina	– ślad osadnictwa, epoka kamienia – osada, okres rzymski – ślad osadnictwa, późne średniowiecze	-
220	AZP 104-55	14	Skawina	– ślad osadnictwa, neolit – ślad osadnictwa, kultura łużycka – osada, wczesne średniowiecze	Rejestr zabytków wpis 850/A z dn. 17.10.1968 r.
221	AZP 104-55	15	Skawina	– osada, neolit – osada, okres rzymski	-
222	AZP 104-55	16	Skawina	– domniemany zamek, średniowiecze i okres nowożytny od XIV w.	-
223	AZP 104-55	17	Skawina	– znalezisko luźne, epoka brązu	-
224	AZP 104-55	18	Skawina	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
225	AZP 104-55	19	Skawina	– ślad osadnictwa, późne średniowiecze	-
226	AZP 104-55	20	Skawina	– ślad osadnictwa, okres rzymski	-
227	AZP 104-55	21	Skawina	– ślad osadnictwa, okres rzymski	-
228	AZP 104-55	22	Skawina	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
229	AZP 104-55	23	Skawina	– ślad osadnictwa, okres rzymski	-
230	AZP 104-55	24	Skawina	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
231	AZP 104-55	25	Skawina	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
232	AZP 104-55	26	Skawina	– ślad osadnictwa, epoka kamienia – ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze XI-XIII w. – ślad osadnictwa, późne średniowiecze	-
233	AZP 104-55	27	Skawina	– ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze	-
234	AZP 104-55	28	Skawina	– ślad osadnictwa, późne średniowiecze/okres nowożytny XV – XVIII w.	-

Lp.	Arkusze AZP	Nr stanowiska na obszarze AZP	Miejscowość	Klasyfikacja chronologiczno-kulturowa znalezisk	Wpis do rejestru zabytków
235	AZP 104-55	29	Skawina	– ślad osadnictwa, późne średniowiecze	-
236	AZP 104-55	30	Skawina	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
237	AZP 104-55	31	Skawina	– ślad osadnictwa, okres rzymski? – ślad osadnictwa, średniowiecze	-
238	AZP 104-55	32	Skawina	– osada, późne średniowiecze XIII-XV w.	-
239	AZP 104-55	33	Skawina	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
240	AZP 104-55	34	Skawina	– ślad osadnictwa, okres rzymski – ślad osadnictwa, późne średniowiecze lub okres nowożytny	-
241	AZP 104-55	35	Skawina	– ślad osadnictwa, okres rzymski	-
242	AZP 104-55	36	Skawina	– osada, wczesne średniowiecze XI-XII w.	-
243	AZP 104-55	37	Skawina	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
244	AZP 104-55	38	Skawina	– ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze XI-XII w. – ślad osadnictwa, późne średniowiecze	-
245	AZP 104-55	39	Skawina	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
246	AZP 104-55	40	Skawina	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
247	AZP 104-55	41	Skawina	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
248	AZP 104-55	42	Skawina	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
249	AZP 104-55	43	Skawina	– ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze XI-XIII w.	-
250	AZP 104-55	44	Skawina	– ślad osadnictwa, okres rzymski	-
251	AZP 104-55	45	Skawina	– ślad osadnictwa, prehistoria	-
252	AZP 104-55	46	Skawina	– ślad osadnictwa, okres rzymski – ślad osadnictwa, okres rzymski	-
253	AZP 104-55	47	Skawina	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
254	AZP 104-55	48	Skawina	– ślad osadnictwa, epoka kamienia – osada, kultura łużycka – ślad osadnictwa, późne średniowiecze	-
255	AZP 104-55	49	Skawina	– osada, wczesne średniowiecze XI-XII w.	-
256	AZP 104-55	50	Skawina	– ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze XI-XIII w. – ślad osadnictwa, późne średniowiecze	-
257	AZP 104-55	51	Skawina	– ślad osadnictwa, neolit – ślad osadnictwa, okres rzymski	-
258	AZP 104-55	52	Skawina	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
259	AZP 104-55	53	Skawina	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
260	AZP 104-55	54	Skawina	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
261	AZP 104-55	55	Skawina	– ślad osadnictwa, k. łużycka – ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze XI-XII w. – ślad osadnictwa, późne średniowiecze	-
262	AZP 104-55	56	Skawina	– ślad osadnictwa, epoka kamienia – ślad osadnictwa, prehistoria – ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze	-
263	AZP 104-55	57	Skawina	– ślad osadnictwa, późne średniowiecze	-
264	AZP 104-55	58	Skawina	– ślad osadnictwa, prehistoria	-
265	AZP 104-55	59	Skawina	– osada, okres rzymski – ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze – ślad osadnictwa, późne średniowiecze	-
266	AZP 104-55	60	Skawina	– ślad osadnictwa, epoka kamienia – ślad osadnictwa, prehistoria	-
267	AZP 104-55	61	Skawina	– osada, okres rzymski	-
268	AZP 104-54	118	Wielkie Drogi	– grób, kultura łużycka	Rejestr zabytków wpis 1255 z dn. 21.12.1970 r.
269	AZP 104-54	119	Wielkie Drogi	– grób, kultura łużycka	-
270	AZP 104-54	120	Wielkie Drogi	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
271	AZP 104-54	121	Wielkie Drogi	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-

Lp.	Arkusze AZP	Nr stanowiska na obszarze AZP	Miejscowość	Klasyfikacja chronologiczno-kulturowa znalezisk	Wpis do rejestru zabytków
272	AZP 104-54	122	Wielkie Drogi	– osada, neolit lub wczesna epoka brązu – ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze XII-XIII w.	-
273	AZP 104-54	123	Wielkie Drogi	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
274	AZP 104-54	124	Wielkie Drogi	– ślad osadnictwa, neolit lub wczesna epoka brązu – ślad osadnictwa, późne średniowiecze XIV-XV w.	-
275	AZP 104-54	125	Wielkie Drogi	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
276	AZP 104-54	126	Wielkie Drogi	– ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze XII-XIII w.	-
277	AZP 104-54	127	Wielkie Drogi	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
278	AZP 104-54	128	Wielkie Drogi	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
279	AZP 104-54	129	Wielkie Drogi	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
280	AZP 104-54	130	Wielkie Drogi	– ślad osadnictwa, epoka kamienia – ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze XII-XIII w. – ślad osadnictwa, późne średniowiecze XIV-XV w.	-
281	AZP 104-54	131	Wielkie Drogi	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
282	AZP 104-54	132	Wielkie Drogi	– ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze XII-XIII w.	-
283	AZP 104-54	133	Wielkie Drogi	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
284	AZP 104-54	134	Wielkie Drogi	– ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze XI-XII w.	-
285	AZP 104-54	135	Wielkie Drogi	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
286	AZP 104-54	136	Wielkie Drogi	– ślad osadnictwa, neolit	-
287	AZP 104-54	137	Wielkie Drogi	– ślad osadnictwa, okres nowożytny XVI-XVII w.	-
288	AZP 104-54	138	Wielkie Drogi	– ślad osadnictwa, neolit	-
289	AZP 104-54	139	Wielkie Drogi	– osada, wczesna epoka brązu	-
290	AZP 104-54	140	Wielkie Drogi	– ślad osadnictwa, epoka kamienia – ślad osadnictwa, okres wpływów rzymskich – ślad osadnictwa, późne średniowiecze XIV-XV w.	-
291	AZP 104-54	141	Wielkie Drogi	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
292	AZP 104-54	142	Wielkie Drogi	– ślad osadnictwa, kultura ceramiki sznurowej, neolit – ślad osadnictwa, kultura przeworska, okres wpływów rzymskich	-
293	AZP 104-54	143	Wielkie Drogi	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
294	AZP 104-54	144	Wielkie Drogi	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
295	AZP 104-54	145	Wielkie Drogi	– ślad osadnictwa, epoka kamienia – ślad osadnictwa, okres wpływów rzymskich	-
296	AZP 104-54	146	Wielkie Drogi	– osada, późne średniowiecze XIII-XIV w.	-
297	AZP 104-54	147	Wielkie Drogi	– ślad osadnictwa, neolit – ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze	-
298	AZP 104-54	148	Wielkie Drogi	– ślad osadnictwa, epoka kamienia – ślad osadnictwa, okres nowożytny XVI-XVII w.	-
299	AZP 104-54	149	Wielkie Drogi	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
300	AZP 104-54	150	Wielkie Drogi	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
301	AZP 104-54	151	Wielkie Drogi	– ślad osadnictwa, okres nowożytny XVI-XVII w.	-
302	AZP 104-54	152	Wielkie Drogi	– ślad osadnictwa, neolit	-
303	AZP 104-54	153	Wielkie Drogi	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
304	AZP 104-54	154	Wielkie Drogi	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
305	AZP 104-54	155	Wielkie Drogi	– ślad osadnictwa, neolit	-
306	AZP 104-54	156	Wielkie Drogi	– ślad osadnictwa, neolit	-
307	AZP 104-54	157	Wielkie Drogi	– osada, neolit	-
308	AZP 104-54	158	Wielkie Drogi	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
309	AZP 105-54	69	Wielkie Drogi	– osada, wczesne średniowiecze – osada, wczesne średniowiecze XI-XIII w.	Rejestr zabytków wpis 824/A z dn. 29.12.1967 r.
310	AZP 105-54	70	Wielkie Drogi	– osada, neolit	-
311	AZP 105-54	71	Wielkie Drogi	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
312	AZP 105-54	72	Wielkie Drogi	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-

Lp.	Arkusze AZP	Nr stanowiska na obszarze AZP	Miejscowość	Klasyfikacja chronologiczno-kulturowa znalezisk	Wpis do rejestru zabytków
313	AZP 105-54	73	Wielkie Drogi	– ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze XI-XIII w.	-
314	AZP 105-54	74	Wielkie Drogi	– ślad osadnictwa, epoka kamienia – osada, kultura przeworska, późny okres wpływów rzymskich	-
315	AZP 105-54	75	Wielkie Drogi	– ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze XII-XIII w. – ślad osadnictwa, późne średniowiecze XIV-XVI w.	-
316	AZP 105-55	96	Wola Radziszowska	– ślad osadnictwa, kultura przeworska, okres wpływów rzymskich – ślad osadnictwa, późne średniowiecze	-
317	AZP 105-55	97	Wola Radziszowska	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
318	AZP 105-55	98	Wola Radziszowska	– ślad osadnictwa, epoka kamienia – osada, prahistoria	-
319	AZP 105-55	99	Wola Radziszowska	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
320	AZP 105-55	100	Wola Radziszowska	– osada, epoka kamienia – osada, kultura przeworska, późny okres wpływów rzymskich – ślad osadnictwa, późne średniowiecze XIII-XV w. – ślad osadnictwa, późny okres wpływów rzymskich/późne średniowiecze	-
321	AZP 105-55	101	Wola Radziszowska	– osada, cykl lendzielsko-polgarski, neolit starszy – ślad osadnictwa, wczesna epoka brązu – osada, kultura łużycka, epoka brązu	-
322	AZP 105-55	102	Wola Radziszowska	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
323	AZP 105-55	103	Wola Radziszowska	– ślad osadnictwa, późne średniowiecze XIV-XV w.	-
324	AZP 105-55	104	Wola Radziszowska	– ślad osadnictwa, epoka kamienia – osada, kultura przeworska, późny okres wpływów rzymskich	-
325	AZP 105-55	105	Wola Radziszowska	– osada, neolit	-
326	AZP 105-55	106	Wola Radziszowska	– osada, epoka kamienia	-
327	AZP 105-55	107	Wola Radziszowska	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
328	AZP 105-55	108	Wola Radziszowska	– osada, epoka kamienia	-
329	AZP 105-55	109	Wola Radziszowska	– ślad osadnictwa, epoka kamienia – ślad osadnictwa, kultura przeworska, okres wpływów rzymskich – ślad osadnictwa, późne średniowiecze XIV-XV w.	-
330	AZP 105-55	110	Wola Radziszowska	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
331	AZP 105-55	111	Wola Radziszowska	– ślad osadnictwa, epoka kamienia – ślad osadnictwa, kultura przeworska, okres wpływów rzymskich – ślad osadnictwa, późne średniowiecze XIII-XV w.	-
332	AZP 106-55	1	Wola Radziszowska	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
333	AZP 106-55	2	Wola Radziszowska	– ślad osadnictwa, prahistoria – ślad osadnictwa, późne średniowiecze – ślad osadnictwa, nowożytność	-
334	AZP 106-55	3	Wola Radziszowska	– ślad osadnictwa, epoka kamienia – ślad osadnictwa, nowożytność	-
335	AZP 106-55	4	Wola Radziszowska	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-

Lp.	Arkusze AZP	Nr stanowiska na obszarze AZP	Miejscowość	Klasyfikacja chronologiczno-kulturowa znalezisk	Wpis do rejestru zabytków
336	AZP 106-55	5	Wola Radziszowska	– ślad osadnictwa, neolit	-
337	AZP 106-55	6	Wola Radziszowska	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
338	AZP 106-55	7	Wola Radziszowska	– ślad osadnictwa, późne średniowiecze	-
339	AZP 106-55	8	Wola Radziszowska	– ślad osadnictwa, późne średniowiecze	-
340	AZP 106-55	9	Wola Radziszowska	– ślad osadnictwa, neolit	-
341	AZP 106-55	10	Wola Radziszowska	– ślad osadnictwa, prahistoria? – ślad osadnictwa, późne średniowiecze – ślad osadnictwa, nowożytność	-
342	AZP 106-55	11	Wola Radziszowska	– ślad osadnictwa, neolit – ślad osadnictwa, średniowiecze?	-
343	AZP 104-54	197	Zelczyna	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-
344	AZP 104-54	198	Zelczyna	– osada lub pracownia, epoka kamienia	-
345	AZP 104-54	199	Zelczyna	– osada lub pracownia, cykl wstęgowy, neolit	-
346	AZP 104-54	200	Zelczyna	– ślad osadnictwa, neolit	-
347	AZP 104-54	201	Zelczyna	– ślad osadnictwa, neolit	-
348	AZP 104-54	202	Zelczyna	– osada lub pracownia, cykl wstęgowy, neolit	-
349	AZP 104-54	203	Zelczyna	– ślad osadnictwa, epoka kamienia	-

Źródło: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Skawina

5.3.6. Dziedzictwo niematerialne

Ziemie, na których położona jest gmina Skawina, zamieszkiwali Krakowiacy Zachodni. Jest to grupa etnograficzna związana z terenami położonymi wokół Krakowa, sięgającymi na zachód po rzekę Przemszę, na północy po Szczekociny, na wschód po Jędrzejów, Miechów, Proszowice, Koszyce i Bochnię, na południe po Myślenice, Kalwarię Zebrzydowską i Wadowice. Na południe od gminy przebiega granica między Zachodnimi Krakowiakami a Lachami „od Wadowic”. Pod względem gospodarczym, dominowała tradycyjna gospodarka rolną i przyzagrodowa hodowla, szybko rozwinęły się pierwsze gałęzie produkcji pozarolniczej. Bardzo dobrze rozwinięte było również tradycyjne rzemiosło, Skawina słynęła z wyrobu malowanych skrzyń.

Strój Krakowiaków Zachodnich miał wiele odmian lokalnych. W stroju męskim typowa była biała sukmana ze stojącym kołnierzem, najczęściej zdobiona amarantowymi lub czarnymi chwostami. W okolicy Wieliczki, Bochni i Dobczyc noszono sukmany z naszykiem z czarnego sznurka ułożonym w krzyże. Pod nią wkładano granatowy kaftan z amarantowymi lub zielonymi chwostami, białą koszulę i zakładano płócienne jasne spodnie, wysokie skórzane buty i szeroki pas. Nakrycie głowy stanowił kapelusz tzw. celender lub wełniana czapka - magierka, rzadziej czerwona rogatywka. Strój kobiecy składał się z białej koszuli ozdobionej haftem, płóciennej halki, spódnicy z gładkiej wełenki lub kwiecistego tybetu, zapaski tybetowej drukowanej, płóciennej lub tiulowej z białym haftem. Na koszulę zakładano gorset, niekiedy również kaftanik (katanki), na głowę nakładano dużą chustę naramienną, a na nogi czarne buty z cholewami lub sznurowane trzewiki. Uzupełnieniem stroju kobiecego były korale i biżuteria wykonana z bakfonu (stop miedzi, cynku i niklu) lub z mosiądzu. Kobiety nosiły pierścionki, spinki zdobione koralami i granacikami a także krzyże (równoramienne, wysadzone pięcioma koralami) zawieszane przy sznurze prawdziwych koralii. Męskie spinki zdobione były tylko koralami. Panny włosy spletały w warkocz, a mężatki po ucięciu warkocza nosiły włosy krótkie, zaczesane do tyłu i chowane pod czepiec lub chustkę.

Ryc. 8. Tradycyjny strój krakowiaków zachodnich

Źródło: <https://strojeludowe.net>

Tradycją kulturową nadal na terenie Gminy są uroczystości dożynkowe, pomimo, że rolnictwo przestało być głównym źródłem dochodów mieszkańców. Dożynki organizowano już w XVI w., gdy na terenach wykorzystywanych rolniczo ukształtowała się gospodarka folwarczno-dworska. Urządzali je dla chłopów właściciele majątków. W obchodach dożynkowych występują obrzędy mające charakter dziękczynienia i ofiary za urodzaj, takie jak zwyczaj ostatniej garścią lub kępą niezżętego zboża, które po żniwach pozostawiano na opustoszałym polu, dla zapewnienia ciągłości i pomyślności zbiorów. Najbardziej popularną tradycją związaną z dożynkami jest plecenie wieńców dożynkowych, z resztek zbóż, kiści czerwonej jarzębiny, owoców, kwiatów i kolorowych wstążek. Wieńce dożynkowe miały zwykle kształt wielkiej korony, rzadziej koła. Wieńiec dożynkowy nazywany był plonem. Uosabiał wszystkie zebrane plody i urodzaj. Niosła go najlepsza żniwiarka i gospodyni. Za nią postępował orszak odświętnie ubranych żniwiarzy, niosących na ramionach przybrane kwiatami, wyczyszczone kosy i sierpy. Obecnie rolę gospodarza dożynek pełni najczęściej burmistrz, a udział w uroczystościach biorą przedstawiciele władz samorządowych. Tradycja przybrała charakter świecki i jest okazją do uroczystości gminnych i integracji lokalnej społeczności.¹⁴

Obecnie na terenie gminy działalność służącą podtrzymaniu tradycji niematerialnych prowadzą m.in.: Centrum Kultury i Sportu w Skawinie, Miejska Biblioteka Publiczna oraz Muzeum Regionalne w Skawinie. Jednostki te przygotowują wystawy, prezentacje, imprezy plenerowe, publikują przewodniki, ulotki i broszury czy opracowują książki i albumy opisujące i upowszechniające lokalne dziedzictwo gminy. CKiS, Muzeum Regionalne oraz biblioteka wraz z filiami m.in. prowadzą spotkania i warsztaty w ramach edukacji regionalnej, przygotowują wernisaże lokalnych artystów,

¹⁴ Gminny program Opieki nad zabytkami dla Gminy Skawina na lata 2020-2023,

wystawy obrazów, organizują spotkania z literatami z gminy i okolic, współuczestniczą w targach turystycznych, organizują prelekcje mające na celu przedstawienie dziedzictwa kulturowego i atrakcji gminy czy organizują zajęcia dla mieszkańców. W samym 2022 roku CKiS zorganizował w sumie 117 wydarzeń o charakterze kulturalno-rozrywkowym, z kolei w ramach działalności Biblioteki przeprowadzono 520 godzin różnego rodzaju zajęć i warsztatów oraz 21 wydarzeń kulturalnych. Ponadto na terenie gminy działa Muzeum Regionalne w Skawinie, Izba Pamięci Rodu Hallerów i Hallerczyków, Izba Pamięci Niezależnego Związku Harcerstwa „Czerwony Mak”, Izba Regionalna w Krzęcinie, Izba Regionalna w Jaśkowicach, Izba Regionalna w Woli Radziszowskiej oraz Lokalna grupa działania "Blisko Krakowa". Muzeum Regionalne w Skawinie powstało w wyniku umowy pomiędzy Gminą Skawina a Towarzystwem Przyjaciół Skawiny. Jest to instytucja propagująca historię i zabytki kultury ludowej rejonu Skawiny. Zbiory muzealne upowszechniają znajomość historii miasta, jego zabytków, zwyczajów, obrzędów wśród mieszkańców gminy i poza nią. Są istotnym mechanizmem integrującym różne pokolenia mieszkańców gminy, jak i Skawinian mieszkających w różnych obszarach Polski i świata.

Na terenie gminy działają też bardzo liczne Stowarzyszenia, wśród nich m.in. Towarzystwo Przyjaciół Skawiny, Stowarzyszenie Nasze Miasto, Nasza Gmina, Towarzystwo Pamięci Gen. J. Hallera w Jurczycach, Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Społeczności Lokalnej „MożeMY”, Stowarzyszenie Nasz Radziszów, Stowarzyszenie Przyjaciół Ziemi Krzęcińskiej, Stowarzyszenie na rzecz rozwoju Sołectwa Jaśkowice XXI wiek, Stowarzyszenie „Jaśkowice – Nasza Przyszłość”, Stowarzyszenie Miłośników Doliny Cedronu w Woli Radziszowskiej, Stowarzyszenie „Między Wisłą a Skawinką”, Stowarzyszenie Seniorów i Juniorów Królewskiej Wioski - Wielkie Drogi oraz ZHP.

Upowszechnianiu lokalnych tradycji służy także działalność Kół Gospodyń Wiejskich, w tym w ramach Skawińskiego Stowarzyszenia Gospodyń Wiejskich oraz Kół działających w poszczególnych miejscowościach gminy, w tym Krzęcinie, Woli Radziszowskiej, Rzozowie

W gminie organizowane są imprezy cykliczne, jak np.: coroczne dożynki gminne, Dni Skawina, Dni organizacji pozarządowych i inicjatyw społecznych, Skawiński tydzień teatralny czy zabawa „Odkrywaj skarby blisko Krakowa”.

5.4 Stan zasobów obiektów zabytkowych

Stan zachowania zabytków na terenie gminy jest zróżnicowany.

Zdecydowanie najlepiej zachowane są kościoły, następnie zabytki będące siedzibą instytucji publicznych i należące do osób fizycznych założenia dworskie np. w Ochodzy, Jurczycach czy Skawinie - Korabnikach oraz obiekty które w ciągu ostatnich lat przeszły rewaloryzację.

W dobrym stanie jest większość występujących na terenie gminy kapliczek, część z nich została odnowiona na przestrzeni ostatnich lat. Obiekty te wymagają jednak bieżących prac konserwatorskich i pielęgnacyjnych, w tym dbania o zachowanie ekspozycji.

Dobrze zachowane są także murowane budynki mieszkalne i usługowe. Zamieszkałe drewniane domy są na ogół w dość dobrym stanie zachowania, choć część została przebudowana lub wyremontowana w sposób obniżający ich wartość historyczną.

W najgorszym stanie znajdują się drewniane stodoły zbudowane około 1900 r., których do czasów obecnych zachowało się niewiele oraz niezamieszkałe, drewniane domy z podobnego okresu.

W tabeli 3 „Obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków” w kolumnie „Uwagi” wskazano obiekty wymagające prac konserwatorskich i restauracyjnych. Najpilniejszych prac dokumentacyjnych

i zabezpieczających, ze względu na zły stan techniczny, mających na celu powstrzymanie przed zupełnym zniszczeniem wymagają:

- drewniany dom, Krzęcin, ul. Spacerowa 4, zbudowany ok. 1900 r.;
- drewniany dom, Krzęcin, ul. Spacerowa 6, zbudowany ok. 1900 r.;
- drewniana stodoła, Radziszów, ul. Kościelna 12, zbudowany ok. 1900 r.;
- drewniana stodoła, Radziszów, ul. Zadworze Górne 50, zbudowany ok. 1900 r.;
- drewniany dom, Skawina, ul. Zamkowa 18, zbudowany ok. 1930 r.;
- drewniana stodoła, Wola Radziszowska, ul. Kościelna 6, zbudowany ok. 1900 r.;
- drewniany dom, Zelczyna, ul. Podgórska 1, zbudowany ok. 1920 r.

Prac konserwatorskich wymaga także m.in. część nagrobków na cmentarzach na terenie gminy, pojedyncze kapliczki, które do tej pory nie zostały jeszcze odnowione, m.in. kapliczka Janików w Rzozowie.

Konieczne są prace naprawcze na odnowionym w 2013 roku dworze Dzieduszyckich w Radziszowie, mające na celu odbudowę zerwanego na początku 2024 roku gzymsu.

We wpisanym do rejestru zabytków budynku dawnego Towarzystwa Gimnastycznego "Sokół" wskazane jest podjęcie prac remontowych oraz poprawy funkcjonalności dla usług kultury i administracji.

W złym stanie są wpisane do rejestru zabytków, stanowiące własność Skarbu Państwa zespoły dworskie położone w Facimiechu i Polance Hallera oraz wpisany do ewidencji, stanowiący własność Spółki dwór wraz z założeniem parkowym w Jaśkowicach.

Część obiektów, jak dom drewniany w Krzęcinie przy ul. Św. Stanisława Biskupa 10 czy dom murowany w Skawinie przy ul. Hallerów 11, zostały przebudowane z zachowaniem bryły budynku, jednak bez zachowania pierwotnych cech stylowych, zupełnie zatracając swój zabytkowy charakter.

Zasób gminnej ewidencji zabytków zaktualizowanej w 2022 r. obejmował 210 obiektów. Od roku 2022, kiedy to przyjęta została aktualnie obowiązująca ewidencja zabytków gminy została pomniejszona o jeden obiekt w związku decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dnia 10.02.2022 r., która wykreśliła z wojewódzkiej ewidencji zabytków obiekt określony numerem 175 w GEZ, stanowiący dom drewniany z ok. 1920 r. położony na działce 139/1 w miejscowości Wielkie Drogi, w związku z czym wykreślono go także z Gminnej Ewidencji Zabytków.

W okresie lat 2021-2023 po przyjęciu poprzedniego Programu ochrony nad zabytkami prowadzono szereg działań na rzecz dziedzictwa kulturowego gminy Skawina, wśród których bardzo ważne miejsce zajęło prowadzenie prac remontowych i doprowadzenie do poprawy stanu zachowania, tak cennych dla lokalnej tożsamości kapliczek przydrożnych. Z budżetu gminy corocznie przyznawane są dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach. Od czasu przyjęcia poprzedniego programu opieki nad zabytkami, poza szeregiem mniejszych prac naprawczych i utrzymaniowych na obiektach zabytkowych wykonano m.in.:

- remont konserwatorski wraz z remontem fundamentów i budową instalacji na drewnianej dzwonnicy w Pozowicach oraz remont ogrodzenia dzwonnicy;
- remont ogrodzenia przy krzyżu żelaznym na kamiennym postumencie w Ochodzy;
- renowację kapliczki „Chrystus Frasobliwy” w Rzozowie wraz z najbliższym otoczeniem;
- renowację kapliczki Matki Boskiej z Dzieciątkiem tzw. Kapliczki Wójtowskiej w Krzęcinie;
- renowację kapliczki św. Floriana (Rodziny Zapałowiczów) zlokalizowanej w Radziszowie;
- prace konserwatorskie przy kapliczce domkowej św. Izydora w Borku Szlacheckim;
- renowację i konserwację kapliczki Matki Boskiej Gidelskiej w Jurczycach;
- renowację i konserwację kapliczki z Chrystusem Cierniem Koronowanym wraz z ogrodzeniem w Polance Hallera;
- renowację i konserwację kapliczki Najświętszej Marii Panny w Jurczycach;

- remont przydrożnej kapliczki Matki Boskiej zlokalizowanej przy ul. Robotniczej w Skawinie.

Ponadto w roku 2023 poprzedzającym sporządzenie niniejszego Programu wykonano nowy fundament kamiennej kapliczki Najświętszej Marii Panny zlokalizowanej w miejscowości Jurczyce oraz prace konserwatorskie i renowację kapliczki Janików w Rzozowie.

W najbliższych latach planowane są dalsze prace remontowe i konserwatorskie na zabytkach. W ramach dotacji z Rządowego Programu Odbudowy Zabytków Polski Ład gmina uzyskała 1,2 mln złotych na modernizację Ratusza, w ramach której planuje się modernizację najmocniej zniszczonych elementów budynku m.in. wymianę dachu wieży oraz modernizację elewacji zewnętrznej budynku. Dzięki realizacji, planowanej na lata 2024-2025 zadania budynek odzyska swój historyczny wygląd, co w znaczący sposób poprawi jakość estetyczną obiektu i uatrakcyjni przestrzeń publiczną centrum miasta.

Na początku 2024 roku zlecono i wykonano programy dla następujących kapliczek:

- Matki Boskiej z Dzieciątkiem na dz. o nr ew. 208/2,246 w m. Grabie,
- św. Jana Nepomucena na dz. o nr 1698 w m. Wola Radziszowska.

W roku 2024 planuje się zlecenie kolejnych programów dla kapliczek:

- „Boża Męka” na dz. o nr ew. 1096 w m. Krzęcin,
- „Boga w Trójcy Jedynego” na dz. o nr ew. 1231 w Radziszowie.

5.5 Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Na obszarze gminy Skawina znajdują się obiekty zabytkowe o różnej randze. Najwyższe znaczenie dla gminy mają obiekty zabytkowe wpisane do rejestru, omówione w rozdziale 5.3.1, w tym w szczególności: drewniane kościoły w Krzęcinie i Woli Radziszowskiej, budynek d. Towarzystwa Gimnastycznego "Sokół" w Skawinie, dworzec kolejowy w Skawinie, dawna bożnica Chewra Tehilim w Skawinie. Obiektami o wysokim znaczeniu dla gminy są także zabudowania pełniące ciekawe historycznie role, jak pałac Heilperna i dworek Ludwikowskich w Skawinie, dawny zajazd i stacja dylżansu w Facimiechu, dwór z otoczeniem parkowym w Jaśkowicach czy dawny zajazd przy ul. Żwirki i Wigury w Skawinie (obecnie Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy).

Ważnymi relikdami są też pojedyncze zachowane obiekty gospodarcze jak stodoły i spichlerze w miejscowościach Krzęcin, Pozowice, Radziszów, Wola Radziszowska. Bardzo cenne są pozostałości tradycyjnej drewnianej zabudowy mieszkalnej, wśród której na szczególną uwagę zasługują: domy z przełomu XIX i XX wieku w Facimiechu, Jurczycach, Krzęcinie, Polance Hallera, Radziszowie, Skawinie i Woli Radziszowskiej. Ciekawe są także kamienice położone wokół rynku i w uliczkach do niego przylegających, na których zachowane zostały bogate zdobienia elewacji i ozdobne gzymsy.

Niezwykle ważną rolę w krajobrazie gminy odgrywają również bardzo liczne kapliczki, figury i krzyże przydrożne, w tym najstarsze: Kapliczka z Chrystusem Błogosławiącym w Pozowicach z 1777 r., Figura Matki Boskiej w Skawinie z 1802 r. czy Kapliczka „Chrystus Frasobliwy” w Rzozowie z 1837 r., a także kamienno-żeliwny krzyż z XIX w. upamiętniający cmentarz choleryczny w Woli Radziszowskiej. Wśród obiektów małej architektury należy wymienić również wyróżniające się bogatym wzornictwem nagrobki na cmentarzach parafialnych w Krzęcinie, Radziszowie, Skawinie i Woli Radziszowskiej.

Ryc. 9. Kościół p.w. Wniebowzięcia NMP w Woli Radziszowskiej

Fot. GEZ Skawina

Ryc. 10. Budynek d. Towarzystwa Gimnastycznego "Sokół" w Skawinie

Fot. GEZ Skawina

Ryc. 11. Dawna bożnica Chewra Tehilim w Skawinie

Fot. GEZ Skawina

Ryc. 12. Zespół stacji kolejowej: dworzec w Skawinie

Fot. GEZ Skawina

Ryc. 13. Dom mieszkalny w Polance Hallera

Fot. GEZ Skawina

Ryc. 14. Dom mieszkalny w Skawinie

Fot. GEZ Skawina

Ryc. 15. Nagrobki na cmentarzu w Krzęcinie

Fot. GEZ Skawina

Ryc. 16. Zdobienie wokół okien na kamienicy w Skawinie

Fot. GEZ Skawina

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego. Analiza szans i zagrożeń

6.1 Mocne strony

Atutami środowiska kulturowego gminy Skawina są:

- znaczna liczba obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków,
- kościoły włączone do Szlaku Architektury Drewnianej,
- dobry stan przeważającej części zasobów kulturowych,
- liczne kapliczki przydrożne podnoszące walory krajobrazu kulturowego,
- zachowane przykłady tradycyjnej zabudowy mieszkalnej i gospodarczej,
- duża liczba stanowisk archeologicznych, w tym trzy wpisane do rejestru zabytków archeologicznych,
- aktywność gminy w pozyskiwaniu środków na remonty obiektów zabytkowych,
- ciągle prowadzone prace restauracyjne na kapliczkach na terenie gminy,
- działalność Centrum Kultury i Sportu w Skawinie, Miejskiej Biblioteki Publicznej czy Muzeum Regionalnego,
- duża liczba wydarzeń kulturalnych; imprez plenerowych, wystaw, wykładów itp.;
- istnienie Izb Regionalnych w Krzęcinie, Woli Radziszowskiej, Jaśkowicach, Izby Pamięci Rodu Hallerów i Hallerczyków w Jurczycach czy Harcerskiej Izby Pamięci,
- działalność organizacji i stowarzyszeń w zakresie zachowania tradycji i dziedzictwa kulturowego oraz jego popularyzacji na terenie gminy,
- działalność Kół Gospodyń Wiejskich,
- dbałość mieszkańców o miejsca kultu religijnego, w tym kapliczki i krzyże przydrożne,
- położenie na międzynarodowym szlaku kulturowym Romea Strata i międzynarodowym Bursztynowym Szlaku Greenways,
- położenie na Szlaku Powstania Styczniowego w ramach Małopolskiego Szlaku Pamięci,
- liczne szlaki turystyczne piesze i rowerowe przebiegające przez gminę, m.in. Szlak Papieski „Złotej Róży”, Wiślana Trasa Rowerowa, trasy rowerowe Doliną Wisły, Historycznym Traktem, Dolinami i wzgórzami, Malowniczymi Zakątkami gminy Skawina.

6.2 Słabe strony

Słabą stroną sfery dziedzictwa kulturowego gminy są:

- zły stan części założeń dworskich wpisanych do rejestru zabytków będących własnością Skarbu Państwa lub o nie w pełni uregulowanym stanie prawnym, stanowiących dziedzictwo historyczne miejscowości Facimiech, Jaśkowice i Polanka Hallera,
- niewłaściwie prowadzone remonty obiektów zabytkowych, przebudowy prowadzące do utraty cech stylowych części obiektów,
- brak dostępu do zespołów dworsko-parkowych będących w posiadaniu właścicieli prywatnych,
- degradacja obiektów zabytkowych, w szczególności pozostałości nielicznych obiektów stanowiących tradycyjną zabudowę wsi,
- brak świadomości części właścicieli prywatnych o wartościach zabytkowych posiadanych obiektów,
- brak zainteresowania części właścicieli potrzebą utrzymania i renowacji zabytków stanowiących domy mieszkalne i zabudowania gospodarcze stanowiących własność prywatną,

- niska świadomość części właścicieli prywatnych i brak dostatecznej wiedzy na temat możliwości pozyskiwania środków zewnętrznych na niezbędne prace renowacyjne i restauratorskie.

6.3 Szanse

Szanse dla dziedzictwa kulturowego gminy to:

- rozbudowana oferta kulturalna Centrum Kultury i Sportu w Skawinie, Biblioteki Publicznej i Muzeum Regionalnego,
- organizowanie wydarzeń kulturowych, wystaw i spotkań promujących historię i dziedzictwo kulturowe gminy,
- podnoszenie atrakcyjności turystycznej przy wykorzystaniu zasobów kulturowych,
- utrzymanie i odnawianie obiektów zabytkowych oraz zachowanie ich ekspozycji,
- adaptacja obiektów zabytkowych oraz innych o wysokich walorach historyczno-kulturowych na cele publiczne lub dla funkcji komercyjnych,
- podejmowanie działań na rzecz pozyskiwania środków na cele odnowy i opieki nad obiektami zabytkowymi,
- wysoka świadomość władz Gminy oraz pracowników Urzędu o potrzebie intensyfikowania działań związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego Gminy,
- zachowanie zasadniczych cech krajobrazu kulturowego gminy,
- podnoszenie wśród lokalnej społeczności wiedzy i świadomości w zakresie potrzeby zachowania dziedzictwa kulturowego materialnego i niematerialnego,
- położenie na międzynarodowych szlakach turystycznych,
- niewielka odległość od Krakowa, który corocznie odwiedzają rzesze turystów, położenie na trasie z Krakowa do Oświęcimia który jest również licznie odwiedzany,
- współpraca pomiędzy gminami w zakresie promocji oraz tworzenia oferty turystyczno-rekreacyjnej, przynależność Gminy do Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania,
- możliwość wykorzystania zewnętrznych, w tym pozakrajowych źródeł finansowania na działania związane z ochroną i promocją dziedzictwa kulturowego.

6.4 Zagrożenia

Zagrożenia dla dziedzictwa kulturowego stanowią:

- niewystarczająca ilość funduszy na utrzymanie obiektów zabytkowych, wysokie koszty prac konserwatorskich,
- niewłaściwa konserwacja lub modernizacja obiektów nieobjętych wpisem do rejestru zabytków,
- zanikanie tradycyjnej zabudowy wsi; zarówno mieszkalnej jak i gospodarczej,
- nieprawidłowo prowadzone prace remontowe,
- nieużytkowanie obiektów lub brak remontów prowadzący do niszczenia zasobów,
- nielegalna rozbiórka obiektów,
- brak zainteresowania obiektami wpisanymi do rejestru zabytków a stanowiącymi własność Skarbu Państwa,
- niewystarczający nadzór nad zabytkami ze strony instytucji do tego powołanych,
- brak świadomości wartości zabudowy tradycyjnej i zainteresowania dla jej utrzymania,
- wprowadzanie elementów zagospodarowania terenu przesłaniających ekspozycję obiektów zabytkowych od strony dróg,
- brak skutecznej egzekucji prawa,
- brak zapewnienia odpowiedniego nadzoru przy pracach na terenie stanowisk archeologicznych,

- niezgłaszanie przypadkowo dokonanych odkryć zabytków i obiektów archeologicznych oraz znalezisk przedmiotów, co do których istnieje przypuszczenie, że mogą być zabytkami archeologicznymi.

7. Założenia programowe

7.1 Priorytety programu opieki

Określenie zasobów dziedzictwa kulturowego gminy Skawina, zdiagnozowanie mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń pozwala na stwierdzenie aktualności dotychczas przyjętego celu strategicznego, jakim jest: *wykorzystanie dziedzictwa kulturowego Gminy do integracji lokalnej społeczności oraz poprawa estetyki przestrzeni publicznej z nastawieniem na rewaloryzację jej tradycyjnych i historycznych walorów. Wypracowane dotychczas metody działania oraz doświadczenie pozyskiwaniu funduszy zewnętrznych stanowią kapitał samorządu i potencjał pozytywnie rokujący na kolejne lata.*

Zasoby kulturowe na obszarze gminy powinny, zgodnie z ideą zawartą w strategii województwa małopolskiego, być postrzegane jako czynniki rozwoju społeczno-ekonomicznego.

Ochrona przestrzeni kulturowej nie powinna być pasywna i bierna, ale powinna polegać na efektywnym i racjonalnym zarządzaniu zasobami. Należy dążyć do nadania zabytkom nowych funkcji poprzez nowoczesny model użytkowania łączący ochronę, zwiększanie dostępności, poszukiwanie nowych form opieki i włączanie zasobów dziedzictwa do sektora przemysłu czasu wolnego.

Priorytety programu opieki to:

- 1) Wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego dla rozwoju turystyki i rekreacji,
- 2) Zachowanie materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego gminy, w szczególności utrzymanie zabytków w należyтым stanie technicznym umożliwiającym ich ekspozycję zgodnie z przyjętymi założeniami konserwatorskimi i ochrony zabytków oraz właściwą eksploatację,
- 3) Ochrona i kształtowanie krajobrazu kulturowego,
- 4) Promocja gminy,
- 5) Kształtowanie świadomości mieszkańców gminy dotyczącej walorów historycznej przestrzeni i potrzeby zachowania dziedzictwa kulturowego,
- 6) Utrwalanie tożsamości społeczności lokalnej.

7.2 Kierunki działań

Osiągnięcie priorytetowych celów jest możliwe poprzez:

- 1) utrzymanie wartościowych obiektów poprzez hamowanie procesu degradacji i działania mające na celu poprawę stanu ich zachowania,
- 2) kontynuację działań na rzecz rewitalizacji i poprawy estetyki przestrzeni publicznych,
- 3) promocja obiektów zabytkowych, dziedzictwa niematerialnego,
- 4) edukację mieszkańców, w tym zwłaszcza właścicieli obiektów zabytkowych,
- 5) wykorzystanie środków finansowych pochodzących z funduszy unijnych, rządowych, samorządowych oraz prywatnych na zadania związane z zachowaniem zasobów dziedzictwa kulturowego,

- 6) dążenie do zagospodarowania zabytkowych obiektów na cele kulturalne, edukacyjne, turystyczno-rekreacyjne,
- 7) uwzględnianie problemów ochrony dziedzictwa kulturowego w dokumentach strategicznych i planistycznych gminy,
- 8) propagowanie dobrych przykładów zagospodarowania i użytkowania obiektów stanowiących dziedzictwo kulturowe,
- 9) kultywowanie lokalnych tradycji i obrzędów związanych z kulturą ludową,
- 10) wspieranie inicjatyw na rzecz popularyzacji wiedzy o zabytkach, ochronie i opiece nad obiektami zabytkowymi oraz dziedzictwie kulturowym,
- 11) współpracę pomiędzy gminami w zakresie promocji oraz tworzenia spójnej oferty turystyczno-rekreacyjnej,
- 12) współpracę z powiatem w zakresie edukacji, promocji i ochrony zabytków,
- 13) organizowanie zbiórek na odnowę zabytkowych nagrobków przy cmentarzach w święto Wszystkich Świętych,
- 14) Dokumentowanie stanu i historii zabytków nieruchomych, opracowywanie inwentaryzacji, przeprowadzanie kwerend historycznych, badań konserwatorskich celem umożliwienia odwzorowania charakterystycznych elementów obiektów w przypadku podejmowania działań restauracyjnych.

7.3 Zadania

Cele i priorytety programu mogą być realizowane poprzez następujące zadania:

1. prowadzenie bieżących prac konserwatorskich, pielęgnacyjnych, porządkowych i zabezpieczających przy kapliczkach i krzyżach przydrożnych oraz innych obiektach zabytkowych stanowiących własność gminy,
2. podejmowanie działań zmierzających do przejmowania do zasobu komunalnego obiektów zabytkowych i ich adaptacja na cele kulturalne, administracyjne czy turystyczno-rekreacyjne,
3. wspieranie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych,
4. wspieranie działań na rzecz pozyskiwania środków zewnętrznych na rewaloryzację i utrzymanie obiektów zabytkowych,
5. pomoc w uzupełnianiu wniosków o środki na odnowę zabytków dla właścicieli obiektów zabytkowych,
6. podnoszenie wśród właścicieli zabytków i lokalnej społeczności wiedzy i świadomości potrzeb zachowania dziedzictwa kulturowego materialnego i niematerialnego,
7. rozpoznanie, kontrola stanu zachowania i zabezpieczenia obiektów zabytkowych we współpracy z właścicielami obiektów,
8. rewaloryzacja zespołów zabytkowej zieleni, wykonywanie bieżących prac porządkowych na terenach zieleni zabytkowej,
9. porządkowanie przestrzeni publicznych miasta oraz poprawia estetyki i uatrakcyjnienie historycznych centrów sołectw
10. monitoring, iluminacja najcenniejszych obiektów,
11. podejmowanie prac mających na celu podnoszenie atrakcyjności turystycznej gminy,
12. tworzenie sieci szlaków pieszych, tras rowerowych i ścieżek edukacyjnych,
13. dążenie do wykorzystania obiektów zabytkowych dla celów turystycznych, edukacyjnych, związanych z kulturą,
14. znakowanie oraz umieszczanie informacji o najcenniejszych obiektach zabytkowych,

15. wspieranie kwest na odnowę starych nagrobków na cmentarzach,
16. udzielanie wsparcia finansowego stowarzyszeniom i kołom gospodyń podtrzymującym tradycje niematerialne (dawne zwyczaje, obrzędy, przyśpiewki),
17. stworzenie spójnej oferty turystycznej wraz z innymi gminami należącymi do Lokalnej Grupy Działania,
18. rozbudowanie informacji o zasobach kulturowych znajdujących się na stronach internetowych gminy o dane dotyczące obiektów znajdujących się w ewidencji,
19. opracowanie mapy zasobów kulturowych jako formy promocji poszczególnych miejscowości lub całej gminy,
20. wydawanie lub wspieranie publikacji w formie broszur, ulotek, folderów, stron internetowych, filmów związanych z dziedzictwem kulturowym gminy,
21. organizacja konkursów, imprez, przeglądów, wystaw związanych z kultywowaniem lokalnych tradycji,
22. tworzenie zbioru i publikowanie informacji o dziedzictwie niematerialnym gminy (obyczaje, obrzędy, stroje, przyśpiewki),
23. tworzenie zbioru i publikowanie materiałów archiwalnych takich jak stare zdjęcia i mapy z obszaru gminy,
24. organizacja szkoleń związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego, w tym skierowanych do właścicieli obiektów zabytkowych,
25. włączenie edukacji historycznej o obiektach zabytkowych i dziedzictwie niematerialnym do form pracy z dziećmi i młodzieżą (konkursy, imprezy, przeglądy),
26. prowadzenie edukacji dotyczącej znaczenia stanowisk archeologicznych, zagrożeń dla nich występujących oraz regulacji prawnych z nimi związanych,
27. uzupełnianie i aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków oraz gromadzenie informacji i dokumentacji dotyczącej znajdujących się w niej obiektów,
28. utrzymywanie szczegółowych uregulowań oraz wprowadzanie nowych zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego, w tym obiektów wpisanych do ewidencji do dokumentów planistycznych, w szczególności do planów miejscowych.

8. Instrumenty realizacji programu opieki nad zabytkami

Realizacja programu opieki nad zabytkami powinna się odbywać bezpośrednio poprzez struktury Urzędu Miasta i Gminy Skawina oraz pośrednio poprzez współpracę z podmiotami władającymi obiektami zabytkowymi.

Dla realizacji programu, gmina wykorzystać może instrumenty prawne, finansowe, koordynacji, społeczne i kontrolne.

Do instrumentów prawnych, wynikających z przepisów ustawowych należą:

- realizacja dokumentów prawnych wydanych przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Krakowie,
- uchwalenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego zawierających ustalenia dotyczące ochrony obiektów zabytkowych,
- wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków najcenniejszych obiektów,
- realizacja i zgodność dokumentów gminnych z programem wojewódzkim w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego.

Instrumenty finansowe to:

- finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych,
- dotacje,
- subwencje,
- nagrody,
- zachęty finansowe dla właścicieli obiektów zabytkowych,
- korzystanie z funduszy Unii Europejskiej.

Instrumenty koordynacji to:

- utrzymywanie spójności projektów i programów zawartych w wojewódzkich i gminnych dokumentach,
- realizacja projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, gminnych i powiatowych strategiach czy planach rozwoju lokalnego,
- współpraca z ośrodkami naukowymi.

Instrumenty społeczne to:

- edukacja,
- promocja,
- współdziałanie z organizacjami społecznymi,
- działania służące tworzeniu miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Instrumenty kontrolne to:

- aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków,
- monitorowanie stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

9. Zasady oceny realizacji programu

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r. poz. 840 z późn. zm.) nakłada na wójtów, burmistrzów i prezydentów obowiązek sporządzania sprawozdań z realizacji programu co 2 lata. Sprawozdanie przedkłada Radzie Gminy powinno zawierać informację o ewentualnych zmianach zachodzących w Gminnej Ewidencji Zabytków oraz Rejestrze Zabytków, informacje o działaniach podejmowanych na rzecz opieki nad zabytkami oraz o postulatach mieszkańców i właścicieli obiektów dotyczących ochrony obiektów zabytkowych.

Dla oceny realizacji programu proponowane są następujące wskaźniki:

- liczba zrealizowanych projektów związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego,
- liczba obiektów, w których przeprowadzono prace konserwatorskie, remontowe,
- wartość wydatków z budżetu gminy na zadania z zakresu kultury i ochrony dziedzictwa narodowego (kod 921),
- wartość środków finansowych pozabudżetowych pozyskanych przez gminę na zadania zakresu kultury i ochrony dziedzictwa narodowego,
- liczba działań na rzecz pozyskania lub udostępnienia obiektów zabytkowych nie znajdujących się we władaniu gminy.
- liczba działań związanych z promocją obiektów zabytkowych,
- ilość oznakowanych obiektów zabytkowych,

- zmiany ilości obiektów zabytkowych: wskazanie ilości obiektów wykreślonych z ewidencji zabytków i włączonych do niej, wskazanie ilości obiektów nowo objętych wpisem do rejestru zabytków i z niego wykreślonych,
- zmiany jakości zasobów obiektów zabytkowych – wskazanie obiektów, których stan uległ poprawie,
- liczba zorganizowanych wydarzeń związanych z dziedzictwem niematerialnym.

10. Źródła finansowania

Zgodnie z ustawą o ochronie i opiece nad zabytkami, obowiązek dbania o obiekty zabytkowe spoczywa na ich właścicielach i użytkownikach. Dbałość o zabytek polega przede wszystkim na zapewnieniu warunków do dokumentowania zabytku, popularyzacji wiedzy o nim, prowadzeniu prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych oraz utrzymaniu zabytku i jego otoczenia w jak najlepszym stanie. Ochrona zabytków i opieka nad nimi, a także wszelkie działania związane z ich popularyzacją i udostępnianiem społecznym, mogą być finansowane z różnych źródeł w zależności od typu działań. Wsparcie dla właścicieli mogą stanowić środki publiczne z budżetu państwa, budżetu samorządu, funduszy celowych, w tym funduszy Unii Europejskiej, czy z fundacji.

Do źródeł finansowania można zaliczyć m.in.:

- dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- dotacje wojewódzkie,
- dotacje powiatowe,
- dotacje gminne,
- Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków,
- Fundusz Kościelny Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji,
- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych,
- źródła pozaunijne – Mechanizm Norweski i Mechanizm Finansowy EOG.

Nakłady na zadania związane z ochroną obiektów zabytkowych będą wprowadzane do budżetu Miasta i Gminy Skawina w zależności od sytuacji finansowej.

Źródłem dofinansowania działań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami mogą być ogłaszane corocznie **Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego**. Corocznie ogłaszane są różne programy pomocowe, jak np.:

1. Ochrona zabytków. Strategicznym celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne. W ramach programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:
 - prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania,
 - prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych),
 - prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia

- wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków),
- prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków) dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych).
2. Wspieranie działań muzealnych. Strategicznym celem programu jest wspieranie działalności w zakresie opieki konserwatorskiej nad muzealiami, archiwaliami i księgozbiorami, a także - prezentacji zbiorów w postaci atrakcyjnych poznawczo projektów wystawienniczych i wydawniczych. Zasadniczym efektem działań finansowanych w ramach programu powinno być umocnienie muzeów oraz innych podmiotów działających w tym obszarze jako ważnych centrów kultury, dzięki którym świadomość historyczna i tożsamość kulturowa obywateli staje się kluczowym elementem kształtującym współczesną przestrzeń społeczną. W ramach tego programu kwalifikowane są następujące zadania:
- organizacja czasowych wystaw muzealnych,
 - modernizacja stałych wystaw muzealnych,
 - tworzenie stałych wystaw muzealnych,
 - publikacja bezpłatnych katalogów do wystaw bądź zbiorów muzealnych,
 - konserwacja zbiorów,
 - wyposażenie pracowni konserwatorskich,
 - tworzenie wystaw wirtualnych.
3. Kultura ludowa i tradycyjna. Strategicznym celem programu jest wspieranie zjawisk związanych z kulturami tradycyjnymi funkcjonującymi na poziomie lokalnym, regionalnym i ogólnopolskim (oraz narodowym), które występują zarówno na obszarach wiejskich, jak i miejskich. Najbardziej pożądanym efektem programu ma być wypracowanie wzorców ochrony oraz twórczego inspirowania się elementami kultur tradycyjnych zarówno w wymiarze materialnym jak i niematerialnym, z uwzględnieniem społecznego kontekstu ich funkcjonowania. W ramach tego programu kwalifikowane są zadania badawczo-dokumentacyjne, edukacyjne i popularyzatorskie:
- dokumentacja, archiwizacja i jak najszersze udostępnianie unikalnych zjawisk z zakresu dziedzictwa kultur tradycyjnych,
 - przygotowanie ekspertyz, opinii oraz programów ochrony dotyczących zjawisk kultur tradycyjnych, w tym prowadzenia ewaluacji, konsultacji społecznych związanych z realizacją postulatów Konwencji UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego,
 - publikacje związane z dokumentacją kultur tradycyjnych oraz współczesnych kontekstów ich funkcjonowania,
 - animacja kulturowa i społeczna prowadzona w oparciu o materialne i niematerialne dziedzictwo kulturowe, wspomagająca lokalne społeczności w twórczych działaniach nawiązujących do miejscowych tradycji,
 - działania edukacyjne, w tym: warsztaty, kursy, szkolenia dotyczące zagadnień szeroko pojętej kultury tradycyjnej,
 - działania popularyzujące unikalne i żywe elementy kultur tradycyjnych, w tym konkursy, przeglądy, festiwale, wystawy, seminaria i konferencje,
 - zadania o charakterze artystycznym i użytkowym, inspirowane tradycyjną twórczością, o charakterze interdyscyplinarnym i międzyśrodowiskowym,
 - działania multimedialne, realizowane w całości on-line, prezentujące i popularyzujące zagadnienia szeroko pojętej kultury ludowej i tradycyjnej.

- zadanie pn. „Mistrz Tradycji”, do którego należy prowadzenie nauki – szkolenia przez konkretnego „mistrza” (przekaz bezpośredni wiedzy i umiejętności osobom szczególnie zainteresowanym praktyczną kontynuacją danej profesji) w zakresie różnych dziedzin niematerialnego dziedzictwa kulturowego: literatura, muzyka, śpiew, taniec, sztuka, rękodzieło, rzemiosło ludowe, rzemiosło artystyczne, praktyka obrzędowa, tradycyjna uprawa i hodowla w tym potrawy obrzędowe oraz inne przejawy kultury spełniające kryteria niematerialnego dziedzictwa.
4. Ochrona zabytków archeologicznych. Strategicznym celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego in situ, zgodna z normami międzynarodowymi, określonymi w Europejskiej konwencji o ochronie dziedzictwa archeologicznego (Konwencja Maltańska) i Międzynarodowej Karcie Ochrony i Zarządzania Dziedzictwem Archeologicznym ICOMOS (Karta Lozańska). W ramach tego programu kwalifikowane są zadania:
- weryfikacja terenowa zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków,
 - opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.
5. Miejsca pamięci i trwale upamiętnienia w kraju. Strategicznym celem programu jest wspieranie opieki nad najważniejszymi miejscami pamięci i trwałymi upamiętnieniami na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, stanowiącymi materialne świadectwo wydarzeń kluczowych dla narodowej tożsamości. Wspierane są także działania mające na celu upowszechnianie wiedzy na temat miejsc, faktów i postaci związanych z walką i męczeństwem. W sposób szczególny dotyczy to miejsc noszących ślady masowych zbrodni reżimów totalitarnych. Realizacja ustawowych zadań Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego służy podtrzymywaniu i rozpowszechnianiu tradycji narodowej i państwowej. W ramach tego programu kwalifikowane są następujące zadania:
- zapewnienie właściwego stanu miejsca pamięci narodowej i trwałego upamiętnienia,
 - zadania badawcze, dokumentacyjne, edukacyjne i popularyzatorski,
 - zadanie multidyscyplinarne – dotyczy łączenia ww. zadań,
 - zadania związane z infrastrukturą miejsca pamięci.
6. Groby i cmentarze wojenne w kraju. Celem strategicznym programu jest wspieranie opieki nad grobami i cmentarzami wojennymi na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, stanowiącymi materialne świadectwo kluczowych wydarzeń z historii Polski związanych z walką i męczeństwem, a także wspieranie prowadzenia działań naukowych upowszechniających wiedzę na temat tych wydarzeń. Realizacja ustawowych zadań Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego służy podtrzymywaniu i rozpowszechnianiu tradycji narodowej i państwowej. W ramach tego programu kwalifikowane są następujące zadania:
- utrzymanie, zapewnienie właściwego stanu lub urządzenie grobu lub cmentarza wojennego,
 - zadania badawcze, dokumentacyjne, edukacyjne i popularyzatorskie,
 - zadanie multidyscyplinarne – dotyczy łączenia ww. zadań,
 - zadania związane z infrastrukturą grobów i cmentarzy wojennych.
7. Kultura cyfrowa. Strategicznym celem programu jest udostępnianie i umożliwianie ponownego wykorzystywania zasobów cyfrowych do celów popularyzacyjnych, edukacyjnych i naukowych, uwzględniające opracowanie i digitalizację zasobów dziedzictwa kulturowego. W ramach programu możliwa jest realizacja projektów edukacyjnych dotyczących wykorzystania zasobów cyfrowych. W ramach tego programu kwalifikowane są zadania:

- udostępnianie i ponowne wykorzystywanie cyfrowych zasobów muzealnych, bibliotecznych, audiowizualnych, zabytkowych oraz archiwalnych,
 - zadanie interdyscyplinarne obejmujące digitalizację wraz z przeprowadzeniem niezbędnych prac konserwatorskich, opracowanie, udostępnianie i ponowne wykorzystywanie zasobów dziedzictwa kulturowego.
8. Promesa dla kultury. Strategicznym celem programu jest zwiększenie efektywności wykorzystania funduszy europejskich na rzecz rozwoju kultury poprzez zapewnienie środków na dofinansowanie tzw. wkładu własnego dla zadań realizowanych przy udziale programów europejskich, a także poprzez dofinansowanie kosztów niekwalifikowanych związanych bezpośrednio z celami kulturalnymi ujętych w umowie o dofinansowanie ze środków europejskich. W ramach tego programu kwalifikowane są zadania:
- ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego
 - budowa, rozbudowa, przebudowa, remont infrastruktury kultury oraz infrastruktury szkolnictwa artystycznego.
 - Realizacja międzynarodowych przedsięwzięć kulturalnych
 - wydatki niekwalifikowane związane bezpośrednio z kulturą, ujęte w umowie o dofinansowanie w ramach programów europejskich (niemożliwe do odzyskania oraz niefinansowane z innych źródeł.).
9. Edukacja kulturalna. Strategicznym celem programu jest wspieranie zadań z zakresu edukacji kulturalnej, ważnych dla rozwoju kapitału społecznego. W ramach tego programu kwalifikowane są zadania:
- projekty wykorzystujące różne formy ekspresji, rozwijające kreatywność i umiejętności twórcze uczestników, w tym przeglądy i festiwale amatorskie oraz zadania o charakterze integracyjnym, oparte na współdziałaniu różnych grup wiekowych i społecznych
 - przedsięwzięcia oparte na współpracy z przedszkolami i szkołami, wspomagające realizację podstawy programowej kształcenia ogólnego w zakresie nauczania przedmiotów artystycznych,
 - zadania podnoszące kwalifikacje kadr kultury i nauczycieli, rozwijające kompetencje w zakresie realizacji działań animacyjnych i edukacyjnych, zawierające komponent praktycznego wykorzystania nabytych umiejętności,
 - tworzenie i prowadzenie kompleksowych działań z zakresu edukacji kulturalnej skierowanych do osób dorosłych, w szczególności wykorzystującej formułę tzw. „uniwersytetów ludowych”.
10. Kultura Dostępna. Strategicznym celem programu jest wspieranie zadań służących ułatwieniu dostępu do kultury, skierowanych do szerokiego grona odbiorców i sprzyjających integracji społecznej. W ramach tego programu kwalifikowane są zadania:
- dostosowanie merytoryczne oferty kulturalnej i/lub oferty edukacji kulturalnej, do potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami, w tym osób z niepełnosprawnościami, zawierające komponent działań z odbiorcami, także w formie on-line,
 - działania uwzględniające mobilność i/lub możliwość zdalnej prezentacji oferty kulturalnej i/lub oferty edukacji kulturalnej: przeniesienie oferty beneficjenta do miejsc i miejscowości pozbawionych bezpośredniego dostępu do narodowych zasobów dóbr kultury i instytucji kultury lub pozyskanie przez beneficjenta wskazanej oferty na rzecz takich miejsc i miejscowości,

- organizacji wyjazdów tematycznych mających na celu skorzystanie z oferty kulturalnej i/lub oferty edukacji kulturalnej, w tym oferty instytucji kultury (takich jak teatry, muzea, kina, biblioteki, filharmonie, miejsca ważne dla kultury narodowej) i/lub działania multimedialne/on-line służące popularyzacji i udostępnianiu społecznościom lokalnym zasobów dóbr kultury.

Informacje dotyczące trybu składania wniosków znajdują się na stronach internetowych Ministerstwa: <https://www.gov.pl/web/kultura/programy-2024>

Dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Krakowie

Środki finansowe z budżetu państwa, z części, której dysponentem jest wojewoda, poprzez Małopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków przeznaczane są na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane zabytków położonych na terenie województwa małopolskiego, posiadających istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub naukowe oraz będących w złym stanie technicznym. Właściciel lub posiadacz zabytku może ubiegać się o dotację celową na prace przy zabytku pod warunkiem, że obiekt posiada odrębną decyzję o wpisie obiektu do rejestru zabytków lub wyszczególniony jest w decyzji wpisującej zespół obiektów (ruchomych lub nieruchomych) do rejestru zabytków województwa małopolskiego.

Informacje dotyczące dotacji znajdują się na stronach internetowych Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków: www.wuoz.malopolska.pl.

Dotacje samorządu województwa małopolskiego

Samorząd Województwa Małopolskiego co roku organizuje konkursy dotacyjne na realizację zadań w dziedzinie kultury. Corocznie odbywają się m.in.:

1. Konkurs „Ochrona zabytków Małopolski”

„Ochrona zabytków Małopolski” to konkurs dla jednostek samorządu terytorialnego podejmujących prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na terenie województwa małopolskiego. Wnioski o dotacje można składać do około 15 grudnia każdego roku kalendarzowego z całorocznym harmonogramem prac przy zabytku planowanych do wykonania w kolejnym roku. Zadania, na realizację których może być udzielona dotacja z budżetu województwa małopolskiego:

- przedsięwzięcia, które polegają na prowadzeniu prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach nieruchomych, wpisanych do rejestru zabytków, będących:
 - układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
 - dziełami architektury i budownictwa,
 - dziełami budownictwa obronnego,
 - obiektami dawnego przemysłu,
 - zabytkowymi cmentarzami,
 - miejscami upamiętniającymi wybitne osoby i wydarzenia historyczne,
- prace konserwatorskie i restauratorskie zabytków ruchomych, wpisanych do rejestru zabytków,
- badania konserwatorskie lub architektoniczne substancji zabytkowej.

2. Konkurs „Kapliczki Małopolski”

„Kapliczki Małopolski” to konkurs dla jednostek samorządu terytorialnego podejmujących prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkowych kapliczkach, znajdujących się na terenie województwa małopolskiego. Kapliczki, przy których będą wykonywane prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane nie muszą być wpisane

do rejestru zabytków województwa małopolskiego lub gminnych ewidencji zabytków, ale powinny charakteryzować się wartościami artystycznymi i historycznymi. Zakres prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych będących przedmiotem wniosku powinien obejmować kompleksową konserwację lub restaurację zabytkowej kapliczki wraz z zagospodarowaniem najbliższego otoczenia. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkowej kapliczce może obejmować finansowanie nakładów koniecznych, obejmujących:

- 1) osuszenie i wykonanie izolacji przeciwwilgociowej,
- 2) stabilizację konstrukcyjną,
- 3) zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji,
- 4) odtworzenie części składowych,
- 5) uporządkowanie i zagospodarowanie bezpośredniego otoczenia,
- 6) zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonywania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

3. Konkurs „Małopolska Pamięta”

„Małopolska Pamięta” to konkurs dla jednostek samorządu terytorialnego z terenu województwa małopolskiego podejmujących prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane obiektów stanowiących miejsca pamięci narodowej, będących dziedzictwem narodowym, takim jak:

- pomniki;
- tablice upamiętniające wydarzenia lub postaci historyczne,
- nagrobki osób, które walczyły o wolność narodową i suwerenność państwową Polski lub były ofiarami represji władz zaborczych bądź okupacyjnych;
- groby i cmentarze wojenne;
- inne obiekty budowlane, budowle i obiekty małej architektury (z wyłączeniem wszelkiego rodzaju kapliczek i krzyży przydrożnych), będące świadectwem wydarzeń o szczególnym znaczeniu dla kształtowania się tożsamości narodowej i historii Polski.

Jako miejsca pamięci narodowej rozumie się:

- obiekty związane z działaniami prowadzonymi na rzecz odzyskania lub obrony niepodległości Polski;
- obiekty będące świadectwem wydarzeń o szczególnym znaczeniu dla kształtowania się tożsamości narodowej, historii Polski i narodowości zamieszkujących nasz kraj;
- miejsca spoczynku osób związanych z działaniami na rzecz odzyskania lub obrony niepodległości Polski;
- miejsca popełnienia zbrodni w ramach działań zbrojnych lub represji ze strony reżimów totalitarnych oraz miejsca spoczynku ofiar będących obywatelami polskimi lub przedstawicielami mniejszości narodowych i etnicznych.

Obiekty, przy których będą wykonywane prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane nie muszą być wpisane do rejestru zabytków województwa małopolskiego lub gminnych ewidencji zabytków, ale powinny posiadać wartość artystyczną i / lub historyczną.

4. Konkurs „Mecenate Małopolski – I edycja”

„Mecenate Małopolski” to najbardziej popularny konkurs, charakteryzujący się największą ilością przekazywanych środków finansowych dla trzeciego sektora - wspierających zadania, które wzbogacają i wzmacniają ofertę kulturalną Małopolski, a także chronią i promują jej dziedzictwo. Głównym celem jest:

- 1) wzbogacające ofertę kulturalną Małopolski poprzez realizację działań kulturalnych, animacyjnych, artystycznych oraz chroniących dziedzictwo kulturalne Małopolski, takich jak np. koncerty, wystawy, festiwale, przeglądy, konkursy lub inne;
 - 2) rozwijające kompetencje kulturowe mieszkańców Małopolski poprzez edukację kulturalną i animację kultury;
 - 3) polegające na przygotowaniu i prezentacji wydarzeń artystycznych mogących mieć wpływ na promocję kultury Małopolski, zarówno w kraju, jak i za granicą;
 - 4) utrzymujące tożsamość lokalną i regionalną szczególnie poprzez wspieranie folkloru i tradycyjnych zespołów muzycznych i orkiestr, z wyłączeniem o którym mowa w ust. 3 Regulaminu Konkursu;
 - 5) zachowujące, utrwalające i upowszechniające w formie cyfrowej zasoby dziedzictwa kulturowego;
 - 6) promujące kulturę i tradycje mniejszości narodowych i grup etnicznych zamieszkujących Małopolskę;
 - 7) zachęcające do aktywnego i twórczego udziału w kulturze i tworzenia treści kulturowych oraz wspomagające rozwój wspólnot i społeczności lokalnych;
 - 8) upowszechniające tradycje walk o niepodległość i suwerenność RP.
5. *Konkurs „Mecenat Małopolski – bis”*
„Mecenat Małopolski bis” przewiduje wspieranie zadań publicznych, mających charakter wieloletnich, cyklicznych (w latach 2023/2024 realizowanych tylko w okresie dwuletnim (dwie edycje)) przedsięwzięć z zakresu kultury i sztuki, których głównym celem jest realizacja cyklicznego przedsięwzięcia kulturalnego, artystycznego i/lub edukacyjnego (np. koncerty, warsztaty, programy edukacyjne, konkursy, spektakle, festyny, festiwale, prelekcje, wystawy, konferencje, wydarzenia online) lub przygotowanie materiałów informacyjno-promocyjnych z zastosowaniem identyfikacji wizualnej Województwa Małopolskiego (zaproszenia, plakaty, ulotki itp.).
6. *Konkurs „Kultura Wrażliwa”*
Celem konkursu dla organizacji pozarządowych jest zwiększenie dostępu do kultury dla osób z niepełnosprawnościami. Konkurs skierowany jest do podmiotów pożytku publicznego, związany z zagadnieniem dostępności kultury. Dofinansowanie można zdobyć na zadania, które m.in. znoszą bariery w dostępie do kultury dla osób z niepełnosprawnościami i zwiększają ich udział w obiegu kulturalnym, a także te z zakresu edukacji dostosowania oferty kulturalnej dla osób z niepełnosprawnościami.
W ramach konkursu wspierane są zadania:
- znoszące bariery w dostępie do kultury dla osób z niepełnosprawnościami, m.in. poprzez dostosowanie do potrzeb tego typu publiczności i dostęp do dzieł literackich, teatralnych, filmowych oraz eksponatów, obiektów i zajęć warsztatowych, zrealizowane we współpracy z instytucjami kultury z województwa małopolskiego;
 - aktywizujące środowisko osób z niepełnosprawnościami i zwiększające ich udział w życiu kulturalnym;
 - utrwalające i zachowujące zasoby dziedzictwa kulturowego w formie cyfrowej, która umożliwia ich odbiór przez szerokie grono publiczności (w tym równy dostęp dla osób z niepełnosprawnościami);
 - zachęcające do tworzenia dostępnych treści kultury;

- wzbogacające ofertę kulturalną Małopolski dostosowaną dla osób z niepełnosprawnościami poprzez realizację działań kulturalnych, animacyjnych, artystycznych oraz chroniących dziedzictwo kulturowe Małopolski;
- edukujące z zakresu dostosowania oferty kulturalnej dla osób z niepełnosprawnościami.

7. Konkurs „Etno Małopolska”

W ramach konkursu dofinansowane będą zadania polegające na wspieraniu inicjatyw indywidualnych i społecznych wspomagających rozwój wspólnot i społeczności lokalnych oraz związanych z opieką nad dziedzictwem niematerialnym Małopolski (m.in. zwyczaje, tradycje, obrzędy) i pozwalające na tworzenie i poznawanie lokalnej kultury ludowej poprzez zakup strojów ludowych połączony z organizacją wydarzeń związanych z popularyzacją dziedzictwa kulturowego Małopolski (np. spotkań, koncertów, warsztatów, wystaw, szkoleń, konkursów, pokazów). O przyznanie dotacji na realizację zadania mogą ubiegać się organizacje pozarządowe, zgodnie z art. 3 ust. 2 oraz podmioty wymienione w art. 3 ust. 3 UoDPPioW, jeśli ich cele statutowe są zgodne z obszarem, celami i założeniami konkursu, w jakim realizowane jest zadanie

Szczegółowe informacje są dostępne na stronie: <https://www.malopolska.pl/dla-mieszkanca/kultura-i-dziedzictwo/konkursy-grantowe/>.

Dotacje gminne i powiatowe

Zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ustawą o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw oraz ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, dofinansowanie na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielone przez organ stanowiący gminy i powiatu, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa odpowiednia uchwała podjęta przez radę gminy.

Gmina Skawina corocznie ogłasza np. konkurs ofert na wsparcie poprzez udzielenie dotacji organizacjom pozarządowym i podmiotom wymienionym w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 roku o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie na realizację zadania publicznego z zakresu: „Podtrzymywanie tradycji narodowej, pielęgnowanie polskości, rozwój świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej” i „Kultura, sztuka, ochrona dóbr kultury i dziedzictwa narodowego”. Rada Powiatu Krakowskiego z kolei corocznie podejmuje uchwały w sprawie udzielenia dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy kapliczkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, położonych na obszarze powiatu krakowskiego. Powiat krakowski uruchamia ponadto program „Kapliczki Powiatu Krakowskiego” w ramach którego udzielana jest dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy kapliczkach wpisanych do rejestru zabytków lub gminnej ewidencji zabytków, położonych na obszarze powiatu krakowskiego.

Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków

Początkiem 2018 r. weszły w życie przepisy ustawy z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tworzące Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków jako państwowy fundusz celowy. Fundusz z założenia ma gospodarować pieniędzmi z administracyjnych kar pieniężnych orzekanych w oparciu o ustawę o ochronie zabytków. Na jego konto powinny też trafiać nawiazki zasądzone przez sądy w sprawach dotyczących zniszczenia

lub uszkodzenia zabytków. Środki Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków zgodnie z art. 83b ustawy o ochronie zabytków są przeznaczane na dofinansowanie:

- nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich lub restauratorskich przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru.

Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków pozwala na szybkie dofinansowanie zabytków uszkodzonych, np. wskutek katastrof, jak powódzie czy pożary, pozwala na pilne ratowanie zabytków, czyli naprawę uszkodzonego dachu, rynien czy powybijanych okien. Środkami Funduszu będzie dysponuje Generalny Konserwator Zabytków, działający w imieniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Fundusz kościelny Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji

Fundusz kościelny Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji działa na rzecz wszystkich Kościołów i innych związków wyznaniowych posiadających uregulowany status prawny w Rzeczypospolitej Polskiej. Dofinansowanie kierowane jest m. in. na konserwację i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej w znaczeniu nadanym przez aktualne ustawodawstwo, bądź orzecznictwo. Dotacje na ten cel przeznaczane są, co do zasady, na remonty i prace konserwatorskie zabytkowych obiektów sakralnych (w szczególności: remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, wodnej, kanalizacyjnej, odgromowej). W szczególnie uzasadnionych przypadkach może nastąpić finansowanie z Funduszu Kościelnego remontu ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: instrumenty muzyczne, dzwony) oraz stałych elementów wystroju wnętrz (takich jak np.: ołtarze, polichromie, freski, posadzki). Z Funduszu Kościelnego nie finansuje się co do zasady prac dotyczących otoczenia obiektu (takich jak np.: chodniki, ogrodzenia, trawniki).

Szczegółowe informacje są dostępne na stronie <https://www.gov.pl/web/mswia/fundusz-koscielny>.

Fundusze strukturalne

Podstawowym dokumentem, który określa współpracę UE z Polską, jest Umowa Partnerstwa. To uzgodniona z Komisją Europejską strategia wykorzystania Funduszy Europejskich w najbliższej dekadzie. Skierowana jest zarówno do urzędników, jak i beneficjentów, którzy realizują projekty. Określa cele i zakres interwencji, odpowiedzialne instytucje za zarządzanie funduszami, programy oraz ich finansowanie. W okresie finansowania 2021-2027 planuje się uruchomienie środków w ramach programów krajowych, dla których opracowano podział na programy regionalnych dla województw. Jednym z celów polityki spójności na lata 2021-2027 jest Europa o silniejszym wymiarze społecznym, która zakłada również rozwój w zakresie kultury i turystyki. Planowane działania w ramach sektora to m. in.:

- Utrzymanie w dobrym stanie i modernizacja obiektów dziedzictwa kulturowego,
- Rozwój instytucji kultury ważnych dla edukacji i aktywności kulturalnej,
- Odnowienie lub adaptacja budynków i przestrzeni na potrzeby aktywizacji i integracji lokalnych społeczności,
- Inwestycje w tworzenie szlaków turystycznych.

Szczegółowe informacje są dostępne na stronie <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/>.

- Program Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko

Programu Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021-2027 stanowi kontynuację dwóch wcześniejszych programów Infrastruktura i Środowisko 2007-2013 oraz 2014-2020. Głównym celem jest poprawa warunków rozwoju kraju poprzez budowę

infrastruktury technicznej i społecznej zgodnie z założeniami rozwoju zrównoważonego, w tym poprzez:

- obniżenie emisyjności gospodarki transformację w kierunku gospodarki przyjaznej środowisku i o obiegu zamkniętym,
- budowę efektywnego i odpornego systemu transportowego o jak najniższym negatywnym wpływie na środowisko naturalne,
- dokończenie realizacji odcinków sieci bazowej TEN-T do roku 2030,
- poprawę bezpieczeństwa transportu,
- zapewnienie równego dostępu do opieki zdrowotnej oraz poprawę odporności systemu ochrony zdrowia,
- wzmocnienie roli kultury w rozwoju społecznym i gospodarczym.

W sektorze kultury planuje się działania mające na celu ochronę zabytków o światowym i krajowym znaczeniu zarówno ruchomych i nieruchomych. Jednocześnie będziemy rozwijać instytucję kultury oraz wspierać ich adaptację do nowych funkcji kulturalnych i społecznych. W projekcie dokumentu wskazano Priorytet VII: Kultura, którego celem szczegółowym jest wzmocnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych, w ramach którego przewidziano dofinansowanie na poziomie około 600 000 000 zł. Efektem planowanych działań będzie wzrost udziału społeczeństwa w życiu kulturalnym oraz podniesienie atrakcyjności turystycznej regionów. Wsparcie otrzymają projekty, które przyczyniać się będą do likwidacji barier w dostępie do kultury dla osób wykluczonych, wzrostu liczby odwiedzających oraz tworzenia nowych miejsc pracy. Priorytetowo będą traktowane inwestycje, które zakładają współpracę z lokalnym otoczeniem (m.in. społeczeństwo, ngo, przedsiębiorstwa, podmioty ekonomii społecznej).

Szczegółowe informacje są dostępne na stronie <http://www.pois.gov.pl>

Mechanizm Finansowy EOG i Norweski Mechanizm Finansowy

Fundusze norweskie i EOG są formą bezwrotnej pomocy zagranicznej przyznanej przez Islandię, Norwegię i Liechtenstein nowym członkom UE – kilkunastu państwom Europy Środkowej i Południowej oraz krajom bałtyckim. Fundusze te są związane z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej oraz z jednoczesnym wejściem naszego kraju do Europejskiego Obszaru Gospodarczego (który tworzą państwa UE oraz Islandia, Liechtenstein i Norwegia). W zamian za udzielaną pomoc finansową, państwa-darczyńcy korzystają z dostępu do rynku wewnętrznego UE mimo, że nie są jej członkami. Głównym celem dofinansowania jest przyczynianie się do zmniejszania różnic ekonomicznych i społecznych w obrębie EOG oraz wzmocnianie stosunków dwustronnych pomiędzy państwami-darczyńcami a państwem-beneficjentem.

W Polsce za koordynację wdrażania Funduszy norweskich i EOG odpowiada Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju, pełniące rolę tzw. Krajowego Punktu Kontaktowego (KPK). Obecnie w ramach Programu Kultura prowadzone są dwa działania: Działanie I Poprawa zarządzania dziedzictwem kulturowym (projekty inwestycyjne) i Działanie II Poprawa dostępu do kultury i sztuki (partnerskie projekty kulturalno-artystyczne) z których mogą skorzystać np. publiczne instytucje kultury, archiwa państwowe, publiczne szkoły i uczelnie artystyczne, kościoły i związki wyznaniowe, organizacje pozarządowe z sektora kultury, jednostki samorządu terytorialnego. Programy w ramach III edycji Funduszy norweskich i EOG będą wdrażane do 2024 r. Szczegółowe informacje są dostępne na stronie <http://eog.gov.pl/>.

11. Bibliografia

Dokumenty:

- T. Chrzanowski, M. Kornecki, *Sztuka ziemi krakowskiej*, Kraków 1982.
- Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju - Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności*, Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji, Warszawa 2013.
- Ewidencja zabytków Gminy Skawina*, Skawina 2022.
- Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Skawina na lata 2020-2023*, Uchwała Nr XXVI/384/20 z dnia 30 grudnia 2020 r.
- Kapliczki, figury i krzyże przydrożne w Gminie Skawina*, Paweł Kutaś, Skawina 2007.
- Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026*, Uchwała Nr 242 Rady Ministrów z dnia 8 grudnia 2023 r.
- Miejscowy planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Skawina w jej granicach administracyjnych – etap I*, Uchwała Nr XVII/217/16 Rady Miejskiej w Skawinie z dnia 23 marca 2016 r. z późn. zm.
- Miejscowy planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Skawina w jej granicach administracyjnych – etap II*, Uchwała Nr X/123/19 Rady Miejskiej w Skawinie z dnia 10 lipca 2019 r. z późn. zm.
- Miejscowy planu zagospodarowania przestrzennego Miasta Skawina w jego granicach administracyjnych*, Uchwała Nr XIIN/456/13 Rady Miejskiej w Skawinie z dnia 12 grudnia 2013 r. z późn. zm.
- Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego*, Uchwała Nr XLVII/732/18 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 26 marca 2018 r. w sprawie zmiany Uchwały Nr XV/174/03 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 22 grudnia 2003 roku.
- Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Krakowskiego na lata 2023-2026*, Uchwała Nr 298/2022 Zarządu Powiatu w Krakowie z dnia 15 września 2022 r.
- Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)*, Uchwała Nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r.
- Strategia Rozwoju Gminy Skawina na lata 2021-2030*, Uchwała Nr XIV N/541/21 Rady Miejskiej w Skawinie z dnia 6 grudnia 2021 r.
- Strategia Rozwoju Gminy Skawina na lata 2021-2030*, Uchwała Nr XIV N/541/21 Rady Miejskiej w Skawinie z dnia 6 grudnia 2021 r.
- Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030*, Uchwała Nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r. w sprawie przyjęcia "Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030".
- Strategia Rozwoju Powiatu Krakowskiego „Powiat krakowski 2030”*, Uchwała Nr 263/2020 Zarządu Powiatu w Krakowie z dnia 8 października 2020 r.
- Strategia rozwoju województwa „Małopolska 2030”*, przyjęta Uchwałą Nr 1612/19 Zarządu Województwa Małopolskiego z dnia 29 sierpnia 2019 r.
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Skawina*, Uchwała nr LXI/880/23 Rady Miejskiej w Skawinie z dnia 25 października 2023 r.
- Wojewódzki program opieki nad zabytkami w Małopolsce na lata 2022 – 2025*, Uchwała Nr LVI/800/22 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 4 lipca 2022 r.
- Wykaz obiektów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych województwa małopolskiego z uwzględnieniem podziału na powiaty i gminy*, Małopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków.
- Zabytkowe kościoły w Gminie Skawina*, red. Magdalena Turkawska, Skawina 2016.

Strony internetowe:

Bank Danych Lokalnych GUS (<https://bdl.stat.gov.pl>)
Biuletyn Informacji Publicznej (<https://bip.malopolska.pl/umigskawina>)
Centrum Kultury i Sportu w Skawinie (<https://ckis.pl/>)
Etno Zagroda (<https://www.etnozagroda.pl/>)
Fundusze Europejskie (<https://www.funduszeeuropa.gov.pl/>)
Fundusze Norweskie (<http://eog.gov.pl/>)
Gmina Skawina (<https://www.gminaskawina.pl/>)
Kultura Ludowa (www.kulturaludowa.pl)
Małopolska – Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego (www.malopolska.pl)
Miejska Biblioteka Publiczna w Skawinie (<https://biblioteka-skawina.pl/>)
Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego (<https://www.gov.pl/web/kultura>)
Muzeum Regionalne w Skawinie (<https://muzeum-skawina.pl>)
Narodowy Instytut Dziedzictwa (www.nid.pl)
Niematerialne Dziedzictwo Kulturowe (<http://niematerialne.nid.pl/>)
Oficjalny portal turystyczny Województwa Małopolskiego (<https://visitmalopolska.pl/>)
Sołectwo Krzęcin (https://www.krzecinsolectwo.pl/solectwo/?page_id=155)
Polska na fotografii (<https://polska-org.pl/>)
Polskie Zabytki (www.polskiezabytki.pl)
Polskie Zamki (<https://www.zamki.pl>)
Powiat krakowski (<https://powiat.krakow.pl/>)
Skarby Blisko Krakowa (<https://skarby.bliskokrakowa.pl/>)
SOKÓŁ Małopolskie Centrum Kultury (www.mcksokol.pl)
Stroje ludowe (<https://strojeludowe.net>)
Szlaki turystyczne Małopolski (<https://malopolska.szlaki.pttk.pl>)
Szukaj w archiwach (<https://www.szukajwarchiwach.gov.pl>)
Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków (www.wuoz.malopolska.pl)
Województwo Małopolskie (www.malopolska.pl)
Zabytek (<https://zabytek.pl/>)